

School of Economics
and Commercial Law
GÖTEBORG UNIVERSITY

Handelshögskolan i Göteborg
Företagsekonomiska institutionen

Förtroendet för revisionsberättelsen ur ett kreditgivarperspektiv

Magisteruppsats i externredovisning
VT 2004

Författare:
Elias Aychouh 780927
Sandra Persson 770916

Handledare:
Gudrun Baldvinsdottir

FÖRORD

Under arbetet med uppsatsen har ett flertal personer varit till stor hjälp som vi här vill ta tillfället i akt och tacka. Först och främst vill vi ge vår handledare Gudrun Baldvinsdottir ett stort tack för all hjälp och värdefulla synpunkter. Vi vill även tacka samtliga kreditgivare som har ställt upp på intervjuer. Tack även till revisorn på Öhrlings PricewaterhouseCoopers som har läst igenom materialet från intervjuerna och kommit med värdefulla kommentarer. Slutligen vill vi rikta ett stort tack till våra familjer som har stått ut med oss under uppsatstiden. Utan hjälp från Er alla hade det inte blivit en uppsats!

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Göteborg den 9 juni 2004

Elias Aychouh

Sandra Persson

SAMMANFATTNING

Magisteruppsats i Externredovisning, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Vårterminen 2004

Titel: Förtroendet för revisionsberättelsen – ur ett kreditgivarperspektiv.

Författare: Elias Aychouh, Sandra Persson

Handledare: Gudrun Baldvinsdottir

Bakgrund & Frågeställning: Revisorn skriver en revisionsberättelse efter genomförd revision där han klargör för bolagets finansiella situation samt redogör för företagsledningens förvaltning av bolaget. Efter den diskussion som förts i media kring förtroendet för revisorn har det varit av intresse att se hur förtroendet för revisionsberättelsen har påverkats. Kreditgivare är en frekvent användare av information från revisorn därav anser uppsatsen undersöka hur förtroendet ser ut för revisionsberättelsen ur ett kreditgivarperspektiv. Utifrån detta har vi kommit fram till följande frågeställning; Vilken betydelse har revisionsberättelsen, och därmed revisorn, för kreditgivaren vid beslut samt hur ser kreditgivarens förtroende för revisionsberättelsen ut?

Syfte: Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken roll revisorn har, samt vilken betydelse revisionsberättelsen har, för kreditgivare vid kreditbeslut. Vidare syftar uppsatsen till att undersöka hur kreditgivarnas förtroende för revisorn och revisionsberättelsen ser ut.

Avgränsningar: Den empiriska undersökningen har avgränsats till intervjuer med fyra banker samt en revisor eftersom vi ämnat undersöka hur kreditgivare använder revisionsberättelsen och om kreditgivarna anser att en förändring av revisionsberättelsen är nödvändig för att den skall kunna användas som ett trovärdigt underlag vid kreditbedömningar. Övriga intressentperspektiv utelämnas eftersom en sådan analys hade varit för omfattande. Valet av banker har begränsats till Föreningssparbanken, Nordea, Handelsbanken samt SEB.

Metod: Inledningsvis har vi genomfört en kvantitativ förstudie för att se hur frekvent orena revisionsberättelser förekommer. För att kunna besvara uppsatsens problem har vi genomfört en kvalitativ studie, materialet i uppsatsen är primärdata i form av intervjuresultatet dels sekundärdata i form av vetenskapliga artiklar och övrig litteratur.

Analys & slutsatser: Förtroende förutsätter tre faktorer; förmåga, välvilja samt integritet. Det är av stor vikt att revisorn har dessa kvalitéer för att kreditgivarna skall kunna känna förtroende till revisorn. Kreditgivare har förtroende för den enskilda revisorn och därigenom även förtroende för revisionsberättelsen. Revisionsberättelsen visade sig ha stor betydelse för kreditgivare vid kreditanalys av bolag. Det har även kunnat fastställas att respondenterna är relativt nöjda med innehållet av revisionsberättelsen även om den är väldigt standardiserad. Revisorn är medveten om revisionsberättelsens betydelse för kreditgivare men anser att en mer personlig relation mellan revisorer och kreditgivare, vilket är ett önskemål från kreditgivarna, inte är möjligt.

Förslag till fortsatta studier: Kreditgivare är bara en av intressenterna av den ekonomiska information revisorn tar fram, det är av den orsaken av intresse att undersöka hur förtroendet för revisorn och revisionsberättelsen ser ut för övriga intressenter. Vi har i denna uppsats låtit en revisor reflektera över kreditgivarnas svar, ytterligare ett förslag till fortsatta studier är ett intervjua fler revisorer för att få djupare och bredare kommentarer kring kreditgivarnas svar.

1	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Problemdiskussion samt syfte	2
1.3	Avgränsningar	4
1.4	Uppsatsens disposition	5
2	METOD	6
2.1	Inledning.....	6
2.2	Undersökningsansats.....	6
2.3	Angreppssätt och undersökningsslag.....	7
2.4	Datainsamling.....	7
2.4.1	Primärdata	7
2.4.2	Sekundärdata	8
2.5	Urval.....	8
2.6	Validitet och reliabilitet.....	8
2.6.1	Validitet.....	8
2.6.2	Reliabilitet.....	9
2.7	Källkritik.....	9
3	REFERENSRAM	11
3.1	Inledning.....	11
3.2	Revisorns roll.....	11
3.3	Revisionsberättelsen	12
3.3.1	Revisionsberättelsens utformning	13
3.3.2	Tidigare forskning - Nyttan av revisionsberättelsen	13
3.4	Revisorns oberoende	14
3.4.1	Faktorer som påverkar revisorns oberoende	15
4	TEORI	17
4.1	Aktieägarteorin	17
4.2	Stakeholderteori	18
4.2.1	Stakeholderbegreppet	18
4.2.2	Synsätt inom stakeholderteori	19
4.2.2.1	<i>Instrumental stakeholderteori</i>	19
4.2.2.2	<i>Normativ stakeholderteori</i>	20
4.3	Förtroende.....	21
4.3.1	Definitioner av begreppet förtroende.....	22
4.3.2	Personligt förtroende	23
4.3.2.1	<i>Förmåga</i>	23
4.3.2.2	<i>Välvilja</i>	23
4.3.2.3	<i>Integritet</i>	23
4.3.2.4	<i>Benägenhet</i>	24
4.3.3	Förtroendet för revisorn	24
4.4	Varför stakeholderteori och förtroende?	26
5	EMPIRI.....	28

5.1	Inledning.....	28
5.2	Presentation av respondenterna	28
5.3	Instrument för kreditbeslut.....	29
5.4	Kreditgivarnas relation till revisorn.....	30
5.5	Revisionsberättelsens betydelse	31
5.6	Förtroendet för revisionsberättelsen.....	34
5.7	Revisorns kommentarer	36
5.7.1	Instrument för kreditbeslut.....	36
5.7.2	Kreditgivarnas relation med revisorn.....	36
5.7.3	Revisionsberättelsens betydelse.....	37
5.7.4	Förtroende.....	40
6	ANALYS & SLUTSATSER.....	41
6.1	Inledning.....	41
6.2	Kreditgivare som stakeholder	42
6.3	Förtroendet för revisorn	44
6.3.1	Revisorns oberoende	44
6.4	Revisionsberättelsens betydelse	46
6.4.1	Standardiserad revisionsberättelse eller ej	47
6.4.2	Ytterligare information i revisionsberättelsen	48
6.5	Förtroende för revisionsberättelsen.....	49
6.5.1	Förmåga	49
6.5.2	Välvilja	50
6.5.3	Integritet.....	50
6.5.4	Benägenhet	50
6.6	Slutsatser	51
6.7	Förslag till fortsatta studier	53
	KÄLLFÖRTECKNING.....	54
BILAGOR		
Bilaga 1	Intervjuguide - kreditgivare	
Bilaga 2	Intervjuguide - revisor	
Bilaga 3	En sammanfattning av FARs yrkesetiska regler	
Bilaga 4	Exempel på rena revisionsberättelser	
Bilaga 5	Exempel på orena revisionsberättelser	

FÖRKORTNINGAR

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
FAR	Föreningen för revisionsbyråbranschen
FRL	Förmånsrättslagen (2003:535)
ISA	International Standards on Auditing
RevL	Revisorslag (2001:883)
RN	Revisorsnämnden
RS	Revisionsstandard
UC	Upplysningscentralen
ÅRL	Årsredovisningslagen (1995:1554)

BEGREPPSDEFINITION

Ren revisionsberättelse	När revisorn enligt lag inte har några anmärkningar på bolaget. Se bilaga 4.
Oren revisionsberättelse	När revisorn skriver en kommentar i revisionsberättelsen enligt lag, t ex då företagsledningen ej skött bolagets förvaltning. Se bilaga 5.
Tillstyrkt revisionsberättelse	Revisorn godkänner den handling ett bolagsorgan gjort t ex sammanställt en resultaträkning. Kan finnas i såväl ren som oren revisionsberättelse. Se bilaga 4 samt 5.
Avstyrkt revisionsberättelse	Revisorn godkänner inte den handling ett bolagsorgan gjort t ex resultaträkningen pga. att varulagret inte kan verifieras. Kan finnas i såväl ren som oren revisionsberättelse.
Kreditgivare	Med kreditgivare i denna uppsats avses personer som jobbar med företagskrediter på bank.
Stakeholder	Individ eller grupp som påverkar eller påverkas av ett företags handlingar.

1 INLEDNING

I denna del av uppsatsen ges en beskrivning av den bakgrund och problemdiskussion som ligger till grund för uppsatsens problemformulering. Därefter följer syftet med uppsatsen, de avgränsningar vi valt att göra samt vilken målgrupp uppsatsen kan vara av intresse för. Slutligen presenteras uppsatsens fortsatta disposition.

1.1 Bakgrund

”Förtroende är den mjukvara som håller samman systemet. I det här arbetet är revisionen den viktigaste hjälpen och stödet...” Detta sa industrimannen Carl Bennet när han gästföreläste på FAR dagen 2002. Han fortsatte med att påpeka att *”det är viktigt att komma ihåg att det aldrig är företagsledningen som är revisorernas verkliga arbetsgivare.”*¹

Efter de senaste årens redovisningsskandaler såväl i Sverige som i resten av världen har förtroendet för revisorns yrkesutövning försvagats, och revisorns roll har ifrågasatts. Framför allt är det revisionsbyrån Andersens inblandning i Enronskandalen som bidragit till en omfattande debatt kring revisorns oberoende. Frågeställningar om huruvida gällande regelverk av redovisning, revision och övervakning av kapitalmarknaden är tillräckligt omfattande har föranlett diskussioner ifall förändringar är nödvändig.²

Även om det är de amerikanska redovisningsskandalerna som sparkat igång debatten angående bl.a. revisorns oberoende är det långt ifrån endast där redovisningsskandaler har uppdagats. I Sverige har vi det senaste åren kunnat läsa på tidningarnas löpsedlar om företag som agerat mer eller mindre tvivelaktigt där de mest uppmärksammade bolagen är Skandia och Prosolvía. I Skandias fall handlar debatten dock inte om redovisningsskandaler i samma bemärkelse som den omfattande skandalen i Enron. I Skandias fall handlar debatten framförallt om orimliga bonusutbetalningar till ett fåtal individer i företagets ledning.³ Frågan är huruvida revisorerna hade kunnat agera på ett mer aktivt sätt och förhindrat att bonusbeloppen eskalerade. Revisorerna är ju tillsatta av ägarna för att granska ledningens förvaltning av bolaget⁴. Man kan här ställa frågan om revisorerna borde ha påtalat bonusprogrammen i revisionsberättelsen, som är revisorernas kommunikationsorgan mot intressenterna. IT-bolaget Prosolvía är ett annat företag som kan nämnas i detta sammanhang, och i detta fall står en revisor åtalad eftersom bolaget under 1997 redovisat för höga intäkter, detta fick som följd att företaget kunde uppvisa ett positivt resultat trots att bolaget i själva verket gått med förlust. Många köpte därav aktier till överpriser och gjorde senare stora förluster när härvan uppdagades och aktiekursen sjönk.⁵

Ett företags årsredovisning syftar till att kommunicera ekonomisk information till såväl externa som interna intressenter. Det är genom denna information som användarna skall kunna bilda sig en rättvis bild av företagets ekonomiska ställning.⁶ En av de mest grundläggande förutsättningarna för en effektiv ekonomi är tillgången på tillförlitlig och rättvisande informa-

¹ Holmqvist B., Johansson Å., *Revisorn får inte bli en av ”tjejerna eller killarna i gänget”*. Balans 2003 nr. 1, s. 43.

² Holmqvist B., *Det ska inte få hända i Europa, inte med våra nya regler!*. Balans 2002 nr. 2.

³ Ollevik N-O., *Allt brast i kontrollerna av chefernas affärer*, Svenska dagbladet 2/12 2003

⁴ FAR – Föreningen för revisionsbyråbranschen, *FARs Revisionsbok 2004*. (Stockholm: FAR Förlag AB, 2003)

⁵ Karlberg L-A., *Fem åtalas i Prosolvía-härvan*. Ny Teknik 31/1 2003

⁶ Westermark C, *Årsredovisningslagen*. (Lund: Studentlitteratur, 1996)

tion vad gäller investeringsalternativ⁷. Här är revisorns roll viktig eftersom det är hans⁸ granskning som tjänar som ett godkännande av att den ekonomiska information som företagen lämnar är i enlighet med god revisionsd⁹. Förtroendet för revisorerna vid bedömning av ekonomisk information spelar därmed en stor roll för kapitalmarknadens investeringsvilja¹⁰.

Kraven på information och insyn i näringslivet har ökat, idag godtas inte förtegenhet och ett mer öppet förhållningssätt förespråkas av företagens intressenter. En större insyn i företagen nämns som en väg att gå för att allmänheten skall återfå förtroendet för näringslivet. För att komma tillrätta med förtroendeproblematiken har den svenska regeringen tillsatt en förtroendekommission vars uppgift har varit att säkerställa förtroendet för det svenska näringslivet. Förtroendekommissionen har i sitt betänkande av näringslivets förtroendefrågor kommit fram till en rad punkter som skulle innebära stärkt förtroende för näringslivets olika aktörer och de har identifierat brister i bolagsstyrningen som en bidragande faktor till flera av de förtroendekritiska företeelser som förekommit. Kommissionen har kommit fram till att kostnaderna ökar vid brist på förtroende, men ser ingen allmän förtroendekris för det svenska näringslivet. Det har dock förekommit ett antal förtroendeskadliga företeelser i delar av näringslivet, t ex höga ersättningsnivåer och olämpliga ersättningssystem och felaktig eller missvisande ekonomisk information.¹¹

En fråga som vi ställt oss i den inledande fasen av uppsatsen är huruvida revisionsberättelsen är allt för standardiserad, brister vad gäller innehåll, om den är tillförlitlig och om den ger en rättvisande bild av företaget i fråga. För att få en uppfattning hur revisionsberättelsen användes, har vi genomfört en förstudie innefattande 50 börsbolag för att undersöka förekomsten av orena revisionsberättelser. Studien visade att orena revisionsberättelser är ovanliga de börsbolag som innefattades. En tidigare uppsats har visat att 12,3 % av 1 309 aktiebolag hade orena revisionsberättelser¹², dock kunde vi inte finna samma tendens. Vi breddade därför vår förstudie och undersökte även företag utanför börsen. Detta resulterade i att vi fann fem bolag med orena revisionsberättelser. Vidare har vårt val styrts av de senaste årens redovisningsskandaler varför vi valde att även inkludera revisionsberättelser tillhörande bolag som idag är ifrågasatta. Anledningen till detta är att undersöka ifall dessa bolag borde ha haft en oren revisionsberättelse eller ej med tanke på oegentligheternas omfattning. Vår avsikt var att analysera revisionsberättelserna och notera om skandalerna var benämnda i revisionsberättelsen. Dock kunde vi konstatera att revisionsberättelsen i samtliga årsredovisningar är så standardiserad att den inte kunde anses tillföra ytterligare aspekter på företagets verksamhet då frågetecken angående eventuellt tveksamma transaktioner aldrig togs upp. För en läsare av revisionsberättelsen medför detta att beslut kan baseras på revisorns eventuellt felaktiga garanti angående riktigheten i företagets årsredovisning, vilket i slutändan kan medföra att förtroendet för revisionsberättelsen och därmed revisorns arbete urholkas.

1.2 Problemdiskussion samt syfte

För att omvärlden skall behålla förtroendet för revisorn krävs opartiskhet, självständighet och tystnadsplikt från hans sida, dvs. att revisorn är oberoende. Revisionsberättelsen som är en del av årsredovisningen, är den enda offentliga årliga rapporteringen som intressenterna får ta del av direkt från revisorerna och för den som förlitar sig på revisionsberättelsen är det väsentligt

⁷ Smith D., *Redovisningens språk*. (Lund: Studentlitteratur, 2000)

⁸ I uppsatsen använder vi begreppet han/honom som könsneutralt.

⁹ FAR, *FARs Revisionsbok 2004*, (2003)

¹⁰ Smith D., (2000)

¹¹ FAR, *Förtroendeinspektionen föreslår redovisningsinspektion*. Balans 2004, nr. 5.

¹² Lindher A-S., Varel G., Magistrado K., *Revisorns benägenhet att avge en oren revisionsberättelse*, (2002)

att revisorn följt kraven på såväl opartiskhet som självständighet. Revisorns undertecknande av en revisionsberättelse är en garanti för att han utfört en oberoende granskning av företagets räkenskaper. En revisionsberättelse som avsiktligt eller oavsiktligt baserats på felaktig information kan resultera i att t ex banker baserar låne- och kreditfinansieringsbeslut på felaktig information vilket kan drabba dem genom uteblivna återbetalningar av lån från företaget.¹³ Dessutom kan kreditgivarnas lånebeslut påverkas ytterligare av externa faktorer såsom lagändringar i t ex Förmånsrättslagen (FRL). Numera tillhör banker oprioriterade fordringsägare enligt den nya FRL och bankerna kan påverkas till den grad att krav ställs på att aktieägarna skall gå i borgen för de krediter som bolaget erhåller, detta som preventiva åtgärder. Krav av detta slag motiveras av att borgen fungerar som en slags garanti för att ledarna och aktieägarna sköter bolaget omsorgsfullt.¹⁴

Enligt Duska och Duska (2003) krockar revisionsbyråernas handlande med det etiska tänkandet när byråernas tjänster har övergått från att enbart erbjuda ren revision till att även omfatta konsultation. Revisionsbyråerna har blivit allt mer affärsinriktade med tillhörande fokusering på vinstmaximering, vilket kolliderar med revisorernas uppgift att bevaka ägarnas intressen. Duska och Duska menar att en alltför stark fokusering på vinsten kan bli ett hinder i revisorns yrkesutförande som oberoende granskare. Konsekvensen kan bli att revisorerna drar sig för att skriva orena revisionsberättelser för att inte riskera hamna i en situation där klienten hotar med byte av revisionsbyrå. På så vis kan klienten utöva påtryckningar mot enskilda revisorer vars arbetsgivare ställer krav på produktivitet. Revisorn kan därmed frestas att agera mot sin etiska ståndpunkt¹⁵.

Förtroende är ett aktuellt och viktigt begrepp i redovisningssammanhang, vilket framkommer bl.a. i en studie genomförd av Mayer, Davis och Schoorman (1995). De kommer fram till att vid kommunikation är förtroende ett centralt begrepp och att förtroendets betydelse kommer att bli allt viktigare. I studien framhålls att förtroende är viktigare i riskintensiva situationer. En riskintensiv situation som kan nämnas är i samband vid bankernas kreditgivning. Man kan säga att bankerna har en form av relation med revisorerna även om den inte är personlig utan sker genom revisionsberättelsen eller genom företaget i fråga. Om denna relation präglas av hög grad av förtroende innebär det att kreditgivarna är benägna att ta högre risker, dvs. göra större investeringar i företaget. Men å andra sidan, är kreditgivarnas förtroende för revisorerna lågt kommer de vara mer skeptiska och därmed kommer de vara mindre riskbenägna.¹⁶ Kreditgivarna är så kallade stakeholders, vilka är *"de grupper eller individer med vilka en organisation samarbetar med eller är oberoende samt individer och grupper som påverkas av handling, beslut, policy och mål som företaget har/gör"*¹⁷. Detta innebär att både revisorn och kreditgivaren är stakeholders som till viss del har makt att både hjälpa samt till viss del stjälpa företaget i fråga.¹⁸

¹³FAR, *FARs Revisionsbok 2004*, (2003)

¹⁴Håstad T., *Sakrätt avseende lös egendom*, (Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2000, upplaga 6:8)

¹⁵Duska R., Duska B., *Accounting Ethics*. (Cornwall: Blackwell Publishing, 2003)

¹⁶Mayer R., Davis J., Schoorman F., *An integrative model of organizational trust*, (1995)

¹⁷Gibson K., *The moral basis of stakeholder theory*", (2000), s 2.

¹⁸Gibson K., (2000)

Efter denna diskussion kring revisionsberättelsen, revisorns oberoende, förtroende samt stakeholders som påverkas av revisionsberättelsens innehåll kommer vi fram till följande *problemformulering*;

- Vilken betydelse har revisionsberättelsen, och därmed revisorn, för kreditgivaren vid beslut samt hur ser kreditgivarens förtroende för revisionsberättelsen ut?

Efter att ha definierat problemet presenteras här *syftet*;

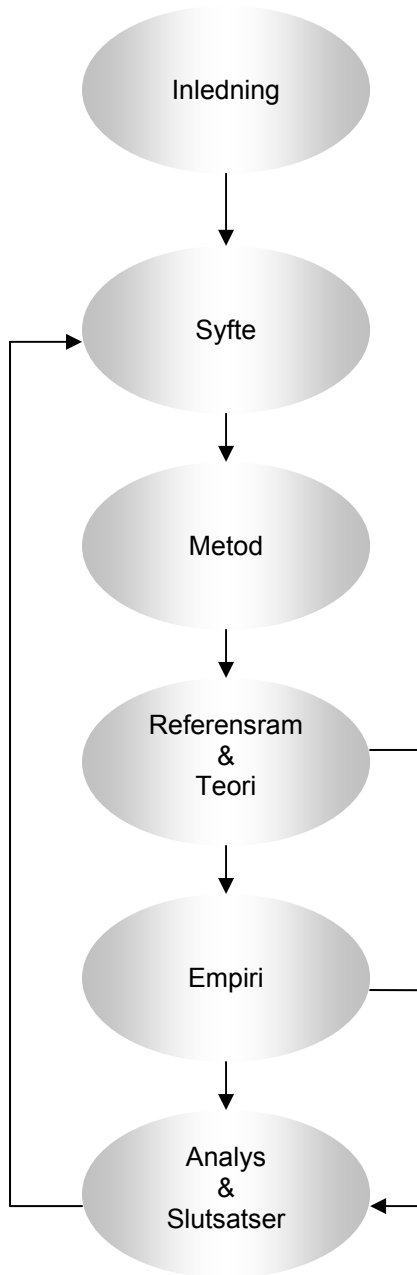
Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken betydelse revisionsberättelsen har för kreditgivare vid kreditbeslut samt hur förtroendet för revisionsberättelsen ser ut. Vidare syftar uppsatsen till att undersöka hur kreditgivarnas förtroende för revisorn ser ut, vilken roll revisorn har för kreditgivare vid kreditbeslut.

1.3 Avgränsningar

Avgränsning har skett till nuvarande svensk lagstiftning och praxis. Den empiriska undersökningen har avgränsats till intervjuer med fyra banker då vi velat undersöka hur kreditgivare använder revisionsberättelsen och om kreditgivarna anser att en förändring av revisionsberättelsen är nödvändig för att denna skall kunna användas som ett trovärdigt underlag vid kreditbedömningar. Övriga intressentperspektiv utelämnas eftersom en sådan analys hade varit för omfattande. Valet av banker har begränsats till de fyra största bankerna i Västsverige, sett till andel av marknaden. Ytterligare en avgränsning som gjorts är valet av en revisor från en av de största revisionsbyråerna i Västsverige.

Uppsatsen kan anses vara intressant för ett flertal målgrupper: kreditgivare, revisorer, ett företags intressenter samt statliga regelsättare. Främst riktar sig uppsatsen till medlemmar av revisionsbranschen eftersom det för deras del bör vara av intresse att erhålla aktuell information kring hur kreditgivarnas förtroende för revisorsrollen samt revisionsberättelsen ser ut. För kreditgivarna kan uppsatsen vara relevant eftersom de erhåller information kring revisorns syn på oberoendet, revisionsberättelsens utformning och en möjlig förändring av den.

1.4 Uppsatsens disposition

Kapitel 1: Inledning

Inledningen ger läsaren bakgrundsfakta och avsikten är att intressera läsaren. Inledningen fortsätter med problemdiskussion, syfte samt avgränsningar och kapitlet avslutas här med uppsatsens disposition.

Kapitel 2: Metod

Kapitlet innehåller en beskrivning av metodval, tillvägagångssätt samt avslutas med en redogörelse för metodproblem. Sammanfattningsvis kan sägas att metodkapitlet visar hur undersökningen gått till.

Kapitel 3: Referensram

Kapitlet innehåller lagar och rekommendationer kring revisionsberättelsen och revisorns handlande samt även vilken betydelse revisionsberättelsen har för kreditgivare. Här redovisas för tidigare forskning inom området

Kapitel 4: Teori

Inledningsvis ges en förklaring till begreppet förtroende, där en diskussion förs mellan olika definitioner. Därefter följer en diskussion kring stakeholderteorier. Sist i detta kapitel presenteras de val av definitioner vi valt.

Kapitel 5: Empiri

I detta kapitel presenteras respondenterna. Därefter följer en redogörelse av det empiriska materialet inhämtat från intervjuer, både från kreditgivare samt en revisor.

Kapitel 6: Analys & Slutsatser

En sammanställning av referensram, teorin samt empirin där förhållandet dem emellan analyseras och redovisas i kapitlet. Utifrån analysen dras slutsatser mot uppsatsens problemformulering. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatta studier.

Figur 1 – Uppsatsens disposition¹⁹

¹⁹ Christoffersson L., Emanuelsson J., Ryvallius A., *Analysmodellen – ett ökat förtroende för revisorn?* (2002)

2 METOD

Detta kapitel beskriver samt motiverar den metod som valts för uppsatsens genomförande och i uppsatsens olika faser. Metoden har valts utifrån uppsatsens problem. I metodkapitlet för vi en diskussion om vilka metoder som är lämpliga och relevanta för uppsatsens genomförande.

2.1 Inledning

Metod beskriver det tillvägagångssätt en författare av en rapport arbetar utifrån för att uppnå målsättningar som denne har med olika undersökningar. Författaren inhämtar, bearbetar och sammanfattar information som t ex empiriska studier. Således är det väsentligt att författaren klargör för information som är tillgänglig och argumenterar för sitt val av metod och dokumenterar detta skriftligen för att på så vis underlätta en bedömning av kvaliteten på undersökningens resultat.²⁰ Formuleringen av undersökningsproblemet har en avgörande inverkan på undersökningens syfte, inriktning, uppläggning och arbetsmetoder²¹.

2.2 Undersökningsansats

Uppsatsens problemformulering avgör om det är kvalitativ eller kvantitativ metod som är tillämpbar. Syftet med den kvalitativa metoden är att tolka och förstå olika företeelser, medan den kvantitativa metoden förutsätter att det valda problemet är mätbart med hjälp av statistiska och matematiska samband. Den kvalitativa metoden tillämpas om problemet handlar om att låta människor beskriva sina egna upplevelser och erfarenheter eller ge sin personliga uppfattning om ett fenomen. Därtill avser kvalitativt inriktad datainsamling av ”mjuka” data i form av t ex kvalitativa intervjuer. Kvalitativa intervjuer präglas av flexibilitet, närhet till undersökningsobjektet och öppenhet vilket tillåter författaren ha ett subjektivt förhållningssätt till insamlad informationen som erhålls från respondenterna.²² Den kvalitativa ansatsens syfte stämmer väl in med vår avsikt för undersökningen då syftet med uppsatsen är att undersöka hur kreditgivarnas förtroende för revisionsberättelse ser ut samt huruvida en förändring av revisionsberättelsen är nödvändig. Vår undersökning har i huvudsak grundat sig på den kvalitativa ansatsen då problembeskrivningen är formulerad som sådan att insamlad data från kvalitativa intervjuer är relevant. I uppsatsen förekommer det kvantitativa inslag vid förstudien när vi granskat 50 revisionsberättelser för att undersöka hur frekvent förekommande en oren revisionsberättelse är. Dessutom finns det inslag vid sammanställningen av det empiriska materialet, främst vid mängdangivelser och siffror, t ex antalet respondenter.

Fullständigt objektiva är omöjligt att vara vid intervjutillfällena då en intervju ofta innebär att en relation uppstår mellan deltagande parter. Vi har använt oss av intervjuguiden (bilaga 1 och 2) som inte har följts exakt eftersom vi ställde öppna frågor som tillät respondenterna att formulera svaren själva. Därutöver innebar öppenheten att vi kunde ta tillvara annan information som erhöles under intervjuerna, där vi använt hjälpmedel som anteckningar samt inspelning på ljudband.

²⁰ Andersen I., *Den uppenbara verkligheten – val av samhällsvetenskaplig metod*. (Lund: Studentlitteratur, 1998)

²¹ Lundahl U., Skärvad P-H., *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. (Lund: Studentlitteratur, 1992)

²² Patel R., Davidson B., *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (Lund: Studentlitteratur, 2003, tredje upplagan)

2.3 Angreppssätt och undersökningslag

I undersökningsprocessen kan författaren använda sig av tre angreppssätt: deduktion, induktion eller abduktion. Utifrån dessa tillvägagångssätt kan författaren dra vetenskapliga slutsatser. Deduktion innebär att undersökaren utifrån allmänna principer och befintliga teorier testar styrkan i teorin genom en empirisk undersökning. Vid induktivt angreppssätt dras slutsatser som grundar sig på empiriska data²³. Det tredje angreppssättet, abduktion, avser en kombination av deduktion och induktion. Abduktion innebär att enskilda händelser tolkas utifrån en uppsättning av generella idéer eller mönster vilket leder till en ny insikt om olika sammanhang som påverkar en företeelse.²⁴ I uppsatsen har vi använt oss av det abduktiva arbetssättet eftersom vi har utgått från teorin och testat styrkan i teorin genom den empiriska undersökningen och det omvända. Kapitlet om teori beskriver förtroende- och stakeholderteori, med utgångspunkt från dessa har vi utformat två intervjuguider. Problemformuleringen kan enbart besvaras genom den empiriska undersökningen vilket har föranlett en induktiv ansats. Teorin har påverkat vilken information som skall insamlas, tolkas och slutligen relateras till den befintliga teorin vilket följer den deduktiva ansatsen.

Undersökningens syfte måste ha ett avgörande inflytande på det studerade och på studiens tillvägagångssätt. Med utgångspunkt från undersökningens syfte skiljs främst mellan deskriptiva (förklarande), explorativa (utforskande) och hypotesprövande undersökningar.²⁵ Till en början utförde vi en explorativ förstudie genom instudering av sekundära källor, observationer och relevant litteratur för att inhämta tillräckligt med information kring vårt problemområde och därefter definiera problemställningen. Vid ett senare skede var den deskriptiva undersökningstypen lämpligare då vi i den teoretiska referensramen beskriver förtroendebegreppet och stakeholderteorin. Vårt slutliga val blev en kombination av den explorativa och deskriptiva undersökningstypen.

2.4 Datainsamling

Metod för datainsamling beror på den problemformulering som undersökarna har formulerat i förhållande till den tid och de medel som står till förfogande. Det finns två metoder för datainsamling: primär- och sekundärdata. Vid insamling av information bör två aspekter beaktas, grad av standardisering och grad av strukturering.²⁶

2.4.1 Primärdata

Primärdata innebär att undersökaren själv har insamlat data genom intervjuer, enkäter eller observationer. Med standardisering menas det ansvar intervjuaren besitter gällande frågornas utformning och inbördes ordning och med strukturering avses i vilken utsträckning respondenten är fri att tolka intervjufrågorna beroende på respondentens egen ställning eller tidigare erfarenheter.²⁷ Ofta talas det om tre slag av intervjuer; strukturerade, ostrukturerade och delvis strukturerade. Den delvis strukturerade placeras mellan de övriga två intervjutyperna och innebär att författaren styr intervjun med hjälp av en intervjuguide. Intervjuguider skiljer sig från frågeformulär i den bemärkelse att de består av en lista över teman och generella frågor som skall tas upp under intervjuens gång.²⁸ Intervjuformer som är präglade av låg grad av standardisering och delvis strukturerade tillåter respondenterna att under friare former disku-

²³ Eriksson L.T., Wiedersheim-Paul F., *Att utreda, forska och rapportera*. (Lund: Studentlitteratur, 1999, upplaga 6:1)

²⁴ Patel R., Davidson B., (2003)

²⁵ Andersen I., (1998)

²⁶ Patel R., Davidson B., (2003)

²⁷ Ibid.

²⁸ Johannessen A., Tuft P. E., *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (Malmö: Liber AB)

tera och ge sin syn på ämnet. Vidare har undersökaren rätt att hjälpa till under intervjun för att hålla rätt kurs och således få svar på önskade frågor. Det kan förekomma intervjuareffekt genom en ömsesidig påverkan mellan de närvarande parterna.²⁹ I uppsatsen har vi använt oss av den delvis strukturerade intervjun då våra intervjuguider består av några centrala teman. Med hjälp av vissa allmänna frågor fördjupades därefter samtalet i den riktning vi önskade för att täcka alla teman. Våra primärdata har bestått av intervjuer med kreditgivare på banker, frågorna har på förhand överlämnats till respondenterna för att ge dem möjlighet att vara förberedda inför intervjutillfället. Då intervjuerna påbjöd en öppen diskussion fick vi möjlighet att ställa följdfrågor samt be om förtydliganden vid oklarheter. Vi har valt att anonymisera samtliga respondenter även om detta inte var ett krav från respondenternas sida. Primärdatan består även av en intervju med en revisor där sammanställningen från intervjuerna med kreditgivarna var underlaget, detta för att få en revisors syn på kreditgivarnas svar. Denna intervju har genomförts på samma sätt som intervjuerna med kreditgivarna.

2.4.2 Sekundärdata

Data och information som insamlats av andra personer kallas för sekundärdata. Sekundärdata till uppsatsen har inhämtats från det Ekonomiska biblioteket vid Handelshögskolan i Göteborg samt biblioteket vid högskolan i Skövde. Ytterligare sekundärdata inhämtades från Gunda, Libris, EBSCO HOST Research Databaser, ECONBase, Kluwer Online, Emerald och Journal of Business Ethics. Litteratursökningen innefattade gällande lagstiftning, metodlitteratur, tidsningsartiklar från facktidskrifter samt diverse forskningsartiklar inhämtade från databaser, branschorganisationer och Internet, t ex utvalda bolags hemsidor för att få tillgång till årsredovisningar. För övrigt fick vi tips på litteratur inom den teoretiska referensramen genom vår handledare samt via källförteckningen på relevant litteratur. Sökord vi har använt oss av är revisionsberättelse, audit report, revisorns oberoende, förtroende, trust theory samt stakeholder theory. Dessa har använts separat men även som en kombination.

2.5 Urval

Urval av respondenter har baserats på deras relevans för uppsatsens syfte och i vårt fall utgörs respondenterna av representanter från banker i Göteborgsområdet. Vi har valt ut respondenter som är insatta i förfarandet kring kreditbeslut från de största bankerna i Sverige. Kriterier för urval av banker är flest antal anställda samt omsättning. Utifrån detta framkom att Handelsbanken, SE-banken, Nordea samt Förenings Sparbanken var störst. Respondenterna utgjorde totalt fem respondenter varav minst en representant från respektive bank. Banken valde ut respondenter för våra intervjuer. Revisorn arbetar på Öhrlings PricewaterhouseCoopers och valdes ut av revisionsbyrån efter revisorns kompetens inom området. Revisorns arbetsplats är placerat i Västsverige. Vi har även valt att anonymisera revisorn pga. risken att utpekas av uppsatsens läsare.

2.6 Validitet och reliabilitet

Vid användning av kvalitativ ansats måste undersökningsmetoden vara valida och reliabla för att vara användbara och lämpliga, det är krav som måste vara uppfyllda om uppsatsens undersökningsresultat skall ha ett vetenskapligt värde.³⁰

2.6.1 Validitet

Begreppet validitet innebär att undersökaren mäter det som avses att mätas samt i vilken utsträckning det empiriska materialet överensstämmer med verkligheten. Det viktigaste kravet

²⁹ Patel R., Davidson B., (2003)

³⁰ Eriksson L-T., Wiedersheim-Paul F., (1999)

på ett mätinstrument är dess validitet. Vi har valt intervju som undersökningsform och för vår uppsats är respondenter på banker som är insatta i kreditgivarförfarandet mest lämpade då de är flitiga användare av årsredovisningen och beroende av en ren revisionsberättelse för att således kunna fatta relevanta beslut. Det är även av intresse att få en revisors synpunkt på kreditgivarnas svar därav har en revisor intervjuats. Genom intervjuerna har vi fått respondenternas personliga åsikter kring deras förtroende för revisionsberättelsen samt nyttan av den. En god innehållsvaliditet förutsätter att en intervjuguide baserats på en omfattande litteraturstudie för att få en bra täckning av uppsatsens problemområde. Innehållsvaliditeten säkerställs främst genom en logisk analys där mätinstrumentet granskas av en person som är väl insatt i problemområdet.³¹ Vi lät vår handledare läsa igenom intervjuguiden för kreditgivare och komma med synpunkter kring frågornas relevans för att undvika eventuella felformuleringar. Eftersom det kan ha förekommit otydligheter under intervjuerna har de sammanställs och skickats till respondenterna via elektronisk post vilket gav dem möjlighet att läsa igenom materialet. Därefter kom de med åsikter på förslag till ändringar och godkände sedan materialet. Den här möjligheten utnyttjade både revisorn och tre av de fem kreditgivarna.

2.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet anger hur tillförlitliga resultaten från ett mätinstrument är samt hur exakt och säkert vi mäter det som avses att mätas, oavsett vad som mäts.³² En fråga som bör ställas är huruvida andra undersökare kommer till samma resultat vid användning av samma angreppssätt.³³ En upprepning av en intervju och på ett annat urval vid ett senare tillfälle kan resultera i ett annorlunda utfall då världen är i ständig förändring. Vidare kan personliga upplevelser mellan de två intervjutillfällena påverka respondenterna³⁴. Vi måste förhålla oss kritiskt ställda till slutsatserna men samtidigt fråga oss själva om vi vidtagit åtgärder för att höja undersökningsvaliditeten. Respondenternas åsikter kan vid det nya intervjutillfället ha påverkats av nya finanskriser, redovisningsskandaler eller andra faktorer i omvärlden.

Brister i mätinstrumentets tillförlitlighet kan bero på alltför subjektiva bedömningar. Dessutom finns det risk att mätinstrumentets pålitlighet blir låg, speciellt om intervjuerna inte är tränade inom intervjuteknik. En konsekvens av detta blir oförmågan att maximera utbytet av information mellan intervjuaren och respondenten.³⁵ För att avhjälpa detta problem har vi vid intervjuerna varit två personer och därför kunnat ställa följdfrågor ur två perspektiv. Intervjuerna genomfördes på respektive respondents arbetsplats i syfte att de skulle känna trygghet och därmed underlätta informationsutbytet. Respondenter har i förväg informerats om att vi vid intervjutillfällena skall använda oss av en bandspelare. Anledningen till detta val är att vi vid intervjuerna önskade föra en diskussion med intervjuobjekten och således koncentrera oss på vad som sades samt att ställa följdfrågor. Efter intervjun fick vi möjlighet att gå igenom materialet ett flertal gånger för att undvika missförstånd vid tolkningen. Dessutom kunde direkta, ordagranna citat medtas i uppsatsen. Vi har även varit medvetna om riskerna med användning av bandspelare, att intervjuobjekten kan känna sig hämmade men detta är inget vi har erfårit. En av respondenterna tillät inte oss att använda bandspelare vid intervjun.

2.7 Källkritik

Det är viktigt att vi som uppsatsskrivare är medvetna om att källkritik rörande primärkällor är minst lika viktig som sekundärkällor. Det är även viktigt att vi är medvetna om de risker som

³¹ Patel R., Davidson B., (2003)

³² Andersen I., (1998)

³³ Patel R., Davidson B., (2003)

³⁴ Malterud K., *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. (Lund: Studentlitteratur, 1998)

³⁵ Patel R., Davidson B., (2003)

kan uppstå i samband med insamling och bearbetning av insamlad informationen. Med källkritik menas en granskning av dokument där undersökaren bedömer det insamlade materialet, rensar bort dålig data och behåller det som är relevant för empirin. Ändamålet med källkritik är att bestämma om den är valid, relevant för frågeställningen samt tillförlitlig.³⁶ Inledningsvis kan det nämnas att respondenterna riskerar att påverkas av författarnas värderingar och kunskaper inom ämnesområdet vilket kan ge ett negativt utfall i undersökningsresultatet³⁷.

Digital information (Internet) som används i studier innebär ett risktagande eftersom den digitala informationen kan förändras under korta tidsperspektiv vilket gör det svårare att bestyrka att den angivna källan verkligen är källans upphovsman³⁸. Vad gäller tillförlitligheten får den anses ganska god då vi använder oss av hemsidor tillhörande branschorganisationer som FAR och väletablerade företag. Vidare bygger en stor del av teorin på vetenskapliga artiklar som berör uppsatsens syfte och problem och även dessa artiklar har inhämtats från Ekonomiska biblioteket vid Handelshögskolan i Göteborg. Tillförlitligheten kan därför anses vara god då det är seriösa databaser som avses.

³⁶ Eriksson L-T., Wiedersheim-Paul F., (1999)

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

3 REFERENSRAM

Inledningsvis beskriver detta kapitel revisorns roll samt regleringar kring revisionsberättelsen. Kapitlet fortsätter med en presentation av revisionsberättelsen, rapporteringsförfarandet samt tidigare forskning eftersom detta utgör uppsatsens grund. Avslutningsvis följer en diskussion kring oberoendebegreppet.

3.1 Inledning

Att revision behövs är tämligen självklart då ett företags intressenter måste kunna lita på att den information företaget lämnar om sin ekonomiska situation och förvaltning följer de lagar och rekommendationer som föreskrivs. Revisionen är en förutsättning för ett väl fungerande näringsliv och samhälle, och skall ge trovärdighet åt företagets finansiella information.³⁹ Revisionens främsta uppgift är att stärka förtroendet för den finansiella information som företag, organisationer och myndigheter lämnar ut, detta för att företag skall kunna införskaffa nödvändigt riskkapital samt att möjliggöra transaktioner utan besvärliga särskilda kontrollåtgärder. För att bibehålla marknadens förtroende för revisionsberättelsen krävs att revisorer verkar för upprätthållande av god sed.⁴⁰ Enligt Cassel (1996) bör vi ställa oss frågan om konsekvenserna som uppkommer till följd av att revision inte existerar, ur ett samhällsperspektiv. Han menar att följderna kan bli att ouppmärksammas vilseledande information ökar vilket bidrar till sämre relationer mellan ägare och marknadens aktörer. På så vis erhåller intressenterna dåligt beslutsunderlag vilket understödjer allmän misstro mot marknaden som i förlängningen kan upphöra att fungera. Förutom detta skulle återrapporteringen i form av redovisning av det ekonomiska resultatet och förvaltningen vara opålitlig. Om revisorn inte existerade skulle intressenterna bli tvungna att anlita egna kontrollanter för att granska ett företag, detta för att ta reda på huruvida företaget är pålitligt eller inte.⁴¹ Ur ett samhällsperspektiv har revisorn således ett stort ansvar vilket ger den högkvalitativa revisionen en avgörande betydelse.⁴²

3.2 Revisorns roll

En revisor är ett bolagsorgan vars syfte är att professionellt kritiskt granska, bedöma och uttala sig om ett företags redovisning och förvaltning vilket skall resultera i en revisionsberättelse. Revisorn skall ha alla intressenter i åtanke vid utförandet av revisionen eftersom de har ett direkt intresse av revisorns granskning och rapportering. Företagets intressenter behandlas noggrannare i nästkommande kapitel där vi utförligt redogör för stakeholderbegreppet under *stakeholderteori*. Revisionens syfte är att öka tillförlitligheten till den finansiella information som företaget lämnar ut. Om revisorsyrket även i framtiden vill ha omvärldens förtroende krävs det att yrkesgruppen agerar enligt de etiska riktlinjer som är uppsatta för yrkesgruppen. Bibehållande av förtroendet kräver av revisorssamfundet att god revisionsred, god redovisningsred samt god revisorsred efterlevs. God revisionsred innebär att revisorn först måste införskaffa sig inblick i sin klients verksamhet och därefter granska verksamheten för att slutligen avge sin rapportering i form av en revisionsberättelse där han uttalar sig kring företagets redovisning och förvaltning. Att följa god redovisningsred går ut på att revisorn skall följa uppsatta normer för bokföring, bokslut och finansiella rapporter. Vidare skall revisorn iakttä god revisorsred där uppsatta regler gällande etik skall följas. Dessa finns upptagna i Aktiebo-

³⁹ FAR – Föreningen för revisionsbyråbranschen, *FARs Revisionsbok 2004*. (Stockholm: FAR Förlag AB, 2003)

⁴⁰ FAR – Föreningen Auktoriserade Revisorer, *FARs Samlingsvolym 2003 – del 2*, (2003)

⁴¹ FAR, *FARs Revisionsbok 2004*, (2003)

⁴² Cassel F., *Den reviderade revisorsrollen*. (Stockholm: Nerenius & Santénius Förlag, 1996)

lagslagen (ABL), Revisorslagen (RevL) samt FARs yrkesetiska regler för revisorns oberoende.⁴³

Till revisorns främsta roll hör utförande av revisionen vilket innebär att revisorn skall granska klientens förvaltning samt den ekonomiska informationen och därefter avlämna en rapport om granskningen, dvs. revisionsberättelsen. Användare av revisionsberättelsen ställer krav på att revisorn inte låter sig påverkas av andra intressen än vad som krävs för att utföra en bra revision.⁴⁴

3.3 Revisionsberättelsen

Till revisorns roll hör att avge olika slags rapporter som kan innehålla iakttagelser och kritiska synpunkter kring den interna kontrollen hos klienten. Rapporterna lämnas i både muntlig och skriftlig form till olika beslutsfattare i företaget beroende på innehåll. Delar av denna revisionsroll kräver att revisorn införskaffar nödvändiga revisionsbevis, detta för att de uttalanden som revisorn gör i revisionsberättelsen skall vara baserade på säkerställda slutsatser. För att stärka revisionsbevisen kan revisorn efter samtal med företagsledningen eller företagets jurist inhämta uttalanden från dessa parter. Skulle revisorn misslyckas med att införskaffa de nödvändiga revisionsbevisen skall han anmärka på detta i revisionsberättelsen vilket innebär att revisorn avstyrker revisionsberättelsen. När revisorn lämnar kritiska synpunkter kan han samtidigt lämna konstruktiva förslag till förbättringar. Påpekanden om åtgärder skall snarast komma till VD:ns och styrelsens kännedom så att åtgärder kan vidtas innan revisorn avger revisionsberättelsen. Dock kan det förekomma att en anmärkning som påpekats av revisorn och som rättats till av företaget ändå kan upptas i revisionsberättelsen om dessa anmärkningar är av väsentlig betydelse. Väsentliga fel och brister skall tas med i revisionsberättelsen t ex i de fall där Årsredovisningslagen (ÅRL) eller god redovisningssed inte följts. Det kan vara fråga om brister i värdering, oriktiga periodiseringar samt rubricering. Andra faktorer som kan resultera i orena revisionsberättelser är olik poster som antingen tagits med på ett felaktigt sätt eller som har uteslutits, detta är faktorer som kan resultera i en oren revisionsberättelse. I revisionsberättelsen skall det även framgå om huruvida revisorn av något skäl tvingats att avvika från god redovisningssed, t ex om han inte haft möjlighet att utföra en tillräckligt omfattande granskning av klientens verksamhet. Ytterligare skäl till en oren revisionsberättelse kan vara väsentliga felaktigheter, brister eller försummelser i företagsledningens förvaltning av företaget till den grad att ledningen enligt ABL kan bli ersättningsskyldig gentemot bolaget. Slutpunkten med revisionen är en revisionsberättelse där revisorn uttalar sig om årsredovisningen och bokföringen samt förvaltningen av företaget.⁴⁵

Syftet med revisionsberättelsen är att säkerställa trovärdigheten i företagets ekonomiska information samt tilltron till förvaltningen av företaget. Det bör noteras att väsentliga fel som åtgärdats i tid inte behöver rapporteras till aktieägarna och allmänheten i revisionsberättelsen. Dock skall revisorns undertecknande av revisionsberättelsen ses som en kvalitetsstämpel efter genomförd revision vilket garanterar att ett företags årsredovisning, bokföring och förvaltning granskats. Senast tre veckor före ordinarie bolagsstämma skall revisionsberättelsen lämnas till företagets styrelse. Revisionsberättelsen utgör tillsammans med årsredovisningen ett beslutsunderlag för företagets intressenter då revisionsberättelsen är den enda offentliga rapport som intressenterna får tillgång till. Övergripande är revisionsberättelsen ett viktigt dokument för företaget och tillsammans med årsredovisningen skall berättelsen inlämnas till PRV senast en

⁴³ FAR – FARs Revisionsbok 2004, (2003)

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

månad efter bolagsstämmans fastställelse av företagets balansräkning och resultaträkning. Företaget är förbjudet att offentliggöra årsredovisningen om inte revisionsberättelsen publiceras samtidigt.⁴⁶

3.3.1 Revisionsberättelsens utformning

Den svenska revisionsberättelsen är till stor del baserad på en internationell rapportmodell – International Standards on Auditing (ISA). FAR har översatt ISA och anpassat innehållet till svenska förhållanden. Revisionsberättelsen utformas enligt standardutformningen i Revisionsstandard (RS) 709 som fastställts av FAR och denna revisionsstandard trädde i kraft 1 januari, 2004. I bilaga 4 ges exempel på hur två rena revisionsberättelser som utformats i enlighet FARs standardmall tillhörande två olika börsbolag kan se ut samt se om det föreligger några skillnader mellan revisionsbyråerna som attesterar revisionsberättelserna. Bilaga 5 däremot visar två revisionsberättelser tillhörande dessa börsbolag vid en tidpunkt då bolagen hade ore-na revisionsberättelser, detta för att visa hur de ore-na revisionsberättelserna innehållsmässigt skiljer sig från de rena revisionsberättelserna. Läsare av revisionsberättelsen bör vara medvetna om att en standardutformad ren revisionsberättelse aldrig kan vara en garanti om att allt står rätt till utan revisorn har endast i rimlig grad försäkrat sig om att några väsentliga fel inte föreligger. Vilka väsentliga fel revisorn skall uttala sig om finns reglerade i ABL 10:27-33 samt i Revisionslagen 27-32 §. Då både ABL och RevL i princip delar samma innehåll fokuserar vi på regleringen i ABL. Sammanfattningsvis behandlar paragraferna de krav som ställs på revisionsberättelsen, dess innehåll och utformning, bl.a. skall revisionsberättelsen innehålla uttalanden om huruvida årsredovisningen upprättats i enlighet med gällande lagstiftning om årsredovisningen. Därtill skall revisionsberättelsen innehålla uttalanden kring fastställelse av balansräkningen och resultaträkningen, disposition av vinst eller förlust samt om styrelse och VD har upprättat en förteckning över angivna lån och säkerheter. ABL 10:30 förklarar att revisorn i revisionsberättelsen skall uttala sig om huruvida styrelseledamöterna och VD bör beviljas ansvarsfrihet gentemot företaget. Har företaget inte fullgjort skyldigheter i form av t ex skattebetalningar, skall revisorn med hänvisning till ABL 10:31 anmärka detta i revisionsberättelsen. Revisorn tillåts lämna upplysningar av sådana slag som aktieägarna bör få kännedom om.⁴⁷ Dock lämnas upplysningar av dessa slag sällan, delvis pga. tystnadsplikten vilket även omnämns i ABL 10:37. Avvikelser i revisionsberättelsen skall enligt standardutformningen vara antingen kursiverade, understrukna eller på något annat sätt typografiskt avvikande, detta för att underlätta för läsaren att upptäcka eventuella anmärkningar i revisionsberättelsen.⁴⁸ Om revisionsberättelsen avviker från FARs standardutformning skall revisorn enligt ABL 10:33 omedelbart sända över en kopia till Skatteverket.⁴⁹ Avslutningsvis kan nämnas att revisorn alltid bär det fulla ansvaret för utformningen av och innehållet i sin rapportering.⁵⁰

3.3.2 Tidigare forskning - Nyttan av revisionsberättelsen

Om revisionsberättelsen är användbar eller ej ifrågasätts med jämna mellanrum, så även om informationen i revisionsberättelsen är av värde för användare i beslutsfattande situationer. Gómez-Guillamón (2003) har genomfört en undersökning för att ta reda på hur stor nytta för revisionsberättelsen är för banker vid beslutsfattande av investeringar. Studien avsåg även att se hur stort förväntningsgapet var mellan vad användarna av informationen hade för förväntningar på revisorn och vilken information som användarna faktiskt erhöll från revisionsberät-

⁴⁶ FAR – FARs Revisionsbok 2004, (2003)

⁴⁷ FAR – Föreningen för revisionsbranschen, FARs Samlingsvolym 2003 – del 2, (2003)

⁴⁸ FAR, FARs Revisionsbok 2004, (2003)

⁴⁹ FAR – Föreningen för revisionsbranschen, FARs Samlingsvolym 2003 – del 2, (2003)

⁵⁰ Cassel F., (1996)

telsen. Gómez-Guillamón formulerade två hypoteser för att efter genomförd undersökning kontrollera om dessa kunde bekräftas;⁵¹

- H01: Kreditinstitutioner uppfattar att den information som revisorns avger inte är användbar i finansiella beslutsituationer.
- H02: Analytiker uppfattar att den information som revisorn avger inte är användbar vid beslut om investeringar.⁵²

Eftersom uppsatsen har fokus på kreditinstitutioner innebär det att den andra hypotesen är irrelevant för uppsatsens syfte. Efter att ha genomfört en kvantitativ undersökning kommer författaren fram till att respondenterna anser att informationen i revisionsberättelsen som något betydelsefullt så att bolaget som revisionsberättelsen avser kan behålla krediter, både kort-siktiga och långsiktiga lån, bankrabatter samt bankgarantier. Respondenterna ansåg även att den mest relevanta informationen vid lånebeslut är kreditupplysning av en klient, upplysningen inhämtas från den spanska motsvarigheten till svenska UC (Upplysningscentralen). Revisionsberättelsen hamnade längre bak vad gäller relevans för kreditbeslut, dock ansåg kreditgivarna att berättelsen hade ett signifikant värde. Vidare menar respondenterna att deras lånebeslut påverkas av vilken typ av information som revisorn lämnar. För lånesumman hade vilken typ av information som revisorn avger ingen nämnvärd betydelse. I liknande undersökningar utförda i USA av Geiger (1992) samt Anandarajan och Jaenicke (1995), som Gómez-Guillamón (2003) refererar till, kom författarna fram till samma slutsatser som Gómez-Guillamón (2003), att revisionsberättelsen påverkar finansieringsbeslut i viss mån. Eftersom utfallet av undersökningen framlägger bevis för att informationen som revisorn avger, oavsett typ av information, skall H01 förkastas. Således antas det att kreditgivarna uppfattar revisorns lämnade information som avgörande vid lånebeslut, oavsett typ av information som lämnas.⁵³

3.4 Revisorns oberoende

De grundläggande principerna för revisorns oberoende kräver att revisorn både är faktiskt och synbart oberoende. Med faktiskt oberoende avses ett mentalt tillstånd, dvs. att revisorn enbart fokuserar på händelser som är väsentliga för arbetsuppgiften samt agerar med integritet, opartiskhet och professionell skepticism. Det synbara oberoendet innebär att revisorn ur tredje parts synvinkel uppfattas som oberoende. Genom att upprätthålla ett faktiskt och synbart oberoende tillför revisorn trovärdighet, tillförlitlighet och förtroende till den finansiella redovisningsinformation som stakeholders är beroende av vid beslutsfattande⁵⁴. Vidare kräver oberoendet att revisorn enbart fokuserar på att utföra en bra revision och inte låter sig påverkas av övriga intressen där jävsituationer kan uppstå.⁵⁵

Oberoende innebär att revisorn skall utföra sina revisionsuppdrag med opartiskhet och självständighet samt vara objektiv i sina ställningstaganden.⁵⁶ Dock kan begreppet inge falska föreställningar då ett absolut oberoende är en omöjlighet eftersom en revisor i sådana fall måste vara ekonomiskt, juridiskt och psykologiskt oberoende ur tredje parts perspektiv. Cassel (1996) menar att oberoendebegreppet kan betraktas ur flera perspektiv. Om revisorn skall vara helt oberoende krävs att han har de ekonomiska, juridiska och psykologiska förutsättningar som krävs. Den ideale revisorn skall varken bli glad eller besviken vid avläsning av ekono-

⁵¹ Gómez-Guillamón A.D., *The usefulness of the audit report in investment and financial decisions*, (2003)

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Maury D.M., *A circle of influence: Are all the stakeholders included?*, (2000)

⁵⁵ FAR – Föreningen för revisionsbranschen, *FARs Samlingsvolym 2003 – del 2*, (2003)

⁵⁶ FAR, *FARs Revisionsbok 2004*, (2003)

miskt resultat. Vidare skall revisorn vara försedd med civilkurage och kunna agera opartiskt gentemot marknadsaktörerna. Som exempel på civilkurage kan anges att revisorn inte skall känna rädsla inför möjligheten att avge en oren revisionsberättelse. Om revisorn skulle varna för en oren revisionsberättelse kan en förhandling mellan revisorn och klienten uppstå. Klienten har mycket att vinna på att vara medgörlig och korrigera fel som revisorn upptäckt för att därmed undvika en oren revisionsberättelse. Revisorn bör även vidta åtgärder som ökar oberoendet och undvika åtgärder som kan resultera i det motsatta.⁵⁷

Vad gäller klienters otillbörliga påtryckningar på revisorn kräver situationen att revisorn innehar tillräckligt med civilkurage för att kunna stå emot. Påtryckningar av detta slag är en bidragande orsak till revisorns eventuella felaktiga handlande eller brist på handlande. Revisorn skall inte vara rädd för att avge en oren revisionsberättelse om situationen vid det tillfället så kräver. Genom att undvika konflikter av dessa slag gör revisorn sig själv en otjänst och utsätter sig för oberoendehotande situationer. Revisorn kan genom förhandling med en klient om korrigering av rena misstag eller fel, böja sig för klientens krav om att inte omnämna korrigeringarna i revisionsberättelsen.⁵⁸

3.4.1 Faktorer som påverkar revisorns oberoende

Gul (1989) har genomfört en studie där syftet var att undersöka hur revisionskommittéer, klientens finansiella tillstånd, fristående rådgivning, konkurrens om revisionsklienter samt en revisionsbyråns storlek påverkar ett urval av Nya Zeeland bankers syn på revisorns oberoende. Skälet till varför studien genomfördes i Nya Zeeland var att det mesta av forskningen som berör hur de tidigare nämnda faktorerna påverkar synen på revisorns oberoende har utförts i USA. Således är målet med artikeln att bidra med ytterligare bevis om hur faktorerna påverkar synen på revisorns oberoende. Följande hypoteser har ställts för att testa effekterna av de oberoende variablerna, dvs. faktorerna:⁵⁹

- H01: Revisionskommittéer kommer inte påverka synen på revisorns oberoende.
- H02: Revisionsklientens finansiella tillstånd kommer inte påverka synen på revisorns oberoende.
- H03: Storleken på den fristående rådgivningen kommer inte påverka synen på revisorns oberoende.
- H04: Nivån av konkurrens om revisionsklienter kommer inte påverka synen på revisorns oberoende.
- H05: Revisionsbyråns storlek kommer inte påverka synen på revisorns oberoende.⁶⁰

Effekterna av revisionskommittéer och revisionsklientens finansiella tillstånd påverkade inte synen på revisorns oberoende medan storleken på den fristående rådgivningen, nivån av konkurrens samt revisionsbyråns storlek påverkade synen på revisorns oberoende vilket resulterade i att hypoteserna H01 och H02 accepterades medan H03, H04 samt H05 förkastades. Den fristående rådgivningen bidrar till att öka revisorns värde för revisionsklienten vilket förbättrar revisorns förmåga att motstå klienters otillbörliga påtryckningar och revisorns oberoende ökar således. Genom att fördela revisionsbyråernas tjänster i olika avdelningar bidrar det till ett ökat förtroende för revisorns oberoende. Dock har empiriska studier kring detta ämne mestadels resulterat i att förhållandet mellan revisorn och den fristående rådgivningen är negativ.

⁵⁷ Cassel F., (1996)

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Gul A.F., *Banker's perception of factors affecting auditor independence*, (1989)

⁶⁰ Ibid.

De motsägande resultaten förklarar att situationen är komplex, resultatet av liknande undersökningar i andra länder kan skilja sig åt pga. kulturella skillnader.⁶¹

Banker anser att konkurrens ökar revisorns oberoende, detta genom att revisorer önskar skapa en fördelaktig bild av sig själva i hopp om att kunna bevara arvudet. Allmänna undersökningar konstaterar ett annat resultat, att en hög nivå av konkurrens faktiskt minskar revisorns oberoende. Konkurrens bidrar till en snabbare revisorsrotation och minskar därmed vissa av hoten som analysmodellen nämner, främst vänskapshot då revisorer ersätts efter en kortare tid. Större byråer är mindre beroende av enstaka klienter pga. sin storlek. Klienternas avgifter är små i förhållande till den stora byråns totala omsättning. De mindre revisionsbyråerna erbjuder mer personliga tjänster vilket kan påverka synen på revisorns oberoende. Ett möjligt skäl till varför revisionskommittéer inte påverkade bankernas syn på revisorns oberoende kan kopplas till att kunskapsnivån vad gäller revisionskommittéers roll och väsentlighet inte är tillräckligt stor. Dessutom har väldigt få firmor i Nya Zeeland upprättat revisionskommittéer. Vad gäller revisionsklientens finansiella tillstånd var respondenterna mindre medvetna kring revisorns förmåga att kunna stå emot påtryckningar beroende på revisionsklientens finansiella tillstånd.⁶²

⁶¹ Gul A.F., *Banker's perception of factors affecting auditor independence*, (1989)

⁶² Ibid.

4 TEORI

Kapitlet inleds med en redogörelse för aktieägarteorin, som är stakeholderteorins motsats och som fortfarande är den dominerande teorin inom området. Vidare följer en redogörelse för stakeholderteorin, där klargörs för relationen mellan stakeholders, i detta fall kreditgivare, företaget samt revisorn. Därefter följer en diskussion kring olika definitioner kring begreppet förtroende. Det finns även en del där samverkan mellan revisorn och begreppet förtroende klargörs. Avslutningsvis binds stakeholderteorin och förtroende samman.

4.1 Aktieägarteori

Aktieägarteorin är en traditionell teori där främsta syfte med ett företag är maximering av avkastningen för aktieägarnas riskkapital medan stakeholderteorin fokuserar på en företagslednings ansvar gentemot företagets alla stakeholders.⁶³ Enligt aktieägarteorier är företagsledningens uppgift att maximera aktieägarnas avkastning om ledningen vill uppfattas som kompetent och produktiv. Aktieägarteorier är av normativt slag och tar inte hänsyn till ställda krav på att företag skall följa uppsatta regelverk till fullo. Phillips et al refererar till Goodpaster (1998) som anser i enlighet med aktieägarteorier att en företagsledning innehar moraliskt ansvar i rollen som förvaltare vars främsta ansvar är gentemot sina aktieägare och inte sina stakeholders. Investerare som förser ett aktiebolag med riskkapital förväntar sig avkastning på sitt satsade kapital och i det avseendet hyser investerarna förtroende för företagsledningen. Investerare kan vara individer, institutionella investerare, banker eller andra företag. Eftersom investerarnas satsade kapital inte tillhör ledningen bär dessa följaktligen inte rätt att disponera kapitalet som de önskar. Företagsledningen kan på så sätt hållas ansvariga om ledningen missbrukar investerarnas förtroende vilket kan resultera i att investerarna vänder sig till andra investeringsalternativ.⁶⁴ Således är det av stor vikt att en företagsledning inte gynnar andra stakeholders.⁶⁵

Varför skall investerare förse ett företag med riskkapital om deras intressen ständigt är av sekundär betydelse jämfört med stakeholders som inte har några finansiella investeringar i företaget? Konsekvensen av att ignorera aktieägarnas krav kan bli att långivarnas förväntningar om att erhålla tillfredsställande avkastning skulle minska och således medföra ett företagsklimat där bolagen får sämre tillgång till riskkapital. En utveckling av sådant slag innebär att stakeholderteorin istället tjänar motsatta avsikter och motverkar därför sitt syfte.⁶⁶ Utifrån ett mänskligt perspektiv har ledningen ett moraliskt ansvar att i beslutsfattandet inkludera samtliga stakeholders perspektiv då dessa i någon form påverkas av ledningens beslut. Företagsledningen skall undvika att bryta mot lagen om det skulle utsätta investerarnas satsade kapital för risker, vilket skapar en hypotetisk föreskrift och lyder som följande: *en företagsledning skall agera i enlighet med lagen!* Om företagsledningen enbart agerar under förutsättningen att maximera aktieägarnas avkastning skulle detta innebära att ledningen har rätt att bryta mot lagarna i syfte att upprätthålla sin roll vilket kan medföra ett försämrat rykte och därmed resultera i en förtroendekris utifrån ett samhällsperspektiv.⁶⁷ I motsats till aktieägarteorier ger stakeholderteorin möjligheter för myndigheterna att stärka regleringen kring företa-

⁶³ Gibson K., (2000)

⁶⁴ Cragg W., *Business ethics and stakeholder theory*, (2002)

⁶⁵ Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., *What stakeholdertheory is not*, (2003)

⁶⁶ Gregg S., *Stakeholder theory*, (2001)

⁶⁷ Cragg W., (2002)

gens sociala ansvar, detta för att samtliga stakeholders skall ges möjligheter att kunna agera mot ett omoraliskt företag.⁶⁸

Aktieägarteorier brister i det avseende att en företagsledning inte tar hänsyn till sina stakeholders vid beslutsförandet då ledningens roll enligt teorier av detta slag är vinstmaximering av investerarnas satsade kapital. Stakeholderteorin har därför utvecklats som motpart till aktieägarteorier eftersom den inte enbart tar hänsyn till investerarna utan alla stakeholders.⁶⁹ Stakeholderteorin kräver att företag skall vara socialt ansvarsfulla vilket så inte alltid varit historiskt sett.⁷⁰ I dagsläget märks det en förändring i de multinationella företagens beteende och policy genom en övergång från ett aktieägarperspektiv till ett stakeholderperspektiv.⁷¹ Företag som utvecklats till multinationella bolag bidragit till att öka samhällets förståelse kring företagets roll och betydelsen av implementering av etiska standarder i företagets etiska tänkande. Genom att t ex respektera mänskliga rättigheter kan företaget åtnjuta både privata och allmänna förmåner, dvs. att företagets rykte ökar ur ett samhällsperspektiv vilket kan bidra till ett förhöjt samhällsförtroende och därmed en ökning i investerarnas avkastning. Vid en sammanslagning av aktieägarteorier och stakeholderteorin skulle det däremot bildas en normativ grund där en beskrivning av företaget och företagsledningens främsta ansvar ges.⁷² I rollen som investerare och långgivare har aktieägarna genom sitt riskkapital rätt att kräva säkerheter av ett företag i form av andelar av vinsten. Aktieägare har legitima primära krav på avkastning på satsat kapital dock inte på bekostnad av övriga stakeholders rättigheter, värden och intressen. Genom en övergång till ett stakeholdersynsätt har tidigare uteslutna stakeholders som påverkats av ett företags processer och produkter numera rätt till att få sina intressen erkända.⁷³

4.2 Stakeholderteori

Stakeholderteorin handlar om grupper eller individer som har ett direkt intresse i ett företags överlevnad och i motsats till traditionella teorier där främsta syfte med ett företag är maximering av avkastningen för aktieägarnas riskkapital, fokuserar stakeholderteorin på en företagslednings ansvar gentemot företagets stakeholders, bl.a. kreditgivare.⁷⁴

4.2.1 Stakeholderbegreppet

Inom företagsetiken utgör stakeholderteorin numera en populär etisk teori som främst tillämpas på företagsstyrning.⁷⁵ Stakeholderteorin förutsätter att en företagsledning skall se till alla stakeholders som har en risk eller insats i företaget, dvs. alla stakeholders intressen har lika värde⁷⁶. Navet i stakeholderteorin är att företagsledningen erkänner alla stakeholders legitima intressen och behandlar dessa rättvist oavsett om vissa stakeholders tillför företaget mer till skillnad från övriga stakeholders. Stakeholderteorin behandlar även grupper eller individers rättigheter att delta vid beslutsförandet.⁷⁷ Det ställs dock inga krav på att alla stakeholders intressen skall ha lika hög status och därför beaktas vid beslutsförandet.⁷⁸

⁶⁸ Gregg S., (2001)

⁶⁹ Cragg W., (2002)

⁷⁰ Gregg S., (2001)

⁷¹ Hummels H., *A stakeholder debate*, (1998)

⁷² Cragg W., (2002)

⁷³ Hummels H., (1998)

⁷⁴ Gibson K., (2000)

⁷⁵ Hummels H., (1998)

⁷⁶ Jones. M. T., Wicks C. A., *Convergent stakeholder theory*, (1999)

⁷⁷ Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., (2003)

⁷⁸ Cragg W., (2002)

Begreppet *stake* innebär att grupper eller individer har andelar eller insatser i ett företag. Begreppet kan även innebära att stakeholders gör anspråk av något slag.⁷⁹ Dock innebär det inte nödvändigtvis att ett intresse är en *stake* fastän intressenterna må påverkas av ett företags agerande eller drift.⁸⁰ Först och främst klassificeras en stakeholder inte som en aktör utan begreppet *stakeholder*⁸¹ avser grupper eller individer som i något avseende påverkar eller påverkas av ett företags handlingar, beslut, policy, sedvänja/bruk eller mål vilket ger stakeholders möjligheten att antingen hjälpa eller skada företaget. Akademiker inom ämnet skiljer mellan primära och sekundära stakeholders. Med primära stakeholders avses de som innehar ett formellt, officiellt eller avtalsenligt förhållande med företaget.⁸² Exempel på primära stakeholders kan vara aktieägare, långgivare, kunder, anställda, leverantörer och ledning. Här inkluderas även revisorn eftersom han har ett formellt, officiellt och avtalsenligt förhållande med sina klienter⁸³. Gibson (2000) refererar till Clarkson (1998) som anser att ett företag inte kan överleva utan sina primära stakeholders då det föreligger ett beroendeförhållande dem emellan och därmed ett ständigt samarbete mellan parterna. Vidare definieras sekundära stakeholders som grupper eller individer som till viss del påverkar eller påverkas av företagets beslut. Sekundära stakeholders kan vara kommun, media, stat, allmänheten och samhället i övrigt.⁸⁴ Däremot är de sekundära stakeholders, till skillnad från de primära stakeholders, inte inblandade i affärsuppgörelserna vilket ger dem mindre betydelse i fråga om företagets överlevnad.⁸⁵ Dock bör betydelsen av sekundära stakeholders inte underskattas av företagsledningen eftersom de har den inneboende potentialen att i väsentlig grad påverka företaget antingen positivt eller negativt, t ex kan företaget användas som måltavla av miljöaktivister om företagets produktutvecklingsprocess skadar miljön.⁸⁶

4.2.2 Synsätt inom stakeholderteorin

I dagsläget kan den grundläggande stakeholderteorin fördelas i ett antal synsätt och varje synsätt har en normativ kärna som behandlar dels utformningen av företagsstyrning samt hur företagsledare skall agera.⁸⁷ Vi har valt att fokusera på två synsätt som existerar inom stakeholderteorin; instrumental och normativ. Den instrumentala berör vilken betydelse stakeholders har vad gäller företagets effektivitet; och den normativa fokuserar på orsakerna till varför stakeholders intressen bör tas i beaktande oavsett om konsekvenserna blir att företaget inte erhåller någon direkt förmån.⁸⁸

4.2.2.1 Instrumental stakeholderteori

Om stakeholderteorin används i sin instrumentala form kan företagsledningen nyttja stakeholders som resurs för att uppnå andra mål, t ex maximering av aktieägarnas avkastning.⁸⁹ Den instrumentala stakeholderteorin kan genom att bidra med moraliska principer bistå företagsledningen vid beslutsfattande. En företagsledning bör acceptera att alla stakeholders bär en likvärdig moralisk status och således inkludera dem vid alla beslutsfattanden och ageranden.⁹⁰ Ett framgångsrikt företag förutsätter att en företagsledning genererar vinst och belönas därefter

⁷⁹ Gibson K., (2000)

⁸⁰ Hummels H., (1998)

⁸¹ Ibid.

⁸² Gibson K., (2000)

⁸³ Gul A.F., (1989)

⁸⁴ Hummels H., (1998)

⁸⁵ Cragg W., (2002)

⁸⁶ Gibson K., (2000)

⁸⁷ Hummels H., (1998)

⁸⁸ Gibson K., (2000)

⁸⁹ Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., (2003)

⁹⁰ Cragg W., (2002)

ter i form av resultatbaserad lön.⁹¹ Varför bör då företagsledningen ta hänsyn till företagets stakeholders på bekostnad av sin egen belöning? Inledningsvis kan nämnas att ett företags högsta ledning har ett moraliskt och juridiskt ansvar främst gentemot företaget och inte aktieägarna.⁹² Företag med onormalt höga kompensationer till ledning och styrelse presterar sämre än bolag som inte tillämpar den här typen av kompensation⁹³. Empiriska studier har visat att företagsledningar som uppfyller sina stakeholders förväntningar och inte enbart sina aktieägares uppnår framgångsrika resultat mer effektivt. Som stöd för detta påstående visar en studie att företag som tar hänsyn till sina stakeholders undviker att i framtiden riskera nedläggning. Innan ett handlingsbeslut fattas bör en strategisk företagsledning analysera och reflektera över risken eller den möjliga fördel som olika stakeholders utgör⁹⁴. Vidare hävdar studien att den instrumentala stakeholderteorin kan understödja företagsledningens förståelse för vikten av implementering av etik i företagets planering och drift. En sådan implementering kan ge företaget marknadsfördelar gentemot konkurrenter som saknar organisatorisk etik i samma utsträckning. Tillämpning av instrumental stakeholderteorin kan bidra till att en företagsledning som agerar i konkurrenskraftiga marknader vidgar sin insikt kring en företagsledares ansvarsområde. Därtill är det väsentligt att företagsledningen uppfattas som etiskt av grupper som kan påverka företagets möjligheter att uppnå uppsatta mål; dock kan de uppsatta målen uppnås på en mängd olika sätt av ledare.⁹⁵ Det viktigaste är därför att individer och företag inte existerar enbart för att tjäna egoistiska önskemål, utan företag bör istället klassificeras som instrumentala institutioner vars existens främst syftar till att tjäna sociala ändamål.⁹⁶

Den normativa stakeholderteorin har vissa begränsningar, t ex skapas en paradox då teoretiker inom stakeholderteorin förespråkar en implementering av en normativ kärna som skulle hota företagets livsduglighet och därmed stakeholders intressen vilket skapar den nämnda paradoxen för normativ stakeholderteori. Förespråkarna för den normativa teorin bör därför integrera någon form av instrumental teori då de normativa förespråkarna tror på skapande av en god etisk teori och beskyddande av samtliga stakeholders intressen samt bevara ett integrerat fokus inom stakeholderteorin. Förespråkarna för den instrumentala teorin skall uttryckligen basera sina instrumentala teorier på moraliskt sunda principer. Det mest värdefulla den instrumentala stakeholderteorin kan bidra med är att den förutsäger att vissa former av moraliskt agerande inte kommer att bestraffas, främst vad gäller på lång sikt. Att sammanstråla båda teorierna kan förbättra tillförlitligheten till deras bidrag och medverkan⁹⁷

4.2.2.2 Normativ stakeholderteori

Det är nödvändigt att upprätta ett internationellt och globalt ramverk över konstruktionen av överenskommelser kring stakeholders pga. utvecklingen av multinationella företag.⁹⁸ Företag måste följa långsiktigt inrättade internationella överenskommelser, vara observanta gällande lagreglering samt intensifiera sin insikt i etikens natur. Detta tänkande tar det moraliska livet mer allvarligt då det fokuserar på den enda moraliska agent som existerar, nämligen den individuella människan.⁹⁹ Individer och grupper gör bedömningar baserade på moraliska regler, värderingar och kulturella vanor.¹⁰⁰ För att en verksamhet överhuvudtaget skall kunna bedri-

⁹¹ Gregg S., (2001)

⁹² Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., (2003)

⁹³ Jones. M. T., Wicks C. A., (1999)

⁹⁴ Gibson K., (2000)

⁹⁵ Cragg W., (2002)

⁹⁶ Jones. M. T., Wicks C. A., (1999)

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., (2003)

⁹⁹ Gregg S., (2001)

¹⁰⁰ Hummel H., (1998)

vas krävs en implementering av fyra etiska principer; undvika att omgivningen kommer till skada; respektera andras självbestämmanderätt; undvika att ljuga; och värda avtal. Principerna har formulerats till förmån för företagets nytta.¹⁰¹ Etik behandlar vad en individ bör göra vid etiska dilemman, t ex råkar ett företags anställda dagligen ut för etiska dilemman. Eftersom en människa har fri vilja innebär det att våra ageranden inte baseras på ren instinkt utan människan kan genom sitt förnuft komma fram till huruvida ens handlingar och val är subjektiva och om de i sådana fall är goda eller onda. Jones et al refererar till Beauchamp och Childress (1994) som definierar etisk teori som ett ramverk där individen kan reflektera över sina handlingar och till vilken grad handlingarna kan accepteras, men även utvärdera sina moraliska omdömen och moralisk karaktär.¹⁰² Dock bör läsaren ha i åtanke att det ständigt kommer att finnas företagsledare, anställda och ägare som inte fullgör sitt ansvar vad gäller införlivande av etiskt tänkande i ett företag. Ett samhälle förlitar sig på att lagar, sociala överenskommelser och andra arrangemang skall avhålla ovannämnda grupper från oetiskt agerande men situationer kan uppstå där denna grupp likväl agerar oetiskt men undviker att bli upptäckta och bestraffas därför inte, vilket är en av nackdelarna med ett fritt samhälle. Å andra sidan skulle alternativet vara ett strikt reglerat företagsklimat som begränsar det nödvändiga initiativ och entreprenörskap som krävs inom verksamheterna. Vidare skulle konsekvensen bli en underminering av det fria valet vilket är en nödvändighet för en individs förverkligande av korrekt etiskt handlande. Företag måste klargöra för sina stakeholders om företagets åtaganden och skyldigheter gentemot aktieägarna och varför dessa åtaganden måste tas på allvar.¹⁰³

Den instrumentala stakeholderteorin brister i det avseende att den inte gör några antaganden om att en företagsledning *skall* försöka utveckla förtroendefulla och samverkande förhållande med stakeholders utan den instrumentala teorin menar att *om* en företagsledning väljer att utveckla förhållanden baserade på förtroende och samverkan kommer företaget följaktligen erhålla konkurrensfördelar. Den normativa stakeholderteorin kompletterar därför den instrumentala formen eftersom den normativa är baserad på principer, dvs. ömsesidigt förtroende och samarbete, som moraliskt kan försvaras.¹⁰⁴

4.3 Förtroende

Det har den senaste tiden reflekterats en hel del kring fenomenet förtroende. Det är tydligt att förtroende i relationer har kommit mer i fokus till följd av samhällets hastiga utveckling. Väsentligt ofta är brist på förtroende en konsekvens av oetiskt handlande, men detta är inte alltid fallet, det kan även vara så att förtroendet kan missbrukas och då resultera i ett oetiskt handlande. Förtroende är ett fenomen som endast ifrågasätts i de fall där det förekommer brist på förtroende, det är något som tas för givet i det vardagliga livet.¹⁰⁵

Trenden visar på att betydelsen av att känna förtroende kommer att öka under kommande år men även intresset för att studera teori ökar. Det blir allt viktigare att förstå vad förtroende egentligen innebär.¹⁰⁶ Förtroende kan ses som en grundläggande förutsättning för att ett samhälle skall fungera, både ekonomiskt och socialt. Utan förtroende i sociala relationer hade det varit omöjligt att fatta beslut och även att bibehålla effektivitet både på ett individuellt och på ett organisatoriskt plan. Att göra en fullständig riskbedömning, och få en garanterad visshet angående riskerna, varje gång en situation eller transaktion påbjuder det skulle resultera i

¹⁰¹ Gibson K., (2000)

¹⁰² Jones. M. T., Wicks C. A., (1999)

¹⁰³ Gregg S., (2001)

¹⁰⁴ Jones. M. T., Wicks C. A., (1999)

¹⁰⁵ Bews N.F., Rossouw G.J., *A role for business Ethics in facilitating trustworthiness*, (2002)

¹⁰⁶ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

orimliga kostnader. Därav väljer vi att lita på systemet, och antar att alla människor lever efter samma normer som vi själva gör.¹⁰⁷ Flertalet forskare har framhävt betydelsen av risk för att få förståelse för begreppet förtroende. Situationer som är riskintensiva, t ex vid en investering såväl som kreditbeslut, är kravet på förtroende extra betydelsefullt. Men inom den vetenskapliga diskussion som förs är det fortfarande oklart huruvida risk är en konsekvens av förtroende eller ett resultat av förtroende.¹⁰⁸

4.3.1 Definitioner av begreppet förtroende

Begreppet förtroende har fått en framstående roll i näringslivet, ett flertal rapporter om förtroende har skrivits och diskuterats¹⁰⁹. Eftersom det är ett faktum att intresset för begreppet förtroende har ökat den senaste tiden har det resulterat i problem inom området, bl.a. att komma fram till en gemensam definition. Ett flertal teorier har sammanställts för att beskriva samt förstå vilka mekanismer som minimerar inneboende risker mellan individer i olika relationer. Det har funnits svårigheter i att klargöra de faktorer som bidrar till förtroende, vad förtroende innebär samt vad konsekvensen av att inge, respektive inte inge förtroende blir.¹¹⁰

Neu (1991) kommer fram till följande definition av begreppet förtroende;

*"förväntningar som innefattar moral och specifika normer vad gäller kompetens och ansvar".*¹¹¹

Baldvinsdottir (1999) kommer fram till att;

*"Förtroende är som en immateriell tillgång utan någon form eller substans, förtroendet ligger till grund för våra handlingar, eftersom närvaro eller brist på förtroende påverkar och styr vårt beteende. Såväl förtroende som misstro baseras på bedömningar vi gör, bedömningar som baseras på tidigare erfarenheter och förväntningar".*¹¹²

Ytterligare en definition av ordet förtroende har Gambetta (1988) kommit fram till;

*"Att vara sårbar innebär att man har något av värde som kan gå förlorat, att göra sig själv sårbar är att ta en risk. Förtroende i sig innebär inte att ta en risk utan det är villigheten att ta en risk."*¹¹³

Förtroende enligt Zucker (1986) är;

*"förväntningar av parter som är involverade i ett utbyte av något slag. Förtroende är nära relaterat till grundläggande normer för beteende och sociala traditioner vilket får till följd att förtroende tas för givet fram till den tidpunkt då förtroendet eventuellt bryts. Detta nära förhållande mellan vardagligt socialt handlande och förtroende gör det svårt att mäta förtroende."*¹¹⁴

Mayer et al (1995) har fastställt följande definition;

*"Förtroende baseras på ett förhållande mellan två parter där en risktagare är villig att vara sårbar gentemot en part som förväntas utföra en specifik uppgift utan att risktagaren kan kontrollera eller övervaka den andra parten."*¹¹⁵

¹⁰⁷ Zucker G.L., *Production of trust: Research in organizational behaviour*, (1986)

¹⁰⁸ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

¹⁰⁹ Baldvinsdottir H.G., *Att övervinna misstro mot ekonomisk information*, (1999)

¹¹⁰ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

¹¹¹ Neu D., *Trust, impression management and the public accounting profession*, (1991), s 296

¹¹² Baldvinsdottir H.G., (1999), s 8

¹¹³ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995), s 712

¹¹⁴ Zucker G.L., (1986), s 53 ff

¹¹⁵ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995), s 712

Detta var ett utdrag för att illustrera mångfalden inom definitioner kring förtroendebegreppet, även om de flesta kan te sig olika är de till stor del likartade. Nedan följer en vidare förklaring till vad som kan ingå i förtroende utifrån Mayer et al (1995) som är den definition av förtroende vi har valt att använda i uppsatsen.

4.3.2 Personligt förtroende

Personligt förtroende baseras på en individs personliga egenskaper såsom kompetens, utbildning samt motivation.¹¹⁶ För att kunna skapa förståelse kring begreppet förtroende är det viktigt att erhålla kunskap om varför vissa egenskaper och händelser hos en individ gör att denne är mer eller mindre förtroendeingivande än andra. Mayer et al (1995) menar att trots att det föreslagits flertalet faktorer av olika teoretiker inom området är det fyra karaktärsdrag som mest frekvent framställs i litteraturen. Dessa är förmåga, välvilja, integritet samt benägenhet.¹¹⁷

4.3.2.1 Förmåga

Förmåga är en samling färdigheter, kompetenser och egenskaper som gör det möjligt för en individ att ha inflytande inom ett specifikt område. Situationen är anpassad till det faktum att en specifik individ har hög kompetens inom ett område då omgivningen som följd får ett stort förtroende men har individen mindre kunskap resulterar det i mindre förtroende från omgivningen i en annan situation. När en individ kan lösa ett specifikt problem, har han förmodligen skapat mer förtroende än en annan individ som i en liknande situation är mindre kompetent inom området. Ett antal teoretiker har diskuterat liknande begrepp, men samtliga har kommit fram till att förmåga är ett elementärt begrepp vid skapande av förtroende.¹¹⁸

4.3.2.2 Välvilja

Välvilja är den gräns som den som skapar förtroende kan sträcka sig att göra gott för den som skall känna förtroende utan att ha ett egocentriskt mål. Graden av välvilja beskrivs utifrån hur individen som har förtroende uppfattar den part som inger förtroende. Därmed handlar välvilja om att utföra något positivt i en relation. Välvilja fokuserar i första hand på den specifika relation som uppstår mellan den som skapar förtroende och den som har förtroende. Välvilja är därav en positiv anpassning av den part som skall inge förtroende mot den part som skall ha förtroende för den andre. Teoretiker som studerat förtroende, inklusive Mayer et al (1995) har diskuterat begreppet välvilja och hävdar att den som inger förtroende prioriterar företagsmål framför sina egna individuella mål.¹¹⁹

4.3.2.3 Integritet

Relationen mellan integritet och förtroende handlar om den uppfattning som den som innehar förtroende har mot den part som skapar förtroende. Det vill säga, den som skapar förtroende håller fast vid principer som ur motpartens synvinkel anses acceptabla. När principerna däremot inte anses acceptabla, kommer inte den som skall inge förtroende heller att ha integritet. Faktorer som bidrar till att skapa integritet är bl.a. kontinuitet, ärlighet och förmågan att agera på ett rättvist sätt. Således påverkas den nivån av integritet som individen besitter utifrån den grad, till vilken individens handlingar överensstämmer med vad han säger. Integritet samt välvilja är inte tillräckligt för att skapa förtroende. Om de tre ovan nämnda faktorerna har en hög nivå hos den som skapar förtroende anses individen som trovärdig. Förtroendet skall in-

¹¹⁶ Winborg J., *Financing small business*, (2000)

¹¹⁷ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

nehålla både förmåga, välvilja och integritet men de kan komma att variera inbördes, egenskaperna kan även vara oberoende av varandra. Om alla tre faktorer anses vara stora hos en individ skulle han anses vara relativt förtroendegivande.¹²⁰

4.3.2.4 Benägenhet

Det är viktigt att motparten har benägenhet att hysa förtroende, det är minst lika väsentligt i en förtroendesituation som tidigare tre faktorer. Något som kan påverka förtroendet, som en individ hyser för en annan, är dess personliga egenskaper. Förmågan att kunna lita på och känna förtroende för andra individer skiljer sig avsevärt mellan olika individer. Det handlar i grunden om villigheten hos en part att kunna förlita sig på en annan. Individer med olika erfarenheter, personlighet och kulturella bakgrund varierar i sin benägenhet till förtroende. Mayer et al (1995) anser att det finns något som heter ”blint förtroende”, somliga individer har i flera situationer, oavsett omständighet, alltid förtroende till andra individer. Likaså finns det individer som aldrig hyser förtroende för andra individer oavsett vilken situation det gäller eller vilken kunskap motparten besitter.¹²¹

Som ovanstående har illustrerat är det ett flertal faktorer som påverkar processen för att skapa förtroende. För att erhålla en mer komplett förståelse kring förtroende är det av vikt att ta hänsyn till relationens långsiktiga utveckling. Graden av förtroende i en relation beror till viss del på hur parterna påverkar varandra i det långa loppet. Åtskilliga teoretiker har jämfört förtroendeskapande med spelteorier; där ett gott rykte skapas från ett mönster av tidigare beteende. En individ som samarbetar med andra utvecklar ett tycke för motparten och då ökar möjligheterna för båda parterna att skapa en förtroendefull relation. När en individ har förtroende för en annan tar denne en risk i sitt agerande som kan leda till ett positivt resultat. Likaledes kan uppfattningen av den individ som inger förtroende minska om denne tar oförmånliga beslut. Även om det finns andra begrepp som kan tänkas ingå i begreppet förtroende än förmåga, välvilja samt integritet täcker dessa de flesta formuleringar.¹²²

4.3.3 Förtroendet för revisorn

Förtroende enligt Neu (1991) har som tidigare nämnda definitioner med förväntningar att göra. Förväntningar är väsentliga i den inledande fasen av en interaktion eftersom det då inte är möjligt att veta hur den andra parten kommer att handla. Om konsekvenserna som uppstår när man bryter ett förtroende inte påverkar en specifik grupp eller individ, t ex när man bryter mot en trafikregel, då bryr man sig som individ mer om de ekonomiska fördelarna eller eventuella kostnader som kan uppstå om man bryter mot en regel eller lag. Stora förväntningar är till stor del relaterade med sociala faktorer och med mindre relation till på ekonomiska faktorer. Ekonomiska faktorer är i detta sammanhang handlande utefter bredare sociala normer och en önskan från båda parterna att fortsätta relationen för både sociala och ekonomiska orsaker.¹²³

I likhet med andra yrken kan revisionsprofessionen betraktas som ett politiskt samfund som har till uppgift att förmedla intressenternas önsknings och behov. Till skillnad från många andra yrkesområden är intressenterna av redovisningsinformation inte en homogen grupp, alla har inte samma behov i fråga om intressen ej heller typ av önskad information. Användare av redovisningsinformation kan delas in i två grupper, informerade och icke informerade. Dessa två grupper skiljer sig åt gällande samspelet med professionen samt nivån av förståelse för

¹²⁰ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

¹²³ Neu D., (1991)

revisionsprocessen, det skiljer sig även vad gäller intressen som de olika grupperna delar med professionen. Kreditgivare får antas tillhöra gruppen av informerade användare av information. Andra intressenter som tillhör denna grupp är aktieägare med majoritet och även företagsledningen. Personer tillhörande dessa grupper interagerar frekvent med medlemmar av revisionsprofessionen och har därav en bas att stå på vid bedömning av revisorns utövande och förtroende. Individer tillhörande denna grupp förmodas förstå redovisningens språk eftersom de är utbildade inom redovisningsområdet eller har en liknande ekonomisk utbildning/kunskap. Till slut kan sägas att informerade användare och revisionsprofessionen delar likvärdiga intressen eftersom båda grupperna drar fördelar av den nuvarande ekonomiska och sociala ordningen.¹²⁴

Den grupp, som av Neu (1991) kallas för oinformerade användare kan antas vara motsatsen till vad gäller ovanstående faktorer för informerade användare, de har inte likartade intressen, de förstår inte redovisningens språk etc. Frånvaron av interaktion mellan oinformerade användare och revisionsprofessionen innebär att revisorn blir osynlig för dessa användare. Det som är synligt och tillgängligt för oinformerade användare är sociala förväntningar, hur revisorn handlar, samt revisionsberättelsen som revisorn skriver. För denna grupp är betydelsen av förtroende större eftersom förtroende tar vid där kunskap slutar. Det är därför mycket viktigt att låta denna grupp förstå att man kan känna förtroende för revisionsprofessionen.¹²⁵

Neu (1991) kommer fram till följande fyra sammanfattande termer som hjälper till att bibehålla förtroendet för revisionsprofessionen,¹²⁶

- *Inledande krav för att få utöva professionen*; Universitetsutbildning med kurser som är relevanta för yrkesutövningen. Detta krav fyller tre funktioner, inledningsvis att allmänheten övertygas om att professionens utövande bygger på kunskap. Den andra funktionen är att professionen präglas av homogenitet, att alla har samma typ av kunskap. Sist men inte minst fyller kravet på utbildning även funktionen att professionen har samma typ av legitimitet som läkare och advokater.
- *Upphållande av en professionell teknologi*; Detta kan vara en handbok för vilka regler revisorerna skall följa¹²⁷. Syftet med detta är att visa på att revisorn enligt denna handbok skall handla etiskt och vara förtroendeingivande.
- *”Good works” aktiviteter*; Detta är en aktivitet av mer symbolisk karaktär än de två föregående. Denna aktivitet syftar till att utöka och bevara förtroendet för professionen. Exempel på aktiviteter i detta fall är att ställa upp på t ex medverka till utbildning på Handelshögskolor.
- *Disciplinära aktiviteter*; Dessa är viktiga eftersom de är viktiga både på det självdisciplinära planet och eftersom de har en ledande roll.

Samtliga punkter exklusive, ”Good works” aktiviteter, är viktiga för de informerade intressenterna eftersom de har en närmre kontakt med revisorerna och deras yrkesutövande. På grund av den nära relationen ställs högre krav på revisorerna från de informerade användarna. Revisorerna är mer benägna att ta beslut som är till de informerade användarna fördel eftersom

¹²⁴ Neu D., (1991)

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ I Sverige är handboken för revisorer FARs Revisionsbok.

responserna från dessa är både positiv och snabb. Genom analysen Neu (1991) genomförde framkom att de oinformerade användarna inte har något annat val förutom att ha förtroende för revisorn, medan de informerade användarna kan påverka förtroendesituationen på ett helt annat sätt då de är aktiva användare av information samt har en relation med revisorn¹²⁸.

4.4 Varför stakeholderteori och förtroende?

Det pågår en ständig men nödvändig debatt kring stakeholderteori och dess nytta.¹²⁹ Begreppet *stakeholder* har, på samma sätt som förtroende, olika betydelse för olika människor och följaktligen har begreppet ett brett spektrum av akademiska anhängare och motståndare som härstammar olika alla delar av världen med olika bakgrunder.¹³⁰ Stakeholderteori har utvecklats utifrån antagandet att en företagsledning inte har det primära ansvaret gentemot enbart aktieägarna.¹³¹ Förtroende däremot är en fundamental förutsättning för att ett samhälle skall fungera¹³². Stakeholderteori bidrar till att ett företags styrelse och ledning blir medvetna om den pågående debatten kring företagets sociala ansvar då företag ständigt utsätts för kritik oavsett det moraliskt, socialt och materialistiskt goda företagen dagligen utträttar i form av skapande av rikedomar, jobb, materialistiska varor och tjänster.¹³³ Stakeholderteori bistår företag i att se till de externa angelägenheter som kan påverka företagets möjligheter att generera ett långsiktigt värde för aktieägarna.

En företagsledning som tillämpar stakeholderteori erhåller ett viktigt hjälpmedel vid beslutsförfarandet eftersom företagsledningen då tillåts att tänka igenom och kartlägga moraliskt ansvarsfulla beslut. Stakeholderteori definierar en företagslednings roll och ansvar gentemot företagets stakeholders och det åligger företagsledningen att inhämta information som berör företagets stakeholders i någon mån då företaget till stor grad är beroende av deras stöd för sin överlevnad och eventuell framtida framgång. Ur ett etiskt perspektiv medger stakeholderteori att samtliga stakeholders är berättigade till att få sina rättigheter och intressen erkända.¹³⁴ Bews och Rossouw (2002) menar att brist av förtroende kan vara ett resultat av oetiskt handlande,¹³⁵ vilket kan bli ett resultat av att en företagsledning handlar oetiskt gentemot företagets stakeholders. Den stora utmaningen för en företagsledning ligger i att uppnå de primära stakeholders uppsatta mål samtidigt som de sekundära stakeholders skall behandlas etiskt och få sina rättigheter och intressen bekräftade, detta för att nöja samtliga stakeholders. På så sätt kan en företagsledning hamna i en situation där båda parter vinner, dvs. företaget och företagets samtliga stakeholders.¹³⁶ Förtroende enligt Mayer et al (1995) består av förmåga, välvilja samt integritet. I en förtroendesituation är det viktigt att den part som ska inge förtroende, i detta fall företagsledningen, agerar efter dessa faktorer för att revisorn samt kreditgivaren ska känna förtroende för företagsledningen. Om företagsledningen agerar förtroendeingivande har det lika stor betydelse, för förtroendet mellan parterna, att revisorn samt kreditgivaren har benägenhet att hysa förtroende.¹³⁷

För närvarande är det fortfarande lång väg kvar innan alla stakeholders kan föra fram sina åsikter och insikter, intressen och värderingar till en företagsledning och det påföljande be-

¹²⁸ Neu D., (1991)

¹²⁹ Hummels H., (1998)

¹³⁰ Phillips R., Freeman R. E., Wicks C. A., (2003)

¹³¹ Hummel H., (1998)

¹³² Zucker L. G., (1986)

¹³³ Hummels H., (1998)

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Bews N F., Rossouw G J., (2002)

¹³⁶ Hummel H., (1998)

¹³⁷ Mayer R., Davis J., Schoorman F., (1995)

slutsförfarandet. Dock kan en företagsledning förverkliga detta genom att påskynda ett införlivande av en ny rollfördelningsmodell där stakeholders ges en större betydelse. Genom att konsultera dem kan företagsledningen få klarhet i huruvida fördelarna av en föreslagen aktivitet överväger nackdelarna. Dessutom kan tillgång till värdefull information erhållas om ledningen agerar som lyssnare istället för talare, t ex genom att lyssna på kritik om företagets brister.¹³⁸

Slutligen, för att uppnå ett framgångsrikt samarbete mellan ett företag och dess stakeholders måste företaget beakta samtliga stakeholders intressen, etablera objektiva standarder, mäta organisationens prestation, verifiera och avslöja utfallet samt ständigt förbättra både processerna och prestationerna. Genom etisk redovisning och rapportering kan företaget underlätta debatten kring en framtida implementering av etiska värderingar och målsättningar.¹³⁹

¹³⁸ Hummel H., (1998)

¹³⁹ Ibid.

5 EMPIRI

Kapitlet inleds med en presentation av de banker som medverkat vid intervjuerna samt en presentation av respondenterna. Därefter följer undersökningens resultat uppdelat efter frågorna vi diskuterat kring under intervjuerna. Sist i kapitlet bemöter en revisor den diskussion kreditgivarna fört.

5.1 Inledning

På grund av banksekretessen kan inte respondenternas svar redovisas i samband med respektive respondents namn och vilken bank denne företräder. Som konsekvens av detta följer en presentation av intervjuobjekten i början av kapitlet och fortsätter med en redogörelse av det empiriska materialet, dock kommer det inte av detta gå att utläsa vilken respondent som svarat vad, vi har valt att bara referera till ”respondenterna”. Detta upplägg var ett krav från våra respondenter för att intervjuerna skulle få genomföras. En revisor har reflekterat över kreditgivarnas svar och därefter kommit med kommentarer, denna redogörelse presenteras separat sist i kapitlet.

5.2 Presentation av respondenterna

Föreningssparbanken, intervju med kundansvarig företagsrådgivare.

Jobbet innebär att träffa företagskunderna, som mestadels består av medelstora företag, vilket han gör fyra till fem gånger per år för de större engagemangen. Respondenten går igenom cash management delen med företaget och företagsledningen samt fungerar som ett bollplank för företagsledningen. Han gör även så kallade kreditföredragningar, då han tittar över bolagets ställning, vilka förändringar som kan göras i bolaget för att det skall få bättre soliditet, bättre likviditet etc. Förr i tiden tittade man bara på krediter men nu ser banken över hela företaget och vad som kan göras för att få ett bättre flöde i bolaget. Respondenten har jobbat med ovanstående frågeställningar under drygt ett år men har innan dess skaffat sig en akademisk bakgrund, både finansiell inriktning samt inriktning mot redovisning.

Handelsbanken, intervju med företagsansvarig.

Är anställd på en bank där de flesta kunder är företag, vilket medför att respondenten har en mycket god kunskap vad gäller mindre företag. Respondenten är företagsansvarig samt banktjänsteman med eget kund- och företagsansvar. Som företagsansvarig på Handelsbanken handhar man med allt kring de företagskunder denne ansvarar för. Beslutsfattande kan ske på andra nivåer när det gäller krediter om det gäller större engagemang, men det är respondentens jobb att göra själva kreditanalysen. Respondenten har jobbat med företagskunder sedan 1992, har ingen akademisk bakgrund utan har istället kunnat ta del av bankens utbildningsprogram.

Handelsbanken, intervju med företagsansvarig.

Respondenten jobbar som företagsansvarig, han ansvarar för företag med allt vad det innebär, krediter, betalningar etc. Beslutsfattandet kan även i detta fall ske på en chefsnivå inom banken, dock endast i större engagemang. Respondenten har jobbat med nuvarande arbetsuppgifter de senaste fem åren, och har läst finansiell ekonomi vid universitet.

Nordea, intervju med kundansvarig.

Respondenten är kundansvarig på Nordea och hjälper företagskunder med alla slags frågeställning som banken handhar, bland annat rådgivning vid kreditgivning. Han fungerar som en kontakt utåt mot företagen och kanaliserar till viss mån företagen vidare till specialister inom aktuellt område. Respondenten ha jobbat med detta sedan 1982 då han genomfört en akademisk utbildning med inriktning på redovisning.

SEB, intervju med regionkreditchef.

Respondenten är kreditchef i region väst för kontorsrörelsen på SEB. Företag som inte är börsnoterade eller är stora internationella företag ingår i hans ansvarsområde. Att vara kreditchef innebär att ha ansvar för övervakning av stocken och att bevilja krediter, men de flesta kreditbeslut är delegerade i banken, de ligger alltså ute på kontoren. Regionkontoret är bara involverade i de större besluten, dels beroende på hur mycket företagen lånar eller om det görs avsteg från bankens policy. Denna del av SEB är en oberoende del av banken som skall granska de beslut som tas ute på kontoren. Respondenten jobbar även med utbildning eftersom de, som sitter på region kontoret, är kreditspecialister, de utbildar anställda på kontoren hur man skall bedöma kreditrisker. Respondenten har jobbat inom kreditorganisationen de senaste åtta åren och har akademisk bakgrund.

5.3 Instrument för kreditbeslut

För att få fram hur värdefull revisionsberättelsen är för kreditgivare vid kreditbeslut tillfrågades respondenterna vilka instrument de använder sig av, årsredovisning, personliga kontakter etc. Det visade sig att respondenterna från alla fyra bankerna använde samma slag av information för beslutsunderlag. Dock kunde vi urskilja en olikhet mellan de som jobbar med små bolag, ute på bankens kontor, där den rådgivande rollen är mer betydelsefull och de som jobbar med större bolag där kontrollfunktionen är den viktigaste. Eftersom kreditgivare vilka jobbar med rådgivning träffar bolagen mer frekvent, har de fått en närmre relation och därmed större insyn i bolaget jämfört med andra intressenter. Flertalet av respondenterna menade att detta medför en större insikt i bolagen, vilket ger andra instrument en sekundär betydelse. Personalen ute på kontoren har enligt en av bankerna en ”kontaktyta” som de använder för att ta reda på vem personen i fråga egentligen är och för att få fram ”ryktet som går på bygden”. Det är väldigt viktig för personalen att ha en känsla samt att ha kunskap, med det som grund kan de bilda sig en uppfattning om personen som representerar företaget och skall låna pengar, om det är en trovärdig person eller ej. Denna nära, personliga kontakt är oerhört viktig för bankerna, vid ett personligt möte med låntagaren får kreditgivaren reda på vad pengarna skall användas till samt även en uppfattning om hur personen i fråga resonerar.

Naturligtvis har alla källor till information stor betydelse. Ytterligare instrument bankerna använder sig av är UC, denna information är extra viktig vid kreditanalys av nystartade bolag. Av UC erhålls uppgifter huruvida personen i fråga är ”ren” privat och att han inte tidigare varit ägare till bolag som gått i konkurs etc. En av kreditgivarna nämner att de prenumererar på kontinuerlig extern information från UC, detta kan vara branschanalyser. På tal om branscher så använder flertalet av våra respondenter sig av branschinformation, intern såväl som extern, för att kunna göra en värdering om huruvida marknaden är i tillväxt eller om det är en marknad som stagnerar. Detta är viktigt att ta reda på för att få en bild av företagets möjlighet till fortlevnad på den aktuella marknaden, främst för företag som inte kommit igång med sin verksamhet. De som jobbar med kreditanalyser ute på kontoren gör en verksamhetsanalys av bolaget, vad de sysslar med, vad de har för kunder, hur produkterna marknadsförs etc. Denna information är för banken ett sätt att säkerställa möjligheten till återbetalning av de lån företaget tar.

Alla respondenter ansåg årsredovisningen vara mycket viktigt vid kreditanalyser av befintliga bolag, en av respondenterna svarade att *”årsredovisningen är kärnan i analysen som banken gör”*. Två av respondenterna menar att kassaflödet är den mest väsentliga delen medan övriga respondenter anser att balans- och resultaträkningen är det viktigaste partierna av årsredovisningen. Samtliga kreditgivare använder informationen i årsredovisningen för att göra en finansieringsanalys av bolaget där de tittar på nyckeltal för att kunna göra en branschjämförelse, även kassaflödet är väsentligt att analysera. Två av Kreditgivarna menade att notförteckningen är oerhört viktig att gå igenom för att få reda saker som är av vikt, t ex om företaget i fråga plötsligt bytt metod för varulagervärdering. Det är helheten i årsredovisningen som är viktig säger en av respondenterna, *”men det som står däri får en mindre betydelse om revisionsberättelsen är oren”*. Samtliga respondenter var ense om revisionsberättelsens betydelsefulla roll. Det är mycket väsentligt att det finns en revisionsberättelse och att den är underskriven av en auktoriserad revisor. Om det förekommer en revisionsberättelse som är oren där revisorn avstyrker sig, t ex ansvarsfrihet, ringer det genast en varningsklocka anser en av respondenterna. Alla respondenter instämmer och menar att en oren revisionsberättelse får en stor påverkan för kreditanalysen av företaget. Ytterligare svar kring revisionsberättelsens användbarhet följer senare i empirin.

Majoriteten av respondenterna framhöll att enbart läsa bokslutet inte räcker, det gäller att även prata med företagsledningen samt ekonomiansvarig för att få underlag till en så heltäckande analys som möjligt. Siffror som bankerna använder från årsredovisningen kan vara korrekta såväl som inte helt rättvisande, därav är det viktigt att följa upp och ha en regelbunden kontakt med bolaget, svarar en av respondenterna.

5.4 Kreditgivarnas relation till revisorn

Vi har även ställt frågor kring hur kreditgivarnas relation med revisorerna ser ut ur kreditgivarnas perspektiv för att få en bidragande förklaring till revisorns och därigenom revisionsberättelsens roll vid kreditgivning. En av respondenterna menar att *”revisorns roll i kreditgivning är att se till att bolagen har ett korrekt redovisningssystem och en bra intern kontroll, samt att göra periodiseringar utifrån god redovisningsstandard”*.

Kontoren har en tämligen kontinuerlig kontakt med revisorerna enligt majoriteten av respondenterna. Några anser dock att de bara har kontakt med revisorn om bolaget i fråga inte går bra, dock har majoriteten av respondenterna en relativt tät kontakt med revisorn. Även vad gäller denna frågeställning förekommer det en viss skillnad mellan stora och små bolag, en av respondenterna menar att man oftast vet att stora, etablerade bolag är seriösa vilket medför att de främst har kontinuerlig kontakt med revisorer för de mindre bolagen. Frekvens vad gäller kontakten med revisorerna enligt respondenterna varierar mellan att kontakta revisorn en gång per år till ett flertal gånger. Även orsaken till varför kontakt tas med revisorn har visat sig variera. En av respondenterna nämner att det finns flertalet orsaker till kreditgivarnas kontakt med revisorer, för det första är revisorn med vid start av nya företag och på detta sätt kan de få kunder till banken. För det andra då kreditgivaren måste prata med revisorn för att få mer ingående information om vad som händer i bolaget. För det tredje i utbildningssyfte för bankens del eftersom revisorerna håller sig ajour med nya lagar och bestämmelser inom området. En av respondenterna säger att *”revisorerna är en oerhört viktig del av vår kunskapsinhämtning”*. En av kreditgivarna menar att en kontinuerlig kontakt med revisorn är inte bara fördelaktigt ur banken synvinkel som kreditgivare utan ger även ett mervärde för kunden. Det finns situationer där kontakten mellan kreditgivaren och revisorn är mer betydelsefull och mer intensiv än i andra situationer. Är revisionsberättelsen oren och dessutom avstyrkt med kommentarer har samtliga respondenter regelbunden dialog med revisorn, för att ta reda på orsa-

ken till varför revisionsberättelsen var oren. I detta sammanhang menar en respondent att de mer eller mindre kan ha en daglig kontakt tills problemet är löst, om det nu går att lösa. Flertalet av respondenterna menar att information som revisorn har oftast har kommit banken till känna långt tidigare. Eftersom banken har insikt i företagets kassaflöde kan de relativt tidigt avgöra om något inte står rätt till i bolaget. En av respondenterna menar att när revisorn skriver en oren revisionsberättelse har banken redan upptäckt det aktuella problemet ett halvår tidigare, och dessutom hunnit prata med företagsledningen i företaget.

Respondenterna anser generellt att revisorns nuvarande roll gentemot bankerna vid kreditanalyssituationer är tillfredsställande. En respondent anser dock att revisorerna inte alltid är medvetna om den viktiga roll de spelar i kreditgivarsituationer och att som revisor göra felaktiga uttalanden i revisionsberättelsen, som banken grundar sina beslut på är förödande både för företaget och för banken i fråga. En annan av respondenterna menar att det är revisorn som tar kontakt med banken om företaget i fråga är på obestånd, eftersom båda parter har ett intresse i bolaget. Två av bankerna har en revisorsförteckning över vilken revisor som reviderar för bolagen. Ytterligare två banker har påbörjat sammanställningen med en förteckning över alla revisorer så att banken kan ordna träffar med revisorerna, i nuläget sker kontakten endast via telefon. Genom att upprätta ett kontaktnät på detta sätt kan banken åstadkomma en närmre relation med revisorerna som kan resultera i stärkt förtroende mellan parterna menar en av respondenterna. En respondent framhöll att relationen mellan bank och revisor kan förbättras genom en mer frekvent revisorsrotation i företag för att inte oberoende skall skadas. Oberoendet kan komma att påverkas av att en revisor jobbar för ett och samma bolag för länge vilket kan resultera i att revisorn och företagsledningen får en för nära relation. I ett sådant fall kan hända att revisorn inte gärna skriver en oren revisionsberättelse, menar respondenten, eftersom relationen mellan dessa båda parter då kan skadas. Som en följd av detta kan företaget möjligtvis välja att byta ut revisor och den dåvarande revisorn mister därav en bra kund som genererade mycket pengar som följd av rådgivningen.

5.5 Revisionsberättelsens betydelse

Som poängterats tidigare är det väldigt viktigt för bankerna att revisionsberättelsen är ren för att de överhuvudtaget skall göra ytterligare kreditanalys. Alla respondenter var eniga om revisionsberättelsens betydelse, det är bra att det finns ett ”kvitto” på att allt står rätt till i bolaget och att revisorn genom denna ger sitt godkännande. En av respondenterna menade att då revisionsberättelsen är oren vet han att det finns allvarliga problem i företaget eftersom revisorn inte avstyrker revisionsberättelsen om det inte finns starka belegg för det. Om revisionsberättelsen är oren får den ytterligare betydelse eftersom kreditgivarna genom denna information kan gå vidare samt göra en mer grundlig kontroll av det revisorn anmärkt på i revisionsberättelsen.

En av respondenterna var lite skeptisk till revisionsberättelsens utförande, graden av standardisering, och ansåg att innehållet i revisionsberättelsen är samma varje år. Respondenten menar att han läser igenom revisionsberättelsen för att kontrollera att den inte är oren och revisorn avstyrker med kommentarer. Respondenten anser även att den allt för ofta är ren, det borde finnas fler saker som revisorn kan anmärka på men samtidigt säger respondenten att *”man får hoppas på att det finns en yrkesheder så man kan lita på att revisorn verkligen går igenom det som åligger honom och att han verkligen gör en anteckning i revisionsberättelsen om det finns belegg för det”*. Respondenten förklarar även att revisorn endast gör stickprov i företagets redovisning, kreditgivaren är medveten om att det alltid finns bristfälligheter i bolagen som behöver ses över även då revisorn skriver en ren revisionsberättelse.

På frågan vilket värde respondenterna tillmäter revisionsberättelsen, gavs ett relativt enigt svar. Flertalet respondenter anser att revisionsberättelsen har ett mycket högt värde vid kreditanalyser av företag, då främst om den är oren samt avstyrkt med kommentarer. Respondenten som inte tillmäter revisionsberättelsen ett högt värde gör följande uttalande: *”revisionsberättelserna idag är väldigt standardiserade och dessutom nästan alltid rena, den har ett väldigt litet värde förutom att det är ett kvitto på att revisorn inte hittat något i företaget som är att anmärka på”*. En annan respondent anser att revisionsberättelsen har fått en mer betydelsefull roll efter att FRL ändrades vid årsskiftet, 2003/2004. Numer har andra fordringsägare ungefär samma förmånsrätt som banken har, vilket medför att det nu är viktigare för kreditgivarna att göra en så fullständig analys som möjligt.

Då revisionsberättelsen är oren, även om det är i undantagsfall som en av respondenterna anser, har den stor betydelse eftersom revisorn anmärkt på fel i företaget. Anledningen till att revisionsberättelsen oren är en faktor som kan komma att påverka företagets framtida återbetalningsförmåga. En av respondenterna menar att kreditgivaren först och främst utvärderar huruvida banken kan hysa förtroende för företaget och dess ägare, och på detta sätt får revisionsberättelsen en sekundär betydelse. Respondenterna är inte helt eniga, en annan av kreditgivarna menar att nya kunder inte får låna pengar av banken om de har en oren revisionsberättelse, och ytterligare en av respondenterna säger att *”vi ber kunden återkomma nästa år om revisionsberättelsen då är ren”*. I företag där det förekommit en oren revisionsberättelse är det enligt respondenterna extra viktigt att göra kontinuerliga uppföljningar av bolaget. Vad gäller befintliga kunder har bankerna tämligen lika policy enligt respondenterna. Om inte revisorn tar kontakt med banken innan denne skriver under en oren revisionsberättelse tar banken kontakt med revisorn som en första åtgärd för att se om anledningen till orenheten kan komma påverka företagets framtida betalningsförmåga. Som ett andra steg när det finns en oren revisionsberättelse tar banken kontakt med företagsledningen för att diskutera problemet och se vad som pågår i bolaget.

Då en revisionsberättelse är oren och avstyrkt med kommentarer får det konsekvenser för kreditgivarna vilket samtliga respondenter är eniga om. Men naturligtvis beror det på vad revisorn anmärker på i revisionsberättelsen. Kreditgivarna gör en värdering av innehållet i revisionsberättelsen, om det är väsentligt eller ej, är det väsentligt påverkar det framtida beslut men inte annars. Väsentliga fel är sådant som direkt påverkar företagets betalningsförmåga till banken. Kreditgivarna analyserar anledningen till att revisorn avstyrker i revisionsberättelsen och om detta kan påverka framtida krediter eller ej. En av respondenterna ger ett exempel på om bolaget i fråga har skatteskulder och om de finns med i revisionsberättelsen, vid detta tillfälle kontrollerar banken storleken på skulderna, om företaget haft skatteskulder ett flertal gånger tidigare etc. Visar det sig att bolaget betalt skatten för sent en enstaka gång och detta nu är åtgärdat får det inga konsekvenser för kreditgivarens bevilja av krediter. Respondenten menar även att avskrivningar av goodwill kan ge en indikation på att företaget försöker flytta vinster eller förluster framåt i tiden, i dessa fall anser respondenten att företagsledningen inte är att lita på vilket ger revisorn samt revisionsberättelsen extra stor betydelse. En annan respondent ger ytterligare ett exempel, då företaget av misstag gjort ett förbjudet lån till ägaren är det en anledning för revisorn att avstyrka detta i revisionsberättelsen. Respondenten menar att om ledningen är medvetet om misstaget och betalar tillbaka lånet inom en kort tid finns det ingen anledning för banken att neka företaget krediter.

Samtliga respondenter anser att revisionsberättelsen är ett bra instrument för att gå vidare i kreditanalysen och ger dessutom banken kunskap om vad som behöver kontrolleras extra noggrant. Får inte banken ordning på de faktorer som orsakat den orena revisionsberättelsen

kan det innebära att banken inte kan fortgå med sitt kreditengagemang vad gäller företaget i fråga. En respondent menar att det även kan vara på det sätt att revisorn inte grundar sitt beslut, att skriva en oren revisionsberättelse, på rättvisande information. Respondenten fortsätter med att förklara att det i vissa fall kan vara så att ekonomifunktionen på företaget inte utför ett regelrätt arbete vilket förklarar de missvisande siffrorna. Detta måste banken beakta vid kreditbeslut, oftast vet banken vilka företag som har en väl fungerande ekonomifunktion och vilka som inte har det.

Eftersom revisionsberättelsen har en genomgående stor betydelse för kreditgivarna är det av vikt att veta om den kan förbättras på något sätt för att bankerna skall få tillgång till ytterligare information som grund för kreditbeslut. En respondent framhåller bankens makt i kredit-situationer över företaget. Banken ”*sitter på kassan*” och kan då säga till företaget att ”*vill ni låna pengar av oss får ni redogöra för följande*”. Detta maktmedel gör att revisionsberättelsen får en ”*underordnad*” betydelse eftersom banken kan kräva den information de behöver direkt av det aktuella företaget. Respondent menar att årsredovisningen är en offentlig handling och användaren bör ställa sig frågan hur mycket som skall framgå av denna, hur öppet företaget skall behöva vara eftersom företaget oftast har en företagshemlighet de vill bevara. En respondent anser att revisionsberättelsen skulle kunna vara lite mer omfattande än vad den i dagsläget är, t ex mer detaljrik. Samma respondent menar att nivån av det som skall avstyrkas med kommentarer i revisionsberättelsen kan sänkas och på detta vis får alla intressenter en både bredare och djupare bild av företagets förhållande. En respondent menade att om revisionsberättelsen i framtiden genomgår en förändring skall den baseras på vad för typ av företag den avser samt hur stort företaget är, dvs. bli mer flexibel. På detta sätt, menar respondenten, att revisionsberättelsen kan komma att få en större betydelse eftersom ”*informationen blir mer personlig*”. Respondenten fortsätter med att förklara att för ett litet företag är marknaden förhållandevis viktig vilket medför att information om valutahantering kan vara relevant. I en revisionsberättelse för ett stort bolag borde det finnas mer information om ledningens förvaltning av bolaget eftersom kreditgivare inte kommer ledningen lika nära i ett stort som man gör i ett litet bolag där rådgivarrollen är större, anser respondenten. En annan respondent anser att det bästa hade varit om kreditgivarna årligen fick möjlighet att lägga fram vilken information de önskar kommande år.

På frågan om vilken information revisionsberättelsen bör utökas med varierande svaren. Varulagrets värde spelar en stor roll för företagets återbetalningsförmåga till banken samt som säkerhet för banken, därav har varulagret en framstående betydelse för kreditgivarna vid kreditanalyser, menar två av respondenterna. En respondent anser att det inte finns något som behöver läggas till i utformningen av revisionsberättelsen utan att den i dagsläget ger den information som bankerna behöver för att kunna ta beslut vad gäller krediter. Samma respondent uppfattar en alltmer öppen attityd hos revisorerna i dag, revisorerna anmärker i större grad i revisionsberättelsen på om ett företag har fått anmärkningar från UC. Enligt respondenten är detta positivt eftersom det visar att det inte alltid är nödvändigt med lagändringar för vad som tas med i revisionsberättelsen. En annan respondent menar att det inte behövs mer kvalitativ upplysning i revisionsberättelsen eftersom kreditgivaren i första hand tar kontakt med företagets ekonomifunktion för att få ytterligare information och därefter kontaktar revisorn. Detta medför att det finns andra informationskanaler än revisionsberättelsen som kreditgivarna kan använda sig av, företagen har oftast relativt bra inseende i sina siffror tycker respondenten. Ytterligare förslag på utökad information i revisionsberättelsen är hur kundfordringarna ser ut och vad orsaken till det är.

Vad gäller lagarna kring revisionsberättelsen svarar två av respondenterna att de inte känner till dessa. Övriga respondenter menar att de känner till grunden men att de har svårt att hålla sig ajour med det som händer gällande ändringar i lagen. En respondent förklarar att banken prenumererar på information av BFN och FAR för att regelbundet få en uppdatering om aktuella händelser inom området. Respondent poängterar att bankföreningen, där alla bankerna finns representerade, är en remissinstans som behandlar gemensamma frågeställningar i ämnet. Bankföreningen har även möjlighet att till viss del påverka lagförändringar. En av respondenterna menar att det är väldigt viktigt som kreditgivare att känna till lagarna som reglerar revisionsberättelsen och revisorns roll. De respondenter som känner till lagarna vet vad som skall ingå i en revisionsberättelse och vad revisorn har för skyldigheter. En respondent tar upp fallet med Prosolvia och poängterar att det inte är känt vilka straffsatser som blir aktuella när en revisor bryter mot lagen, om det blir fängelse, dagsböter eller en prick. Respondenten fortsätter med att konstatera att det bör vara avstängning eller fängelse för revisorn eftersom det är en brottslig handling revisorn begår. Om straffsatserna blir hårda tror respondenten att revisorerna skulle tänka sig för ännu mer innan de skriver under en revisionsberättelse och således resultera i att revisorn får en bättre ”image” på marknaden.

5.6 Förtroendet för revisionsberättelsen

För att få en förklaring till hur förtroendet för revisorn, och därigenom det som står i revisionsberättelsen, ser ut idag ställde vi frågor kring förtroendediskussionen som pågår i samhället. Samtliga respondenter anser att de redovisningsskandaler som uppdagats både i Sverige och i andra länder gör att de tänker efter lite extra, ”*det finns i bakhuvudet*” uttryckte en av respondenterna. En annan av respondenterna menade att händelserna kan ha påverkat förtroendet, och är detta fallet har det även skadat förtroendet för revisionsberättelsen. Revisorns roll kan i större utsträckning ifrågasättas pga. det som inträffat lägger en respondent fram men en annan menar att de granskningar som åligger en revisor att genomföra kanske inte var tillräckliga för att upptäcka problemen. Respondenten fortsätter med förklaringen att i bedömningen av en revisor måste utgångspunkten vara ”*god redovisningsstandard*” och utefter den avgöra huruvida revisorerna faktiskt handlat felaktigt. En annan menar att de revisorer som banken har kontakt med inte har handlat fel och därav kan inte förtroendet för dem påverkas av den diskussion som förts i media.

I det dagliga arbetet, med kreditanalyser, har påverkan av skandalerna varit ytterst liten anser kreditgivarna. Kunskap om revisorerna bygger de på de revisorer de har kontakt med. En respondent menar att banken får uppdatering om någon av de andra revisorerna handlat fel, revisionsbolagen håller uppsikt över varandra. En respondent menar däremot att banken tittar noga på vem revisorn är och vad denne tidigare gjort eller inte har gjort. Ytterligare en respondent förklarar att grunden för kreditgivning är förtroende för de som är kopplade till kreditgivning på ett eller annat sätt, det handlar väldigt mycket om personbedömning. En annan respondent har som åsikt att kunderna de har på sitt kontor är relativt små företag om man jämför med de stora skandalerna som varit i USA. Även om de skulle inträffa liknande händelser i Sverige får de inte samma proportioner för bankens kunder och därav kan de skandalerna inte påverka kreditbesluten menar respondenten. Samma respondent menar att kreditgivare för mindre företag besitter en bättre kontakt med företagen och på detta vis anser sig respondenten ha en väldigt god insikt i företaget, till skillnad från inblicken i de större företagen eftersom dessa ofta reder sig själva. En respondent framför att ”*det finns i bakhuvudet men förtroendet bygger på att företagsledningen är ärlig, har hög grad av etik samt är konservativ och är dessa faktorer ett faktum spelar förtroendet för revisorn inte så stor roll. Problemet uppkommer när företagsledningen är oärlig, då är frågan vem vi skall skylla på, företagsledningen eller revisorn. Vår grundinställning är att den som lånar pengar av oss är den som*

bär ansvaret, om denne är oärlig är det dennes fel. Om revisorn har varit med att dölja brottet vet vi det till nästa gång, då kan man i den mån det går undvika affärer med den revisorn. Men vi skyller aldrig på revisorn utan det är företagsledningen som bär ansvaret". En av de andra respondenterna menar däremot att de måste kunna lita på både företagsledningen och revisorn men att i fall där det förekommit en oren revisionsberättelse så är förtroendet större för revisorn än för företagsledningen.

Eftersom revisorn och revisionsberättelsen är kopplade till varandra frågade vi respondenterna hur förtroendet för den enskilda revisorn samt hur förtroendet för den samlade revisorskåren ser ut. På denna fråga varierade svaren en hel del mellan respondenterna. En respondent anser det vara relativt lätt att undvika revisorer som är mindre förtroendeingivande, genom att endast göra affärer med de som är medlemmar i FAR. De revisorer som är medlemmar i FAR har i sällsynta fall prickats medan revisorer som inte är anslutna till förbundet oftare har prickats för sina yrkesverksamma handlingar. Övergripande har respondenterna förtroende för revisorskåren, de allra flesta har hög etik anser en av de tillfrågade. En annan respondent fortsätter med att förklara att alla yrkesgrupper drabbas av personer som inte har hög etik och moral, det är inget specifikt för just revisorerna. Respondenten menar att det finns anledning att vara mer vaksam idag, *"en gång i tiden trodde man att präster, bankmän och poliser var helt ofarliga, men så är ju inte fallet, det förekommer samma tendenser i alla yrkesgrupper. Bedrägeriförsök mot banker har alltid förekommit, det är vår vardag att försöka sortera bort de som försöker sno pengar från oss."* En annan respondent menar att det kan vara enskilda händelser med enskilda revisorer som kan kännas mer eller mindre förtroendeingivande men i det stora hela känner respondenten förtroende för yrkesgruppen. En respondent menar att *"det finns ett grundförtroende för revisorerna, de flesta är väldigt bra att ha att göra med, de är duktiga"*. En annan av de tillfrågade menar att man måste känna förtroende för revisorn, annars skulle det innebära stora svårigheter i att utföra jobbet som kreditgivare. Men samma respondent anser att det finns revisorer som inte handlar etiskt därför har han inte förtroende för kåren som helhet utan förtroendet är riktat mot den enskilda revisorn som han lärt känna.

Flera av respondenterna har framhävt revisorns olika roller, tidigare i empirin, som en bidragande orsak till minskat förtroende. En respondent menar att det i mindre och medelstora företag är svårt att särskilja på rollerna mellan rådgivning och oberoende granskare eftersom båda rollerna är väldigt viktiga. Kreditgivarna ser gärna att revisorn är delaktig i företagets rådgivning för att bolaget skall ha en korrekt redovisning. Det är väldigt viktigt för samtliga respondenter att revisorn är en oberoende granskare och att denne är lojal mot samtliga intressenter. Det råder däremot delade meningar om var huvuddelen av lojaliteten skall ligga. En respondent menar att revisorn har ett likvärdigt ansvar gentemot alla intressenter men att bankerna i och med den nya FRL har ett större behov av korrekt, beslutsgrundande information och därav har revisorn ett stort ansvar gentemot banken. En annan respondent menar att ansvaret i första hand skall vara mot samhället, medan en tredje tycker att företaget betalar revisorn och därför bör tyngdpunkten av lojaliteten ligga på företaget från revisorn.

Samtliga respondenter anser att förtroendet för revisorn och revisionsberättelsen är sammankopplade. Förtroende påverkas indirekt, menar en respondent och fortsätter med att förklara att känner han inget förtroende för revisorn spelar det ingen roll vad denne skriver i revisionsberättelsen, den blir inte trovärdigt. En annan respondent menar att det är nödvändigt att känna förtroende för det som är undertecknat av en revisor i revisionsberättelsen eftersom ytterligare information från revisorn inte finns tillgänglig. Även vad gäller denna fråga påpekar en av respondenterna att innehållet i revisionsberättelsen inte alltid får en betydelsefull roll eftersom kontakten med företagen är relativt intensiv. På detta sätt vet många av bankerna redan

om de problem företaget har, problem vilka finns med som avstyrkt kommentar i revisionsberättelsen. Flera av bankerna har även angett att de i fall där revisorn inte fullgör sitt uppdrag kan råda företagen till att byta revisor och i dessa fall kommer det som en naturlig följd att förtroendet för det som står i revisionsberättelsen inte är vidare stort, anser en av respondenterna. En respondent anger att *”det är viktigt att företaget får den hjälp de behöver av revisorn, annars tappar både vi och företaget förtroende för revisorn. Handlar det om en engångsföreteelse påverkas inte förtroendet men händer samma sak frekvent påverkas förtroendet”*.

En av respondenterna ger ett exempel på när förtroendet för en revisor påverkats; *”I juni skrev revisorn för Göfab i revisionsberättelsen att han ej kunnat verifiera varulagervärderingen men att det inte skall utgöra något hot för företagets fortlevnad. I oktober samma år ställer företaget in betalningarna och går i konkurs! Varulagret är ju så väsentligt för företagets vinst och därmed företagets återbetalningsförmåga och fortlevnad. Den revisionsberättelsen var inte den bästa. Revisorn tog här ett ställningstagande som visade sig vara fel, det är vi medvetna om i framtiden så man då kan se upp för den revisorn. Men oftast kan vi fästa tro till vad revisorn säger.”* En annan respondent menar att en revisor som är tuff får en god renommé vilket medför ett ökat förtroende både för revisorn och revisionsberättelsen.

5.7 Revisorns kommentarer

Revisorn som kommenterar kreditgivarnas jobbar på Öhrlings PricewaterhouseCoopers.

Revisorn vi har talat med är auktoriserad och jobbar genomgående med små och medelstora aktiebolag samt med en del stiftelser. Revisorn har jobbat inom yrket sedan 1970 och är auktoriserad sedan 1978.

5.7.1 Instrument för kreditbeslut

Revisionsberättelsen är ett viktigt dokument som används tillsammans med budgetar och person- och branschkönnedom vid kreditbeslut, detta är revisorn medveten om. Han anser att kreditgivaren inte enbart skall se till företagets säkerhetsmassa utan även utreda möjligheten att återfå lånet under en överblickbar tidsperiod. Revisorn anser att ovan nämnd information har väldigt stor betydelse för kreditgivarna då de erhålls möjlighet att bilda sig en uppfattning, inte bara om årsredovisningen, utan även om personen som driver företaget. En kreditgivare som tror på personen som driver företaget och hans förmåga har större benägenhet att låna ut mer pengar till den personen.

5.7.2 Kreditgivarnas relation med revisorn

Revisorn har samma roll gentemot alla intressenter menar den intervjuade revisorn. Bankerna blir allt mer medvetna om revisorns roll och vem hans uppdragsgivare är, detta dels genom intern utbildning och dels genom att revisorer idag har tuffat till sig. Det är fullständig tystnadsplikt som gäller, revisorn är förbjuden att avlämna information av något slag utan klientens godkännande. Kreditgivare som önskar information skall avvakta tills revisorn ringt upp sin klient och förklarar att banken önskar mer information. Det är då upp till klienten att bestämma om revisorn får avlämna information till kreditgivaren. Revisorn vi intervjuat menade att det har hänt att han gått till banken ensam men i allmänhet eftersträvar han alltid att ha klienten närvarande vid mötet. Revisorn försöker att alltid få med klienten vid träffar med kreditgivare eftersom han skall synas gå ut från banken tillsammans med klienten, detta för att undvika en stämningsansökan.

Det har ägt rum en förändring i relationen mellan revisorer och kreditgivare, menar revisorn. Förr i tiden var kontakten mer frekvent vid kreditbeslut då de bankcheferna på central nivå

fattade kreditbesluten men numera fattas besluten på lokal nivå, ute på kontoren. Orsaken till att kreditgivarna kontaktar revisorn är för att erhålla information t ex genom att önska ett delårsbokslut vid ett tillfälle då kredit skall beviljas. Revisorn uppger då att hans uppgift i sådana fall är att ringa upp klienten och informera klienten om det önskemål kreditgivaren har. Det är upp till klienten att ta ställning till om han vill kostnaden, detta då ett upprättande av bokslut är förenat med en kostnad. Revisorn menar att om ett företag som är ekonomiskt stabilt och banken följaktligen känner sig trygg med säkerhetsmassan i företaget kan det hända att revisorn lämnar positiv information, t ex genom att säga att *"det rullar på lika bra i år som förra året"*. Vid sådana tillfällen har revisorn gått utanför sina ramar och således brutit mot tystnadsplikten men anser det ändå tillåtet att informera kreditgivaren om att företaget expanderar osv. Revisorn menar att positiv information gärna kan *"skvättas"* ut men betonar att han inte lämnar ut mer information än det som årsredovisningen tar upp.

En revisor skall ständigt vara på sin vakt, revisorn beskriver en oberoendehotande situation där han och en kreditgivare är på samma fest. Om kreditgivaren lyckas pressa revisorn på information t ex genom att få revisorn berusad kan förtroendet för revisorn skadas från företagets håll. Revisorn måste vara neutral och betona att någon ny information inte finns att lämna eller svara i allmänna termer, t ex *"det rullar väl på som vanligt"*, *"jag har ingen information"* eller *"det kan vi ta på måndag"* osv. Däremot erkänner respondenten att det finns fall där revisorn omedvetet brutit mot tystnadsplikten och således riskerat en utskällning eller anmälan. Det föreligger ett förväntningsgap mellan revisorn och hans klients intressenter då de inte alltid har någon större kännedom kring revisorns tystnadsplikt. Revisorn säger att leasingföretag, som även de är kreditgivare, ringer revisorn för att erhålla information kring företaget samt revisorns åsikt om företaget. Eftersom revisorn har tystnadsplikt måste han i första hand informera klienten för att diskutera leasingföretagets önskemål. Däri ligger ett förväntningsgap. Vad gäller banker har de förstått revisorns roll mycket bättre och försöker istället ordna ett sammanträde för att erhålla information, menar den intervjuade revisorn.

5.7.3 Revisionsberättelsens betydelse

Revisionsberättelsen är ett dokument som visar att årsredovisningen i enlighet med gällande regelverk ger en rättvisande bild av företagets verksamhet, framför revisorn. Revisionsberättelsen är betydelsefull och en ren revisionsberättelse ansåg revisorn vara ett kvitto på att *"så här ser det ut"*. *"Bra eller dåligt, det är ju rätt i alla fall."* För kreditgivare har revisionsberättelsen väldigt stor nytta menar revisorn, vilket han anser vara ganska självklart. Om ett företag har ekonomiska problem är kreditgivare ofta medvetna om det innan revisionsberättelsen offentliggörs genom väl utnyttjade checkkrediter, tröga betalningar osv. En ren revisionsberättelse i samband med en kreditansökan bidrar till att revisorn ofta blir nedringd av kreditgivarna som då har önskemål om att träffas vilket ger nyttan av revisionsberättelsen stor betydelse. En ren revisionsberättelse däremot intygar för kreditgivaren att företaget har skötts korrekt, detta är revisorn medveten om då han själv har erfarenhet från branschen.

Vad gäller graden av standardisering av revisionsberättelsen ansåg tillfrågad revisor att revisionsberättelsen var alltför standardiserad, han uttryckte; *"den ser ju likadan ut för Pelles Kiosk AB som för Volvo"*. Revisorn gav förslag till att revisionsberättelsen skulle kunna innehålla ett obligatoriskt uttalande om de största balansposterna. Vidare föreslogs att olika varianter av berättelser kan riktas mot olika typer av företag. Revisorn tilläts även ta del av kreditgivarnas förslag till ytterligare information som revisionsberättelsen skulle kunna innehålla, för att därefter kommentera förslagen och möjligheten att införliva dessa förslag i revisionsberättelsen. Det första förslaget berörde möjligheten för revisionsberättelsen att vara lite mer omfattande och mer detaljrik än vad den i dagsläget är. Revisorn ifrågasatte syftet med en

detaljrik revisionsberättelse utan anser att om revisionsberättelsen återspeglar verkligheten är den således ren. Risken med en detaljrik revisionsberättelse blir en alltför omfattande dokumentation kring varje företag som revideras samt innehållet blir väldigt personligt. Revisionsberättelsen är en form av besiktningsprotokoll och garanterar att ett företags räkenskaper samt förvaltning blivit granskat. Dessutom kan inte den detaljrika informationen riktas mot någon enskild intressent, förutom staten då staten ges en särställning bland intressenterna. Revisorn betonar dock att en detaljrik revisionsberättelse är möjlig men är osäker kring hur en förändring skall ske. Han anser även att revisionsberättelsen bör skilja sig mellan stora och små bolag men säger att revisionsplikten för mindre företag kommer att försvinna. Revisorn tror att revisionsberättelsen kommer att utformas på ett annat sätt än den i dagsläget är och nämner att revisionsbranschen kan diskutera möjligheterna till detta med kreditgivarna.

Två andra exempel som kreditgivarna tog upp som förslag till ytterligare information berör varulager och kundfordringar. Revisorns kommentar till detta är att revisorn kan tvingas till uttalanden kring stora balansposter, främst varulager. För kreditgivaren kan det vara intressant att veta hur värdering har gått tillväga samt diskussionen kring värderingen. Dessutom säger revisorn att den som utför årsredovisningen skall ta upp de kundfordringar som förmodas beräknas inflyta till företaget. Utöver de två förslagen som kreditgivarna nämner anser revisorn det vara möjligt att i revisionsberättelsen ta upp om företaget har mycket pågående arbeten och projekt. Revisorn betonar att informationen som kreditgivarna önskar i revisionsberättelsen beskrivs i årsredovisningen. Hur redovisning av t ex varulager har gått tillväga beskrivs i årsredovisningen. Följaktligen undrar revisorn varför det i revisionsberättelsen skall framkomma information som redan upptas i årsredovisningen. Vidare frågar sig revisorn varför revisionsberättelsen skall uppta mer information om granskningen av företaget varit korrekt.

Det nästa exemplet berör huruvida revisionsberättelsen kan vara mer flexibel, dvs. baseras på vad för typ av företag den avser och storleken på företaget. Revisorn anser förslaget vara möjligt men framhåller att företagets förehavanden och storleken på företaget skall framgå av årsredovisningen eller registreringsbeviset. Respondenten anser att kreditgivarnas avsikt är att tvinga fram att revisorer skall ge mer personlig information i revisionsberättelsen. Nackdelen för revisorn skulle bli en alltför omfattande revisionsberättelse, i framtiden föreligger det risk att företagen väljer en revisor som är duktig på att skriva omfattande revisionsberättelser eller som revisor sade att *"Karlsson är hemskt duktig på att skriva uppsatser, han skriver om att solen skiner"* medan en annan revisor kan vara stram i sina uttalanden. Risken med en alltför personlig information i revisionsberättelsen är att det ges möjlighet till skönskrivning kring företaget. Revisorn anser inte att det finns några skäl att inkludera mer information i revisionsberättelsen om den är ren.

Nästföljande fundering som kreditgivarna tar upp är möjligheten att i revisionsberättelsen inkludera information kring valutahantering. Revisorn kommenterar att det skall framgå i årsredovisningen om företagets valutahantering eller att årsredovisningen hänvisar till vilka redovisningsregler ett bolag har haft vad gäller valutahantering. När en kreditgivare har affärer med ett export- och importföretag är det väsentligt att kreditgivaren använder årsredovisningen till att erhålla en så komplett information som möjligt. Revisorn anser inte det vara nödvändigt att inkludera information kring valutahantering i revisionsberättelsen.

Det sista förslaget kreditgivarna nämnde var om de årligen erhöles möjlighet att påvisa för revisorerna vilken information de önskar kommande år. Revisorn ansåg förslaget vara tänkbart men kräver ett avtal mellan tre parter vilka är företaget, banken och revisorn samt att i avtalet träffa på vilket sätt och vilken utsträckning revisorn kan lätta på tystnadsplikten. Re-

spondenten betonar att detta inte är något problem för ett ägarlett företag utan problemen uppstår först vid multinationella bolag eftersom ägarna är anonyma. Revisorn ifrågasätter då möjligheten för VD:n att få fullmakt att träffa avtal om vilken information som skall avlämnas till kreditgivarna. Kreditgivarna vill ha så mycket information som möjligt för att kunna fatta så korrekta kreditbeslut som möjligt, t ex vid långivning eller minskning av krediter, dvs. minimera skadan av en framtida konkurs. Bankerna har här ett påtryckningsmedel eftersom de är innehavare av medlen vilket gör ett eventuellt lagstiftningskrav överflödigt. Revisorn anser att bankerna varit dåliga på att ställa krav på företaget om att erhålla tillräckligt med information för att fatta kreditbeslut men menar att det ur ett konkurrensperspektiv kan vara svårt att ställa krav av sådant slag. Om kreditgivaren ställer alltför hårda krav på företaget föreligger det risk att företaget byter kreditgivare vilket resulterar i att banken kan förlora ett lönsamt uppdrag. Detta scenario förklarar varför kreditgivarna hellre önskar att en annan part tvingades lämna omfattande information, detta så att kreditgivarna undgår att ställa krav på företaget. Det handlar om ett maktspel anser revisorn.

I dagsläget anser inte revisorn att revisionsberättelsen behöver genomgå en förändring med tanke på den omfattande regleringen kring revisionsberättelsen som finns idag. Respondenten framhöll att revisorer inte skriver rena revisionsberättelser enbart för att göra en god gärning utan det handlar om att följa uppsatt regelverk och undvika slarv vid revisionen. Skulle revisorn skriva under felaktiga revisionsberättelser kan påföljden bli en anmälan till RN. Revisionsberättelsen fungerar som ett komplement för årsredovisningen, den ger en någorlunda rättvisande bild av företagets verksamhet.

Respondenten gav förslag på instrument som kreditgivare skulle kunna använda och det revisorn reagerade kraftigast på var det faktum att kreditgivarna inte kräver budgetar av företaget, inte enbart en spontant utformad budget vid kreditbeslut utan budgeten skall upprättas varje år. Revisorn förklarar att det skall vara en budget över resultatet eller kassaflödet, dvs. en finansiell prognos. Kreditgivaren kan även se till att företagets prissättningspolitik är förankrat i företagets egna kostnader, dvs. i budgeten.

Revisorn har i många fall undertecknat en oren revisionsberättelse och oftast berör det två saker, skatter och avgifter samt om likvidation och konkurs. Vidare nämner revisorn att det ibland blir diskussioner kring felaktigt värderade balansposter eller om det föreligger osäkerhet vad gäller värderingen. Vanligtvis tar respondenten i revisionsberättelsen upp *"allt som är väsentligt och som jag anser skall tas upp"*. Revisionsberättelsen tar även upp felaktiga värderingar och redovisningar av balans- och resultatposter, skatter och avgifter, dock inte vid mindre försumligheter, samt om en företagsledning brustit i förvaltningen. Summan av det som eventuellt skall tas upp har betydelse anser revisorn, dock skall den vara i proportion till företagets storlek. Vidare tror han att om en anställd vid ett litet bolag förskingrat småsummor och erkänner sitt snedsteg tas det inte upp i revisionsberättelsen. Revisorn menar att han som revisorer inte är ute efter mindre förseelser då det inte är av intresse för allmänheten. Under sin yrkeskarriär har revisorn vid två tillfällen avstyrkt ansvarsfrihet. Det ena fallet gällde förskingring medan det andra handlade om att en representant för bolaget hade tecknat borgen trots att styrelseledamoten inte fick göra det utan styrelsens godkännande och på så sätt gick styrelseledamoten över de befogenheter han hade. Båda fallen blev till skada för bolaget. Revisorn har vid flera tillfällen befunnit sig i situationer då han tvingades att välja mellan att skriva en oren revisionsberättelse eller förlora företaget som klient. Vid ett fall hade revisorn och hans klient olika uppfattningar kring ett projekt som företaget investerat mycket pengar i men som i slutändan inte gav något resultat. Klienten ville ta upp projektkostnaderna som en tillgång men revisorn kunde inte se att det inom överblickbar framtid skulle resultera i en av-

kastning, vilket det inte heller gjorde. Vidare säger revisorn att det var av stor betydelse för företaget att han delade samma åsikt som företaget och således skrev en ren revisionsberättelse, detta för att rädda aktiekapitalet och kunna låna mer pengar av kreditgivare. Revisorn undertecknade en ren revisionsberättelse de första åren men då framtiden visade att projektet var dödsdömt blev det omöjligt att skriva en ren revisionsberättelse.

5.7.4 Förtroende

Redovisningsskandalerna har påverkat förtroendet för revisorn och revisionsbranschen anser tillfrågad revisor. Han anger ett exempel där *”alla bankdirektörer var helknäppa i början på 90-talet med tanke på bankskandalerna”*. Att döma människor i grupp görs alltid, så fungerar människan, menar revisorn. Redovisningsskandalerna har även haft en positiv inverkan i form av att klienterna nu börjar förstå väsentligheten i att ha kompetenta och duktiga revisorer vilket innebär att revisorerna kan ta mer betalt för sina tjänster och därför bidragit till större kvalitet.

Oberoendediskussionerna som tillkommit efter de amerikanska redovisningsskandalerna anser revisorn till viss del vara bra men mestadels är han kritisk. Revisorn menar att det inte är något nytt som har dykt upp utan detta har alltid funnits dock inte med samma fokus. Revisorn gav exempel på en uppsats han läst då den omnämns i tidningen Balans, där två studenter undersökt detta. Resultatet blev att i mindre och medelstora företag på mindre orter kan det ur revisionssynpunkt vara bra att det finns en viss personlig kontakt med klienten. Revisorn anser det tämligen självklart då han menar att det alltid läcker information av något slag. För att utföra en bra revision gäller det att inte enbart titta i dokument och läsa protokoll utan det är oftast resonemang vid sidan om som har betydelse. För hans del var det vid ett tillfälle information från en anställd på ekonomiavdelningen som gjorde att han skrev en oren revisionsberättelse.

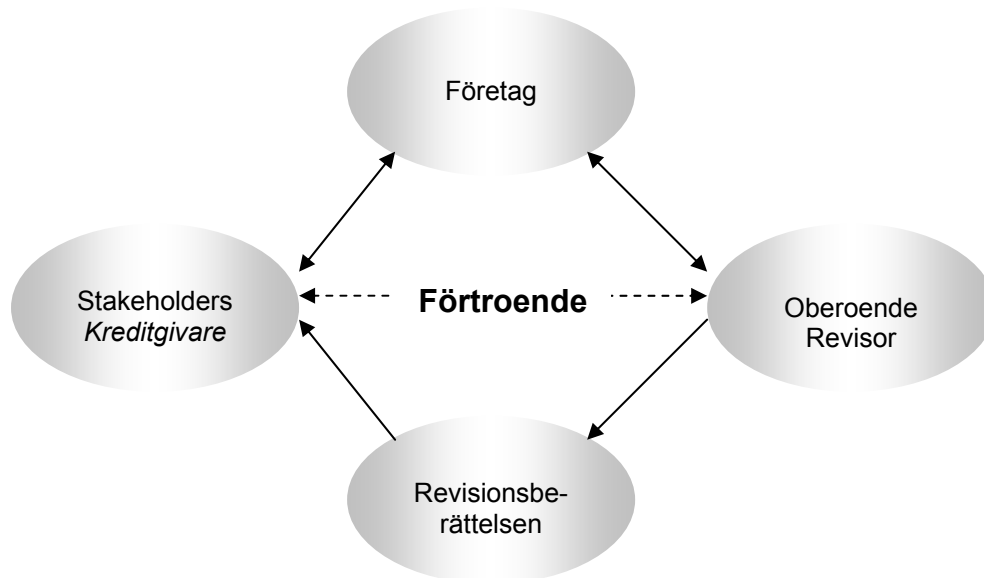
Vidare ansåg revisorn att diskussionen kring att en revisionsbyrå inte på något sätt får hjälpa till med konsultationen är felaktig. Eftersom revisorn jobbar med både små och medelstora företag anser han sig veta att där ofta finns begränsad kompetens inom ekonomiområdet. Små och medelstora företag anser sig ofta inte råd att anställa kvalificerade ekonomer vilket innebär att företagen behöver någon att diskutera med, en som hjälper till och stöttar i ekonomi-frågor. I sådana fall är det naturligt att revisorn är den personen. En positiv aspekt kring att revisorns oberoende bryts är att det för kreditgivaren innebär att bankerna kan få tillgång till information av sådant slag som inte är omnämnt i revisionsberättelsen. En negativ aspekt är att en felaktig revisionsberättelse som är ren när den egentligen skulle vara oren, innebär att banken baserar sina lånebeslut på ett felaktigt underlag. Slutligen kan nämnas att tillfrågad revisor var osäker på huruvida förtroendet för revisionsberättelsen kan stärkas på något annat sätt än att revisorn tvingas till vissa uttalanden.

6 ANALYS & SLUTSATSER

I följande kapitel redogörs inledningsvis för analysen, en jämförelse mellan referensram, teori samt empiri. Vidare kommer paralleller dras mellan litteratur och de åsikter som respondenterna samt revisorn framfört. Därefter följer en diskussion kring de slutsatser vi kommit fram till med anknytning till uppsatsens problemformulering. Avslutningsvis ges förslag till fortsatta studier inom ämnesområdet.

6.1 Inledning

Analysen syftar till att inledningsvis visa på den koppling som finns mellan kreditgivare, oberoende revisor och företaget samt vilken roll förtroendet spelar i relationen. När detta är klarlagt analyseras vilken roll revisionsberättelsen har i detta förhållande, genom att utläsa dessa samband kan en förklaring till betydelsen av förtroendet ges. Har förtroendet för revisionsberättelsen en betydelse för kreditgivarna vid beslutsfattande, ämnar vi titta på hur detta förtroende kan stärkas.

Figur 2 – Modell över förhållandet mellan parterna

Förtroende är det centrala begreppet i den egenkonstruerade modellen ovan. Förtroendet för revisorn är idag ett högaktuellt begrepp då redovisningsskandalerna bidragit till att ifrågasätta det förtroende som samhället har för revisorsprofessionen. När regeringen tillsatte förtroendekommissionen 2002 blev behovet av densamma ifrågasatt från flera håll. Idag är det inte många som ifrågasätter behovet av en genomlysning av åtgärder som säkerställer förtroendet. Etikfrågor finns idag på agendan för alla företag och organisationer i en utsträckning som känts otänkbart för bara fyra-fem år sedan. Av den debatt som pågått de senaste åren har tydligt framgått att näringslivet eller andra samhällsgrupper inte kan ha en annan etik än resten av samhället. Samstämmighet i etiska frågor är grunden för ett förtroende, exempelvis mellan revisor och kreditgivare. Det är ett fundament för sammanhållningen i samhället. Som sagts tidigare skulle det inte fungera om kreditgivare inte har förtroende för den information som de

har tillgång till, bl.a. revisionsberättelsen, eftersom kostnaderna då skulle få orimliga proportioner i säkerställandet av ytterligare information.

6.2 Kreditgivare som stakeholder

Stakeholderteorin handlar enligt Gibson (2000) om grupper eller individer som har ett direkt intresse i ett företags överlevnad, stakeholderteorin fokuserar på en företagslednings ansvar gentemot företagets stakeholder. Alla stakeholders skall ha ett lika värde inför företagsledningen. Under intervjuerna med kreditgivare framkom att de som har rådgivning träffar bolagen frekvent och har fått en nära relation, på detta sätt har de en insyn i bolaget som övriga stakeholders inte har. Nya FRL har medverkar till att bankerna kräver större säkerheter i företagen, därav blir en personlig kontakt med företagsledningen allt väsentligare för kreditgivare vid kreditbeslut. Med primära stakeholders avses de som innehar ett formellt, officiellt eller avtalsenligt förhållande med företaget. Det är viktigt att samtliga stakeholders intressen tillvaratas av företagsledningen eftersom de alla har en risk samt ett direkt intresse i företaget. Kreditgivare är primära stakeholders med en insyn i företaget som övriga stakeholders saknar. Navet i stakeholderteorin är att företagsledningen tar tillvara alla stakeholders intressen och behandlar dem rättvist oavsett om vissa stakeholders tillför företaget mer till skillnad från övriga. Oavsett det faktum att kreditgivare samt revisorn har inblick i företaget skall detta inte påverka företagsledningens förvaltning av bolaget eller företagsförvaltningens förhållande till övriga stakeholders som skall ha en likvärdig moralisk status enligt Cragg (2002). Revisorn skiljer sig från övriga stakeholders då han skall övervaka att företaget tar till vara övriga stakeholders intressen.

För att en verksamhet överhuvudtaget skall kunna bedrivas krävs att företaget enligt Gibson (2000) implementerar fyra etiska principer i organisationen; undvika att omgivningen kommer till skada; respektera andras självbestämmanderätt; undvika att ljuga; värda avtal.

Undvika att omgivningen kommer till skada

Man kan ställa sig frågan varför en företagsledning bör ta hänsyn till företagets stakeholders på bekostnad av sin egen belöning. Enligt Jones (1999) presterar företag med onormalt höga kompensationer till ledning och styrelse sämre än bolag som inte tillämpar bonusavtal. Som tidigare sagts har förtroendediskussionen till stor del grundat sig i företagets generösa bonusprogram, t ex Skandia. Kreditgivaren som stakeholder påverkas av företagets beslut vad gäller bonusprogram eftersom banken lånat pengar till bolaget och förväntar sig återbetalning och ränta. Förtroende enligt Mayer et al (1995) baseras på ett förhållande mellan två parter där en risktagare är villig att vara sårbar gentemot en part som förväntas utföra en specifik uppgift, kreditgivaren är en risktagare som förväntar sig att företagsledningen sköter förvaltningen av bolaget och där ingår inte företagsledningens bonusprogram. Mayer et al klagör att situationer som är riskintensiva t ex vid kreditbeslut, är kravet på förtroende extra betydelsefullt.

Respektera andras självbestämmanderätt

Tillfrågad revisor har vid ett tillfälle befunnit sig i en situation där han och klienten varit oense kring ett projekt som företaget investerat mycket pengar i men som inte genererade något resultat. Klienten önskade ta upp projektkostnaden som en tillgång men revisorn kunde inte se att det vid något tillfälle i framtiden skulle generera avkastning. Revisorn menar att det var av stor betydelse för bolaget att han skrev en ren revisionsberättelse för att företaget skulle kunna låna mer pengar av kreditgivare. Revisorn följde företagsledningens linje och skrev en ren revisionsberättelse de första åren men i slutändan resulterade hela revisionsförfarandet i en oren revisionsberättelse. Detta illustrerar vikten av att företagsledningen respekterar revisorns självbestämmanderätt eftersom revisorn har ett ansvar gentemot företagets övriga stakehol-

ders, att dessa parter erhåller en så rättvisande bild av företaget som möjligt vilket inte var ett faktum då revisorn skrev en ren revisionsberättelse trots att företagets projekt inte resulterade i avkastning. I en förtroendesituation är det minst lika viktigt att motparten har förmågan att känna förtroende, Mayer et al (1995). Detta visar att en företagsledning måste vara benägna att lita på revisorn, att denne utför ålagda arbetsuppgifter.

Revisorn från Öhrlings menar att kreditgivarna vill ha en personlig och nära relation till honom, detta är att särskilja kreditgivarna från övriga stakeholders. Kreditgivarna måste acceptera att en revisor har tystnadsplikt och kan därav inte utlämna information till kreditgivarna utan företagets medgivande. Respondenterna däremot menar att revisorn är en informationskälla som har stor betydelse vid kreditbeslut, främst om revisorn undertecknat en oren revisionsberättelse. Emellertid menar revisorn att positiv information kan utlämnas till viss grad, då den inte är för detaljrik. Dock är detta upp till revisorn själv att bestämma.

Undvika att ljuga

En av respondenterna menade att genom bankens kontaktnät och ”ryktet som går på bygden” kan de genomskåda de ägare av företag som inte handlar hederligt när det ansöker om krediter från banken. Vid kreditgivning handlar det mycket om relationer, kreditgivarna känner om det är en person att lita på som vill lämna pengar. En respondent menade att banken har en känsla för personer som inte talar sanning vid kreditbeslut, och anser att dessa personer är relativt lätta att upptäcka. Det ter sig här klart att en person som inte ljugar eller vars lögn inte upptäcks för kreditgivarna inger ett större förtroende och därav är banken benägen att ge krediter. En respondent menar att redovisningskandalerna ”finns i bakhuvudet men förtroendet bygger på att företagsledningen är ärlig, har hög grad av etik samt är konservativ. Är dessa faktorer ett faktum spelar förtroendet för revisorn inte någon större roll.”

Förhållandet mellan företaget och revisorn är väsentligt. Ämnade företaget ljuga för revisorn och informationen därefter resultera i att revisorn skriver en ren revisionsberättelse riskerar det att allvarligt påverka förtroendet för revisorn och revisionsberättelsen. Kreditgivaren baserar sina beslut delvis på revisionsberättelsen och är den då inte rättvisande riskerar banken att fatta felaktiga beslut.

Vörda avtal

Företagsledningen har avtal med såväl kreditgivare som revisor. Avtalet mellan revisorn och företaget kan vara av både officiell och inofficiell art. Den officiella innebär ett skriftligt avtal där revisorn lovar att kritiskt granska, bedöma och uttala sig om företagets redovisning. Det inofficiella avtalet handlar om förtroendet revisorn tilldelats av samhället, att revisorn följer uppsatt regelverk och agerar etiskt vid moraliska dilemman. Vad gäller avtalet mellan företaget och kreditgivaren ställer banken krav på att företaget i rätt tid återbetalar kreditsumman samt räntekostnader.

Innan en företagsledning fattar beslut bör de analysera och reflektera över risken eller eventuell fördel olikas stakeholders utgör. Det är av vikt att företaget implementerar etik i företagets planering och drift eftersom det bl.a. kan ge marknadsfördelar gentemot konkurrenter. Kreditgivaren är en viktig stakeholder för företaget eftersom de både kan påverka och påverkas av företagsledningens beslut. Kreditgivarna kan påverka företaget genom att utnyttja sitt maktmedel som i detta fall är krediter, vilket är oerhört väsentligt för företagets långsiktiga överlevnad. Därutöver påverkas kreditgivaren av beslut om bonusprogram, investering i verksamheten samt om företaget planerar att byta bank.

6.3 Förtroendet för revisorn

Förtroende kan enligt Neu (1991) definieras som förväntningar på en viss grad av kompetens och ansvar. Förväntningarna spelar en avgörande roll för det förtroendet man har för en annan individ. Kreditgivare har förväntningar på att revisorn skall agera på ett visst sätt, att denne skall leverera korrekt och användbar information och att revisorn skall vara oberoende. Neu menar att det är lättare att missbruka ett förtroende om den grupp som påverkas av handlingen inte är en specifik grupp. En revisor vet däremot vem användaren av informationen är. Respondenterna menar att de har en relativt tät kontakt med revisorn och detta innebär att kreditgivarna är en specifik grupp som revisorn känner till, därav skulle revisorns benägenhet att bryta förtroendet reduceras.

Revisorn som vi har samtalat med fastställer att han har samma ansvar gentemot alla intressenter och det är av vikt att han inte avlämnar någon information till kreditgivarna utan sin klients godkännande. Enligt den femte regeln av FARs yrkesetiska regler (Bilaga 3) är revisorn förbjuden att avslöja information som inhämtats genom yrkesutövningen såvida revisorn inte har upplysningsplikt enligt lag eller tillstånd från företaget. Revisorn har alltså tystnadsplikt gentemot alla intressenter. Han menar att det föreligger ett förväntningsgap mellan revisorn och intressenterna eftersom de, enligt hans mening, inte har kunskap om revisorns tystnadsplikt. Revisorn fortsätter med förklaringen att kreditgivarna däremot har mer kunskap om revisorns roll, om vad han får göra respektive inte göra. När vi frågade respondenterna kring lagarna som reglerar revisorn och revisionsberättelsen angav de flesta att de känner till grunderna men inga detaljer. Kreditgivarna är informerade användare av redovisningsinformation enligt Neu (1991) och har därav en bas att stå på vid bedömning av revisorns utövande.

Revisorn klargjorde att han försöker, i den mån det går, att hålla så lite kontakt med kreditgivare som möjligt för att inte lämna information som han ej har tillstånd att göra. Revisorn menar att han kan ge kreditgivarna information om det rör sig om positiv information, men han är noga med att poängtera att han inte lämnar ut mer information än det som framkommer av årsredovisningen. Kreditgivarna däremot menar att de har en mer frekvent kontakt med revisorn när det går sämre för bolaget ifråga, emellertid skilde sig svaren åt mellan små respektive stora bolag. Revisorn från Öhrlings jobbar i huvudsak med små och medelstora företag och menar att kontakten inte är frekvent med kreditgivarna. En av respondenterna menar att ett av skälen till att kontakta revisorn är att få mer ingående information om bolaget, detta menar revisorn vi samtalat med är att gå utanför de ramar som han är tillåten att agera inom.

6.3.1 Revisorns oberoende

Oberoendet spelar en väsentlig roll för hur förtroendet för revisorn ser ut. Oberoendet kan påverka förtroendet ur två vinklar, revisorn skall vara oberoende av sina klienter samt gentemot intressenterna av redovisningsinformationen. Kreditgivarna menar att de har en kontinuerlig kontakt med revisorn, men frågan är om inte denna nära relation som kreditgivarna önskar ha med revisorn kan skada revisorns oberoende gentemot andra intressenter. Revisorn som kommenterat kreditgivarnas svar gav ett exempel på en oberoendehotande situation där revisorn och en banktjänsteman är på samma fest, eller när de bor grannar. Som revisor måste han vara neutral och inte avslöja för mycket om sin klient, en revisor kan svara med allmänna termer såsom "*...det rullar på som vanligt*". Ger en revisor för mycket information till en intressent har han skadat sitt förtroende både gentemot sin klient samt gentemot andra intressenter. Revisorn menar att det är positivt för kreditgivarna när oberoendet bryts eftersom de då erhåller information som inte finns med i revisionsberättelsen. Revisorn fortsätter med att förklara att om oberoendet däremot bryts åt andra hållet, då revisorn är lojal mot klienten, och

inte skriver en rättvisande revisionsberättelse baserar banken sina kreditbeslut på felaktig information.

I förtroendemodellen av Mayer et al (1995) är integritet en viktig komponent, revisorn ska visa integritet i sitt arbete, att vara oberoende är att ha integritet. Den som håller fast vid principer som ur motpartens synvinkel anses vara acceptabla skapar förtroende enligt Mayer et al, om revisorn håller fast vid sitt oberoende är det en bidragande faktor till förtroendet kreditgivaren har för revisorn. Revisorns oberoende har kraftigt ifrågasatts den senaste tiden vilket har resulterat i en allt mer omfattande reglering kring revisorns oberoende och inom vilka ramar revisorn får agera samt hur revisorn skall agera. Om revisionsbranschen även i framtiden önskar behålla omvärldens förtroende krävs att yrkesgruppen agerar inom de etiska riktlinjer som är uppsatta för yrkeskåren. Att revisorn är oberoende är en förutsättning för ett väl fungerande näringsliv och samhälle. Revisorn måste därför följa god revisionsred, god redovisningsred samt god revisorsred. ABL har en definition av begreppet oberoende vilket innebär att revisorn skall utföra sina uppdrag med opartiskhet och självständighet samt vara objektiv i sina ställningstaganden.

En av respondenterna förklarade under intervjun att revisorns utgångspunkt i allt arbete måste vara god redovisningsred och att han kritiskt ska granska det jobb han utför för sina klienter, detta innebär att revisorn ska vara oberoende. En annan respondent menar att det är tvivelaktigt huruvida oberoendet kan bevaras när en revisor fungerar både som en rådgivare för bolaget och som en oberoende granskare av bolagets räkenskaper och företagsledningens förvaltning av bolaget. Detta är samma som Duska och Duska (2003) kommer fram till i artikeln om redovisningsetik. När revisionsbyråerna även inkluderar rådgivning i sina tjänster kan de få en fokusering på vinstmaximering vilket kan medföra att revisorn inte kan fungera som en oberoende granskare. Duska och Duska kommer fram till att revisorn drar sig för att skriva en oren revisionsberättelse då klienten kan hota med byte av revisionsbyrå. Revisorn däremot menade det för små och medelstora företag är viktigt att bolaget får hjälp med redovisningsfrågor och att det inte är möjligt att genomföra en god revision om revisorn inte kan föra en rådgivande diskussion vid sidan om med sin klient. Goldman och Barlev (1974) menar även de att rådgivning bidrar till att öka revisorns värde för klienten vilket i sin tur resulterar i revisorns ökade förmåga att motstå klientens påtryckningar och därmed ökar revisorns oberoende.

Vidare skall revisorn uppfattas som både faktiskt och synbart oberoende och inte låta sig påverkas av övriga intressen där det föreligger hot mot oberoendet. Revisorn skall ha de ekonomiska, juridiska och psykologiska förutsättningar som krävs samt vara försedd med civilkurage och kunna agera opartiskt gentemot marknadsaktörerna. Emellertid föreligger det en svårighet kring definitionen av begreppet oberoende vilket omvärlden bör känna till. Ett absolut oberoende är en omöjlighet eftersom det ständigt föreligger ett förhållande av något slag mellan två parter. I vissa fall kan det te sig fördelaktigt med en viss personlig kontakt, främst om klienterna är små eller medelstora. Revisorn från Öhrlings anser samma sak, en revisor kan inte vara helt oberoende och att det bör vara känt att revisorn är *mer* eller *mindre* oberoende. Oberoendet kan hotas i situationer när revisorn har ett ekonomiskt lukrativt uppdrag eller då revisorn har en personlig relation till bolaget eller dess omgivning. I studien om faktorer som påverkar revisorns oberoende kom Gul (1989) fram till att rådgivningen utgör en allt större del av revisionsbyråernas intäkter. Gul menar att det kan ifrågasättas huruvida en revisor som ger en klient rådgivning objektivt också kan granska bolagets finansiella information. Det påvisas även att om rådgivningen resulterar i en ekonomisk framgångsrik klient, företag, genererar det pengar till revisionsbyrån som då har svårare att vara oberoende. Däremot menar Gul att om revisorns klient har en svag ekonomisk status är det lättare för revisorn att motstå

ekonomiska påtryckningar som kan bero på klientens finansiella situation, och därmed kan oberoendet bevaras.

Revisorns oberoende påverkar förtroendet som de inger gentemot kreditgivare. Redovisnings-skandalerna har till viss del tvingat kreditgivarna till eftertänksamhet. Om kreditgivarna inte har förtroende för revisorn blir konsekvensen ett skadat förtroende för revisionsberättelsen då revisorn är den påskrivande personen samt att kreditgivaren även får svårigheter i att utföra sitt jobb. Vidare har revisorns olika roller bidragit till ett minskat förtroende för revisorn eftersom det har blivit allt svårare att skilja på rollerna mellan rådgivning och oberoende granska-re. En av respondenterna menade att revisorns oberoende kan ifrågasättas när en och samma revisor reviderar för samma klient år efter år, eftersom ett nära samarbete kan resultera i en allt för personlig relation. Samma respondent lägger fram ett scenario där denna oberoende hotande situation kan resultera i att revisorn för bolaget inte gärna skriver en oren revisionsberättelse då den personliga relationen kan skadas. Revisorn från Öhrlings menade att han ett flertal gånger ställts inför dilemmat att tvingas välja mellan att skriva en oren revisionsberättelse eller förlora bolaget som klient. Dessutom är revisorn enligt lag förbjuden att vara delaktig i klientens beslutsfattande.

6.4 Revisionsberättelsens betydelse

Revisionens syfte är att öka tillförlitligheten till den finansiella information som företaget lämnar ut, granska företagsledningens förvaltning av bolaget samt avlämna en rapport om granskningen, revisionsberättelsen. Ett företags stakeholders måste kunna lita på att informationen som företagen lämnar är sanningsenlig och ger en rättvisande bild, detta för att samtliga stakeholders skall kunna basera sina beslut på korrekt och tillförlitlig information. Stakeholders har ett direkt eller indirekt intresse i företagets förhållanden i form av risk, insats eller andelar i företaget. I teorin ges en förklaring för primära samt sekundära stakeholders. Till primära stakeholders hör både kreditgivare och revisorer. Anledningen till detta är att revisorn har ett formellt och avtalsenligt förhållande till företaget som dessutom är offentligt för övriga intressenter. Företag har ett stort beroendeförhållande gentemot kreditgivare eftersom de vanligtvis inte kan överleva utan resurser från banken. Kreditgivarna i sig tillämpar vissa instrument för att införskaffa tillfredsställande och nödvändig information som kreditbesluten skall grundas på.

En av respondenterna ansåg att revisorerna inte alltid är medvetna om den viktiga roll de spelar för kreditgivare vid kreditbeslut. Men revisorn vi samtalat med var väl medveten om den betydelsefulla roll revisionsberättelsen har för kreditgivarna när de skall ta beslut gällande krediter. Om revisorn skriver en oren revisionsberättelse är kreditgivarna snabba med att kontakta revisorn för att få ytterligare information om situationen i företaget. Denna mening delar respondenterna som anser att revisorn spelar en större roll när revisionsberättelsen är oren, en av respondenterna påstod att revisorn och kreditgivaren har en *"daglig kontakt till dess att problemet är löst"*. Tidigare forskning, Gómez-Guillamón (2003), har inom området försökt komma fram till hur stor nytta av revisionsberättelsen är för kreditgivare vid beslut. Efter undersökningen framkom att revisionsberättelsen *har* betydelse för om bolaget i fråga kan behålla sina krediter. Dock ansåg respondenterna från undersökningen att information från UC har ett större värde än revisionsberättelsen. Även om revisionsberättelsen inte har samma värde som UC spelar den ändå en betydelsefull roll för kreditgivaren. Slutsatsen i den undersökningen blev att kreditgivarna uppfattar den information som revisorn lämnar som avgörande vid lånebeslut, oavsett vilken typ av information det avser.

Av de intervjuer vi genomfört med kreditgivare framställs revisionsberättelsen som användbar. Vad som framkom är att den rena revisionsberättelsen fungerar som ett "kvitto" på att företagsledningen har skött bolaget på bästa möjliga sätt. När en kreditgivare har identifierat att revisionsberättelsen är ren kan de gå vidare i sin värdering av bolaget grundat på andra informationskällor. Av dessa spelar UC en stor roll, vilket även framkom från tidigare undersökning av Gómez-Guillamón (2003). Våra respondenter menade även att den personliga kontakten med bolaget är den viktigaste källan till information. Om revisionsberättelsen däremot är oren spelar den en större roll ansåg respondenterna. Att en revisionsberättelse är oren får en stor påverkan för kreditanalysen av bolaget. Men orsaken till att den är oren medverkar till kreditgivarens beslut om krediten skall beviljas eller ej. Kreditgivarna gör inledningsvis en värdering av det som avstyrks i revisionsberättelsen för att komma fram till huruvida det kommer att påverka företagets framtida betalningsförmåga eller ej. Av referensramen framkommer det att "*väsentliga fel och brister*" enligt ÅRL skall tas med i revisionsberättelsen. Det kan bl.a. vara brister i varulagervärderingen, flertalet respondenter har framhållit vikten av just varulagret för deras kreditbeslut. Eftersom FRL har genomgått en förändring har det inneburit att bankernas säkerhetsmassa har reducerats, en av de viktiga kvarstående säkerheterna är varulagret. På grund av detta har flertalet respondenter framhåvt att en utförlig och korrekt lagervärdering är av vikt för kreditbeslut.

Förstudien visade att det bland börsbolagen inte förekommer orena revisionsberättelser frekvent. Enligt studien som genomförts av i Kristianstad (2002) framkom att 12,3 % av underlaget hade orena revisionsberättelser. Dock kunde inte vi finna liknande tendenser under vår förstudie. Flera av respondenterna menade att orena revisionsberättelser inte förekommer frekvent och fann detta egendomligt. En respondent tillade; "*man får hoppas att det finns en yrkesheder så man kan lita på att revisorn verkligen går igenom de som åligger honom och att han verkligen gör en anteckning i revisionsberättelsen om det finns belägg för det*". Revisorn som vi samtalat med menade att han ett flertal gånger skrivit en oren revisionsberättelse och att han "*tar upp allt som är väsentligt och som jag anser skall tas med*". Dock har han under sina år som revisorn endast avstyrkt ansvarsfrihet två gånger.

6.4.1 Standardiserad revisionsberättelse eller ej

För att ta reda på frågan huruvida revisionsberättelsen behöver genomgå en förändring är det av vikt att fastställa huruvida revisionsberättelsen är för standardiserad eller ej. Sedan 1 januari, 2004 skall revisionsberättelsen se ut på ett visst sätt, se bilaga 4 för en ren respektive bilaga 5 för en oren. Kreditgivarna menade att revisionsberättelsen fungerar som en verifikation på att allt står rätt till i bolaget. Men dock bör det noteras att en standardutformad ren revisionsberättelse, enligt FAR, inte kan vara en garanti för att allt står rätt till utan revisorn har bara i rimlig grad försäkrat sig om att några väsentliga fel inte föreligger. Om en revisor skulle skriva en revisionsberättelse som inte är utformad enligt standard skall denna sändas över till Skatteverket.

Samtliga respondenter ansåg revisionsberättelsen ha en hög grad av standardisering, men svaren på huruvida det är negativt eller ej varierar. En av respondenterna var skeptisk till revisionsberättelsens utförande, och ansåg att den är allt för standardiserad. En annan respondent sade följande; "*Revisionsberättelsen idag är väldigt standardiserade och dessutom nästa alltid rena...*". Revisorn som fick möjlighet att läsa igenom kreditgivarnas svar från intervjuerna och höll med respondenternas svar gällande revisionsberättelsens grad av standardisering. Han menade att det inte spelar någon roll vilket bolag revisionen gäller, det kan vara ett multinationellt aktiebolag såväl som ett litet enskilt bolag, revisionsberättelsen ser alltid ut på

samma sätt. Om revisionsberättelsen inte hade dagens grad av standardisering blir avigsidan för revisorn att den skulle bli allt för omfattande.

6.4.2 Ytterligare information i revisionsberättelsen

Revisionsberättelsen ska innehålla väsentliga fel och brister i bolaget t ex brister vid värdering av varulager. Merparten av respondenterna har kommit med förslag på ytterligare information som skulle vara av intresse för dem vid kreditgivningsbeslut. Dock anser majoriteten av respondenterna att de kan få information direkt av företaget pga. deras kontinuerliga kontakt med företaget, och dessutom eftersom banken har ett maktmedel då de *"sitter på kassan"* som en respondent uttryckte det. Gómez-Guillamón (2003) kommer i sin undersökning fram till att *all* information som revisorn avlämnar är av betydelse för kreditgivarna vid kreditbeslut. Men frågan är vilken ytterligare information som skulle kunna infattas i *"all information som revisorn avlämnar"*, och som dessutom skulle vara möjlig att ta med i revisionsberättelsen. Revisorn anser att kreditgivare alltid vill ha mer information från revisorn, men menar att det finns några skäl att inkludera mer information i revisionsberättelsen om den är ren.

En respondent menade att man bör ställa sig frågan vilket slag av information ett bolag skall behöva komplettera årsredovisningen med, oftast finns det en företagshemlighet som bolaget vill bevara hemligt. Årsredovisningen är en offentlig handling som finns tillgänglig för alla intressenter och stakeholders och frågan är då hur mycket information som skall ges. Även revisorn ifrågasatte syftet med en detaljrik revisionsberättelse, dock av annan anledning. Han anser att om revisionsberättelsen skall återspegla verkligheten är den ren eller oren beroende på situationen. Risken med en detaljrik revisionsberättelse blir en alltför omfattande dokumentation kring varje företag som revideras samt innehållet blir väldigt personligt. En sammanställning av förslag som kreditgivarna lagt fram bemöts nedan av revisorn:

Mer omfattande och detaljrik

Revisorn menar att den detaljrika informationen inte kan riktas mot någon enskild intressent, förutom staten som har en särställning bland intressenterna. Revisorn menar att en mer detaljrik revisionsberättelse är en möjlighet men är osäker kring hur en förändring kan genomföras.

Skillnad mellan små och stora bolag

Revisorn håller med kreditgivarna och anser att en revisionsberättelse bör skilja sig åt mellan stora och små bolag och fortsätter med att förklara att revisionsplikten för mindre företag kommer att försvinna. Revisorn tror att revisionsberättelsen kommer att utformas på ett annat sätt än i dagsläget och nämner att revisionsbranschen kan diskutera möjligheterna till detta med kreditgivarna.

Uttalande om varulager samt kundfordringar

Revisorn gav förslag till att revisionsberättelsen eventuellt kan innehålla ett obligatoriskt uttalande om de största balansposterna, där innefattas kundfordringar samt varulager. Revisorn menar att han förstår att det kan vara av intresse för kreditgivare att veta hur värdering har gått tillväga samt att revisorn för en diskussionen kring värderingen. Revisorn menar att redovisning av hur värdering av varulagret har gått tillväga beskrivs i årsredovisningen. Följaktligen undrar då revisorn varför det i revisionsberättelsen skall finnas information som redan upptas i årsredovisningen.

Valutahantering

Revisorn menar att det av årsredovisningen skall framgå förklaring kring företagets valutahantering. När en kreditgivare har affärer med ett export- och importföretag är det väsentligt

att kreditgivaren använder årsredovisningen till att erhålla relevant information för kreditbeslut. Revisorn håller inte med kreditgivarna, han anser det inte vara nödvändigt att inkludera information kring valutahantering i revisionsberättelsen.

Personlig information

Det sista förslaget kreditgivarna nämnde var att de årligen skulle få möjlighet att ge förslag på vilken information de önskar kommande år. Revisorn ansåg förslaget vara möjligt men det krävs ett avtal mellan företaget, banken och revisorn samt att i avtalet träffa på vilket sätt och vilken utsträckning revisorn kan lätta på tystnadsplikten.

Revisorn förstår att kreditgivarna vill ha så mycket information som möjligt för att kunna fatta så korrekta kreditbeslut som möjligt. Revisorn anser även att bankerna varit dåliga på att ställa krav på företaget om att erhålla tillräckligt med information för att fatta kreditbeslut men menar att om kreditgivaren ställer alltför stora krav på företaget föreligger det risk att företaget byter kreditgivare vilket resulterar i att banken kan förlora ett lönsamt uppdrag. Revisorn menar att detta scenario förklarar varför kreditgivarna hellre önskar att en annan part tvingades lämna omfattande information, detta så att kreditgivarna undgår att ställa krav på företaget. Revisorn menar att det handlar om ett maktspel från bankens sida. Han anser inte att revisionsberättelsen behöver genomgå en förändring med tanke på den omfattande regleringen kring revisionsberättelsen som finns idag.

6.5 Förtroende för revisionsberättelsen

Vad gäller definitionen av förtroende har för uppsatsen valts den som Mayer et al ger; *"Förtroende baseras på ett förhållande mellan två parter där en risktagare är villig att vara sårbar gentemot en part som förväntas utföra en specifik uppgift utan att risktagaren kan kontrollera eller övervaka den andra parten."*¹⁴⁰

De två parterna i detta fall är kreditgivaren som är risktagaren, då han lånar ut pengar till företaget, gentemot revisorn som förväntas utföra en god revision av företaget. Revisionen sker utan att kreditgivaren har någon som helst kontroll över situationen eller revisorns handlande. Som framkommer av teorin är det delvis ett personligt förtroende som uppstår mellan revisorn och kreditgivaren. Förtroende som kreditgivaren har för revisorn baseras på dennes personliga egenskaper såsom kompetens, utbildning, samt motivation. Nedan följer en redovisning för de fyra karaktärsdragen; förmåga, välvilja, integritet samt benägenhet kopplat till kreditgivarnas svar från genomförda intervjuer.

6.5.1 Förmåga

Kunskap och kompetens är väsentligt för revisorns yrkesutövning. Övergripande anses revisorskåren ha hög grad av etik och inger förtroende, anser respondenterna. Genom att undvika att komma i kontakt med revisorer som inte är anslutna till FAR kan kreditgivarna undvika de revisorer som är mindre förtroendeingivande. Eftersom det finns ett krav enligt lag att endast auktoriserade revisorer får underteckna en revisionsberättelse vet den som läser revisionsberättelsen att revisorn som undertecknat den har en viss nivå av kunskap, erfarenhet samt utbildning. En av respondenterna poängterar att det inom alla yrkeskategorier finns individer som handlar mer eller mindre förtroendeingivande, revisorer är inget undantag. Genom att kreditgivarna har personlig kontakt och då främst med auktoriserade revisorer har de en vetskap om revisorns etiska nivå samt nivå av kunskap. Det är lättare att känna förtroende för någon som man känner, okända har man inte samma kunskap om och har därför svårare att

¹⁴⁰ Mayer, Davis, Schoorman (1995)

känna förtroende. En respondent menade att han inte har förtroende för hela revisorskåren men att han känner förtroende för de enskilda revisorer han har kontakt med. Förtroende för revisorn och revisionsberättelsen är sammanlänkade. Inger inte revisorn förtroende spelar det ingen roll vad han skriver i revisionsberättelsen. Det väsentliga är att ha förtroende för revisorn eftersom förtroende för revisionsberättelsen kommer som en naturlig följd.

6.5.2 Välvilja

Om revisorn utför en handling som gör gott för företagets stakeholders utan att ha ett egocentriskt mål med handlingen är detta välvilja. Välvilja är en bidragande faktor till att kreditgivaren känner förtroende för revisorn och därigenom det som står i revisionsberättelsen. Under en intervju påpekade respondenten att revisorerna i allt större utsträckning gör noteringar i revisionsberättelsen som inte krävs enligt lag. Frågan är om denna öppna attityd är av ren välvilja mot revisionsberättelsens läsare eller om revisorn väntar sig en motprestation, eventuellt i form av ökat förtroende. Detta ger en indikation på att när revisionsberättelsen frångår sin standardiserade form ökar förtroendet.

6.5.3 Integritet

Rollen som integritet spelar för begreppet förtroende handlar om den uppfattning som kreditgivaren har gentemot revisorn. Faktorer som ingår i integritet är kontinuitet, ärlighet samt revisorns förmåga att agera på ett rättvist sätt. Det är av vikt att revisorns handlingar stämmer överens med det han säger. Det som revisorn skriver under på i revisionsberättelsen måste stämma överens med revisorns handlingar under revisionen samt det som sägs när kreditgivaren och revisorn har kontakt med varandra. En av respondenterna gav ett exempel på när en revisor undertecknade en revisionsberättelse där det framgick att varulagrets värde ej utgör ett hot mot företagets fortlevnad. Revisionsberättelsen stämde varken överens med revisorns handlingar, då han ej gjort en varulagervärdering, ej heller med företagets verkliga situation eftersom företaget gick i konkurs en tid efter. Denna revisor visade brist på integritet eftersom hans handlingar ej stämde överens med hans ord. Respondenten som gav exemplet poängterade dock att detta var en sällsynt situation, och att revisorn i de flesta fall handlar på ett förtroendeingivande sätt. Respondenten fortsätter med att han som kreditgivare kan fästa tilltro till det som revisorn yttrar sig om. En annan respondent menade att revisorer som är tuffa i sin revision får ett gott rykte och därav får både revisorn och revisionsberättelsen mer förtroende. Ju högre grad av ärlighet, rättvisa samt kontinuitet desto större blir förtroendet för revisorn. Revisorn menade att revisorer inte skriver rena revisionsberättelser för att göra en god gärning utan det handlar om att följa uppsatt regelverk och undvika slarv vid revisionen

I teorikapitlet gavs en förklaring till den roll kreditgivaren spelar som stakeholder samt betydelsen av att behandla samtliga stakeholders rättvist. Företaget vinner på att ge alla stakeholders inbördes lika rätt till relevant information som krävs för att de skall kunna fatta ett beslut som är baserat på rättvisande och korrekt information. Om företaget är rättvist kan det generera i framtida vinster, detta visar på att förtroende är lönsamt för alla parter.

6.5.4 Benägenhet

Förmåga, välvilja samt integritet visar vad revisorns handlingar skall präglas av gentemot kreditgivarna för att inge förtroende. Minst lika viktigt i ett partsförhållande är kreditgivarens benägenhet att *kunna* känna förtroende för revisorn. Till stor del handlar det om kreditgivarens villighet att ha förtroende för revisorn. Men förmågan att känna förtroende är högst individuellt, mycket beroende på den erfarenhet, personlighet samt kulturella bakgrund individen i fråga har. En respondent framhöll att det är nödvändigt för en kreditgivare att ha förtroende för det som står i revisionsberättelsen annars skulle det vara omöjligt att göra en kreditbe-

dömning av ett företag. Kreditgivare som jobbat länge inom yrket har en stor kännedom kring de revisorer som finns i närmiljön och har då kunskap om vilka revisorer som är att lita på respektive ej är att lita på. På detta sätt kan kreditgivaren känna förtroende för de revisorer som just han kommer i kontakt med.

6.6 Slutsatser

Efter att i analysen ovan ha gett svar på vad vi har kommit fram under arbete med uppsatsen utifrån syftet ges nedan en kort diskussion kring uppsatsens problemformulering. Problemet var formulerat som följer;

Vilken betydelse har revisionsberättelsen, och därmed revisorn, för kreditgivaren vid beslut samt hur ser kreditgivarens förtroende för revisionsberättelsen ut?

Vi kan utifrån uppsatsens empiriska material samt från tidigare forskning fastställa att *revisionsberättelsen har betydelse* för kreditgivarna vid beslut om krediter. I en inledande fas av kreditbeslut är det väsentligt att det finns en revisionsberättelse samt att den är ren. Efter att revisionsberättelsen granskats kan kreditgivaren fastställa att bolaget är kreditdugligt, därefter går kreditgivaren vidare i analysen och använder sig av information genom personlig kontakt med bolaget samt genom andra informationskanaler t ex UC. Kreditgivarna kan även utnyttja ett maktmedel gentemot företaget då det är banken som innehar nödvändiga medel för företagets långsiktiga överlevnad, samtidigt som företaget kan byta bank. Även om det kan fastställas att revisionsberättelsen är mycket viktig för kreditgivare vid beslut kan vi även konstatera att samliga respondenter menar att den inte är lika viktig som kontakten med företagsledningen.

För att få klart för oss huruvida informationen i revisionsberättelsen är tillräcklig och om förtroendet för den kan stärkas, ställde vi frågor till kreditgivarna om graden av revisionsberättelsens standardisering samt huruvida ytterligare information skulle vara användbart.

På frågan om standardiseringen av revisionsberättelsen är den, oavsett graden av standardisering, tillfredsställande för kreditgivarna. Av intervjuerna framkom en del förslag på hur revisionsberättelsen kan utökas informationsmässigt för att bli mer användbar för kreditgivarna. Granskar man en årsredovisning och jämför detta med respondenternas svar kan det fastställas att årsredovisningen innehåller de flesta av förslagen, därav är det inte nödvändigt att inkludera denna information även i revisionsberättelsen. Kreditgivarna önskar information som kan säkerställas av revisorn och en framtida förändring av revisionsberättelsen kan te sig nödvändig, detta för att tillgodose kreditgivarnas behov. Även revisorn ansåg att revisionsberättelsen i framtiden behövde genomgå en förändring och anpassas till företagsstorlek men att informationen i den för närvarande är tillfredsställande. Revisorn som kommit med kommentarer på kreditgivarnas förslag till ytterligare information menar att kreditgivarna i första hand vill ha en närmre relation med revisorn där de kan erhålla information som inte kan omfattas av revisionsberättelsen, men detta är inte möjligt enligt hans mening eftersom hans oberoende då kan hotas.

Förtroendet för revisionsberättelsen är stort enligt samtliga respondenter. En respondent menar att han måste känna förtroende för revisionsberättelsen eftersom det är den enda formella information revisorn avger. Dock menar respondenterna att förtroendet för revisionsberättelsen samt revisorn är sammankopplat. Om revisorn inger förtroende får kreditgivaren även förtroende för det som revisorn skriver i revisionsberättelsen. Förtroende är som bekant svårt

att förvärva men lätt att fördärva. Men det tycks som att förtroendet inte har skadats utan att förtroendet för revisorn och därigenom revisionsberättelsen är högt.

Revisorns roll vid kreditbeslut är att förse kreditgivare med rättvisande information som kan ligga till grund för kreditbeslut. Det kan konstateras att kreditgivarna använder sig av tre slag av informationskällor för att fatta beslut om krediter, informell kontakt, formell kontakt samt UC. Den informella informationen består av kreditgivarens personliga relation med både revisorn och företagsledningen. Kreditgivarnas formella kontakt med företaget sker genom årsredovisningen och den formella kontakten med revisorn sker genom revisionsberättelsen. Den informella kontakten som kreditgivaren har med både revisorn och företaget är ett privilegium gentemot andra stakeholders, som kan ifrågasättas eftersom alla stakeholders skall ha lika rätt till relevant information till grund för beslut. Kreditgivarnas nära relation med revisorn och företagsledningen ger dem en särställning som inte kan anses vara rättvist gentemot andra stakeholders. Den tredje källan till information är UC som förser kreditgivarna med mycket viktig information för att de skall kunna fatta kreditbeslut. En kreditgivare menar att revisorn har ett stort ansvar gentemot banken pga. den nya FRL, en annan respondent menar att ansvaret i första hand skall vara mot samhället. Detta stämmer inte överens med vad teorin säger om att alla stakeholders intressen skall tillvaratas. Sammanfattningsvis, om revisorns roll för kreditbeslut, kan sägas att revisorn spelar en stor roll pga. den revision han genomför som resulterar i en revisionsberättelse. Även en personlig kontakt med revisorn är viktig anser kreditgivarna men revisorn menar att det inte är möjligt pga. ett flertal faktorer.

Revisorn måste vara noggrann vid interagering med kreditgivare pga. den oberoendehotande situation som kan uppstå samt att revisorn enligt lag har tystnadsplikt. Således är revisorn förbjuden att avslöja information av något slag om klienten till kreditgivaren utan klientens medgivande vilket även gäller den positiva informationen som revisorn benämnt i empirin. Kreditgivarna skall undvika en alltför frekvent kontakt med revisorn eftersom revisorns oberoende gentemot andra intressenter då kan ifrågasättas. Om inte förtroendet för revisorn skall ifrågasättas måste kreditgivarna respektera och bidra till att revisorn uppfyller kraven på integritet, opartiskhet och självständighet, dvs. att revisorn är oberoende.

Efter den diskussion som förts i analysen kan fastläggas att *förtroendet för den enskilda revisorn* är stort. Kreditgivarna menar att redovisningsskandalerna och förtroendediskussionen som florerat i media har gjort dem mer uppmärksamma men att förtroendet för revisorn inte har påverkats. En respondent menar att revisorerna han interagerar med inte har handlat oetiskt därför kan förtroendet som han har för dem inte påverkas av den mediala diskussionen. Det visar att förtroendet för revisorn är högst personligt, graden av förtroende beror på vilken revisor kreditgivaren kommer i kontakt med. En kreditgivare förklarar att grunden för kreditgivning är förtroende för de parter som är kopplade till kreditgivningen på ett eller annat sätt, han menar att det handlar till stor del om personbedömning.

Sammanfattningsvis kan fastslås att kreditgivarna har ett högt förtroende för revisionsberättelsen, det som skulle kunna stärka förtroendet är mer personlig information direkt från revisorn.

6.7 Förslag till fortsatta studier

Under uppsatsskrivandet gång har några tankar om ytterligare undersökning inom ämnet återkommit;

- Vi har i denna uppsats låtit en revisor reflektera över kreditgivarnas svar. Ett förslag till fortsatta studier är att intervjua fler revisorer för att få djupare och bredare kommentarer kring kreditgivarnas svar.
- Eftersom vi har ett begränsat urval av kreditgivare kan en kvantitativ undersökning av förtroendet för revisionsberättelsen vara av intresse, med ett större urval av kreditgivare.
- Efter vår studie framkom det att nyttan av revisionsberättelsen är stor för kreditgivare, så även förtroendet för den. Det vore intressant att undersöka hur användbarheten av samt förtroendet för revisionsberättelsen ser ut för andra stakeholders. Denna undersökning kan komma att innefatta aktieägare samt leverantörer.
- Vi har under uppsatsens gång kommit till insikt om att de önskemål som framkommit kring ytterligare information i revisionsberättelsen skiljer sig mellan små och stora företag, så även nyttan av revisionsberättelsen. Med detta som bakgrund kan det varit av intresse att undersöka vilken information som är intressant för ett stort respektive ett litet bolag.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Andersen I. (1998), *Företagsekonomisk metodlära*. Lund: Studentlitteratur

Baldvinsdóttir G H (1999), *Att övervinna misstro mot ekonomisk information – en fallstudie av Legoverken AB*, Göteborgs Universitet.

Bews. F N., Rossouw J G. (2002), *A role for business ethics in facilitating trustworthiness*. Journal of Business Ethics; Volume 39, p 377-390

Cassel F. (1996), *Den reviderade revisorsrollen*. Stockholm: Nerenius & Santénius Förlag

Christoffersson, L. Emanuelsson, J. & Ryvallius, A. (2002) *Analysmodellen -ett ökat förtroende för revisorn?*

Cragg W. (2002), *Business ethics and stakeholder theory*. Business Ethics Quarterly; Volume 12, Issue 2, p 113-142

Duska R., Duska B. (2003), *Accounting Ethics*. Cornwall: Blackwell Publishing

Eriksson L.T., Wiedersheim-Paul F. (1999), *Att utreda, forska och rapportera*. Malmö: Liber, upplaga 6:1

FAR - Föreningen för revisionsbyråbranschen (2003), *FARs Revisionsbok 2004*. Stockholm: FAR Förlag AB

FAR – Föreningen för revisionsbyråbranschen (2003), *FAR:s Samlingsvolym 2003 – del 2*. Stockholm: FAR Förlag AB

FAR – Föreningen för revisionsbyråbranschen (2004), *FAR:s Samlingsvolym 2004 – del 1*. Stockholm: FAR Förlag AB

FAR, *Förtroendeinspektionen föreslår redovisningsinspektion*. Balans 2004, nr 5.

Gibson K. (2000), *The moral basis of stakeholder theory*. Journal of Business Ethics; Volume 26, Issue 3, Part 1, p 245-257

Gómez-Guillamón A.D. (2003), *The usefulness of the audit report in investment and financial decisions*. Managerial Auditing Journal; Volume 18, no 6, p 549-559

Gregg S. (2001), *Stakeholder theory*. Business Source Premier; Volume 17, Issue 2, p 33

Gul A.F. (1989), *Banker's perceptions of factors affecting auditor independence*. Accounting, Auditing and Accountability Journal; Volume 2, no 3

Holmquist B., *Det ska inte få hända i Europa, inte med våra nya regler!*. Balans 2002, nr 2.

- Holmquist B., Johansson Å., *Revisorn får inte bli en av "tjejerna eller killarna i gänget"*. Balans 2003, nr 1.
- Hummels H. (1998), *A stakeholder debate*. Journal of Business Ethics; Volume 17, Issue 13, Oct 1998, p 1403-1419
- Håstad T. (2000), *Sakrätt avseende lös egendom*. Stockholm: Norstedts Juridik AB, upplaga 6:8
- Johannessen A., Tufte P. E. (2002), *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber AB
- Jones. M.T., Wicks C.A. (1999), *Convergent stakeholder theory*. Academy of Management Review; Volume 24, No. 2, p 206-221
- Karlberg L-A., *Fem åtalas i Prosolvia-härvan*. Ny teknik 2003-01-31
- Lindher A-S., Varel G., Magistrado K. (2002), *Revisorns benägenhet att avge en oren revisionsberättelse*. Högskolan Kristianstad, Rapportnummer 338
- Lundahl U., Skärvad P-H. (1992), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur
- Malterud K. (1998), *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Maury D.M. (2000), *A circle of influence: Are all the stakeholders included?*. Journal of Business Ethics; Volume 23, Issue 1, p 117-121
- Mayer C.R. Davis H.J., Schoorman D.F., (1995), *An integrative model of organizational trust*. Academy of Management Review; Volume 20, No 3, p 709-734
- McAllister J.D. (1995), *Affect- and cognition-based trust as foundations for interpersonal cooperation in organizations*. Academy of Management Journal; Volume 38, n 1, p 24-36
- Neu D. (1991), *Trust, impression management and the public accounting profession*. Critical Perspectives on Accounting; Volume 2, p 295-313
- Ollevik N-O. *Allt brast i kontrollerna av chefernas affärer*. Svenska Dagbladet 2003-12-02
- Patel R., Davidson B. (2003), *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur, tredje upplagan
- Phillips R. Freeman R.E., Wicks C.A., (2003), *What stakeholder theory is not*. Business Ethics Quarterly, Volume 13, Issue 4, p 479-502
- Smith D. (2000), *Redovisningens språk*. Lund: Studentlitteratur
- Westermarck C. (1996), *Årsredovisningslagen*. Lund: Studentlitteratur
- Winborg J. (2000), *Finance in small business*. Halmstad Universitet

Zucker G.L. (1986), *Production of trust: Research in organizational behaviour*. Institutional sources of economics structure; Volume 8, p 53-111

Intervjuer

Föreningssparbanken 11 maj, 2004

Kundansvarig & företagsrådgivare

Handelsbanken 4 maj, 2004

Kreditansvarig för företag

Kreditansvarig för företag

Nordea 7 maj, 2004

Kundansvarig

SEB 6 maj, 2004

Regionkreditchef för Västsverige

Öhrlings PricewaterhouseCoopers 3 och 7 juni, 2004

Auktoriserad revisor

Intervjuguide - kreditgivare

Allmänt

1. Vilken befattning har ni, vad jobbar ni med?
2. Hur länge har ni jobbat med detta? Hur länge har ni jobbat inom banken?
3. Vad har ni för utbildningsbakgrund?
4. Vad använder ni för instrument vid en kreditanalys av ett företag?
5. Har ni kontakt med revisorn och på vilket sätt?
6. Anser ni att revisorns roll gentemot banker/långgivare genomgå en förändring?

Revisionsberättelsen

1. Vad vet ni om revisionsberättelsen och dess innehåll?
2. Vilket värde tillmäts revisionsberättelsen?
3. Hur ser ni på orena revisionsberättelser?
4. Hur påverkar den orena revisionsberättelsen ert beslutsfattande vid långivning?
5. Anser ni att revisionsberättelsen behöver genomgå en förändring, i sådana fall på vilket sätt?
6. Vad skulle vara relevant information för er som skulle kunna upptas i revisionsberättelsen? Vilken information vill ni att revisorerna skall göra ett uttalande kring?

Förtroende

1. Hur har redovisningsskandalerna påverkat ert förtroende för revisorn?
2. Har redovisningsskandalerna påverkat ert beslutsfattande vid långivning?
3. Har ni förtroende för revisionsberättelsen?
– Om inte, hur skall ert förtroende återställas?
4. Har ni förtroende för revisorn och revisionsbranschen?
– Om inte, hur skall ert förtroende återställas?
5. Vad är det som påverkar ert förtroende för revisionsberättelsen?
6. Är det viktigt för dig att ha förtroende för revisorn/revisionsberättelsen?

Intervjuguide - revisor

Allmänt

1. Vilken befattning har ni? Vad jobbar ni med?
2. Hur länge har ni jobbat som revisor?

Revisorns roll

1. Vad anser ni att en revisor först och främst för sträva efter i sin revisorsroll?
2. Vilken relation har ni till er klient?

Revisionsberättelsen

1. Anser ni att revisionsberättelsen är alltför standardiserad? Behöver den genomgå en förändring? Hur tycker ni att en fulländad revisionsberättelse bör se ut?
2. Vilken nytta har revisionsberättelsen? Är ni medveten om den betydelse revisionsberättelsen har för kreditgivare vid beslutsfattande?
3. Vad anser ni om kreditgivarnas förslag av kompletterande information i den standardiserade revisionsberättelsen? På vilket sätt är det möjligt att tillgodose kreditgivarnas önskemål?
4. Har ni undertecknat oren revisionsberättelse? Vad var i sådana fall orsaken?
5. Har ni någonsin befunnit dig i en situation där ni tvingats välja mellan att skriva en oren revisionsberättelse och att förlora företaget som klient?
6. Finns det tillfällen då revisorn borde skriva en oren revisionsberättelse men avstår då företaget lovar att åtgärda orsaken till kommentaren inom en viss tidsram?

Relationen mellan revisor och kreditgivare

1. Vilken roll har ni gentemot din klients kreditgivare?
2. Vilka krav ställs på er vid kontakt med din klients kreditgivare?
3. Varför tar kreditgivarna kontakt med er? Anser ni denna kontakt vara oberoendehotande?
4. Respondenterna menar att kreditgivarna har en regelbunden kontakt med sina klienters revisorer, och menar att frekvensen av kontakten varierar mellan större och mindre företag. Har ni befunnit er i en liknande situation?
5. Vad kan konsekvenserna bli för er och kreditgivarna vid kontakt mellan er?

Förtroende

1. Tror ni att redovisningsskandalerna påverkat förtroendet för er, i egenskap av revisor?
2. På vilket sätt anser ni att förtroendet för revisionsberättelsen, ur en kreditgivares perspektiv, kan stärkas?
3. Hur påverkas ni av intressenternas förtroende och förväntningar?
4. Kan en revisor vara helt oberoende?
5. Vilket ansvar har ni för upprätthållandet av ert oberoende?
6. På vilket sätt anser ni att det kan finnas ett hot mot revisorns oberoende då ni ska fungera både som en rådgivare samt som en oberoende granskare. Kan detta eventuella hot innebära ett hot mot förtroendet för revisorn?
7. Har ni råkat ut för några moraliska dilemman i inom er yrkesutövning? Vilka slags dilemman ställs ni inför i ditt arbete och har du någonsin av sagt dig ett uppdrag pga. hotet mot oberoendet?

En sammanfattning av FAR:s yrkesetiska regler

FARs yrkesetiska regler består av följande nio regler:

Regel 1 – God yrkessed

Revisorn skall iaktta god yrkessed och beakta regelverket för varje situation. Vidare skall gott omdöme och integritet prägla revisorns handlande. Därutöver skall revisorn utöva sitt yrke i ordnade former samt sträva efter sunda ekonomiska förhållanden.

Regel 2 – Professionellt uppträdande

Revisorn skall utföra sina uppdrag med integritet och vara objektiv i sina ställningstaganden oavsett vilken roll revisorn iklär sig. Vidare skall revisorn utföra sina utlåtandeuppdrag opartiskt och självständigt. Det innebär att revisorn skall utföra sina uppdrag på ett hederligt och sanningsenligt sätt samt vara rättvis och intellektuellt hederlig. Revisorn skall även akta sig för intressekonflikter med främst klienten. För bibehållande av objektiviteten och självständigheten har revisorn den lagstadgade analysmodellen till sin hjälp. Revisorn skall även vara både faktiskt och synbart oberoende.

Regel 3 – Organisation av verksamhet

Revisorns verksamhet skall vara organiserad på ett sådant sätt att revisorns opartiskhet och självständighet samt integritet och objektivitet inte kan ifrågasättas. Denna regel gäller för alla medlemmar av FAR, dvs. både för revisorsledamöter och specialister. Kvalitetssäkrande åtgärder för revisionsbyråer kan vara införande av rutiner som syftar till att upptäcka hot mot revisorns opartiskhet och självständighet. Rutinerna handlar om att skapa ett kontinuerligt övervakat och dokumenterat kontrollsystem, samråd inom revisionsgruppen kring etiska problem samt skriftligt dokumenterade interna och externa kvalitetssäkringssystem. Syftet är att hot mot oberoendet skall upptäckas, dokumenteras och, om möjligt, åtgärdas.

Regel 4 – Arvodesdebitering

Revisorn skall erhålla skälig ersättning för sina uppdrag med hänsyn till hans kunskap och erfarenhet samt uppdragets natur och omfattning. Dock får revisorns arvode ej vara resultatbaserat. Oberoendehotande situationer kan vara vid relationer mellan totalt arvode och total intäkt, arvodet som förfallit till betalning, prissättning eller vid resultatberoende arvoden.

Regel 5 – Tystnadsplikt

Enligt denna regel är revisorn förbjuden att avslöja information som inhämtats genom yrkesutövningen såvida revisorn inte har upplysningsplikt enligt lag eller behörigt tillstånd. Vidare är revisorn förbjuden att utnyttja informationen till sitt eget intresse eller till skada eller nytta för någon annan. Det finns situationer där revisorn i undantagsfall har lagstadgad skyldighet att lämna information och situationerna beskrivs närmare i FARs Samlingsvolym. Vidare skall revisorn ha övriga intressenters intressen i åtanke vid utförande av utlåtandeuppdrag, t ex i en situation där revisorn har fått fullmakt att lämna fortlöpande information till en kreditgivare. Revisorn bör inte godta denna fullmakt då det föreligger risk att omvärldens förtroende för revisorns opartiskhet och självständighet äventyras. I stället bör kreditgivare begära den önskade informationen direkt från bolaget.

Regel 6 – Vidareutbildning

Revisorn skall löpande upprätthålla och utveckla sina yrkeskunskaper genom utbildning för att säkerställa att hans arbete håller hög kvalitet samt att verksamheten i övrigt bedrivs i enlighet med god yrkessed. Revisorn bör kontinuerligt planera för nödvändig utbildning, avsätta tid för utbildning samt se till att både den planerade och den genomförda utbildningen dokumenteras.

Regel 7 – Yrkesutövning

Regeln säger att revisorn skall vara omsorgsfull vid genomförande av uppdrag och följa FARs rekommendationer, uttalanden om god revisionsd samt FARs yrkesetiska regler. Om revisorn eller den byrå där han verkar inte kan erbjuda nödvändig kompetens för uppdragets genomförande skall revisorn inte åta sig uppdraget. Därtill är revisorn personligt ansvarig för den medarbetare som anlitas till ett uppdrag om medarbetaren är anställd i samma byrå. Revisorn skall genomföra sina uppdrag med klientens intresse i fokus men samtidigt vara uppmärksam mot eventuellt uppkommande intressekonflikter. Revisorn skall även utföra sina uppdrag på ett sådant sätt att hans opartiskhet och självständighet inte hotas.

Regel 8 – Förhållande till kolleger

Revisorn skall på bäst möjliga sätt bidra till stärkta relationer inom yrkeskåren. Dock förekommer det situationer där revisorn tvingas uttala sig om en kollegas handlande eller underlåtande att handla. Uttalanden av dessa slag skall vara sakliga och revisorn skall ta hänsyn till omständigheterna som existerade vid det tillfälle då kollegan gjorde sina överväganden.

Regel 9 – Publicitet och marknadsföring

Revisorn har rätt att marknadsföra sig hos allmänheten i den mån marknadsföringen inte misskrediterar yrket. Marknadsföring av den egna personen eller verksamheten skall vara saklig och revisorn är förbjuden att tala nedsättande om konkurrenterna.

Exempel på en ren revisionsberättelse

Revisionsberättelse

Till bolagsstämman i Daydream Software AB (publ)
Org.nr 556367-2913

Jag har granskat årsredovisningen, koncernredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i Daydream Software AB (publ) för räkenskapsåret 1999-09-01 – 2000-12-31. Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Mitt ansvar är att uttala mig om årsredovisningen, koncernredovisningen och förvaltningen på grundval av min revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att jag planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra mig om att årsredovisningen och koncernredovisningen inte innehåller väsentliga fel. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens och verkställande direktörens tillämpning av dem samt att bedöma den samlade informationen i årsredovisningen och koncernredovisningen. Som underlag för mitt uttalande om ansvarsfrihet har jag granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningsskyldig mot bolaget. Jag har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Jag anser att min revision ger mig rimlig grund för mina uttalanden nedan.

Årsredovisningen och koncernredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets och koncernens resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

Jag tillstyrker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för moderbolaget och för koncernen, behandlar förlusten i moderbolaget enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Umeå 2001-04-04

Olof Johansson
Auktoriserad revisor

Exempel på en ren revisionsberättelse

Revisionsberättelse

Till bolagsstämman i A-COM AB (publ)
Org.nr 556291-2807

Vi har granskat årsredovisningen, koncernredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i A-Com AB (publ) för räkenskapsåret 2001-05-01 – 2002-04-30. Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Vårt ansvar är att uttala oss om årsredovisningen, koncernredovisningen och förvaltningen på grundval av vår revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisions sed i Sverige. Det innebär att vi planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra oss om att årsredovisningen och koncernredovisningen inte innehåller väsentliga fel. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens och verkställande direktörens tillämpning av dem samt att bedöma den samlade informationen i årsredovisningen och koncernredovisningen. Som underlag för vårt uttalande om ansvarsfrihet har vi granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningsskyldig mot bolaget. Vi har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Vi anser att vår revision ger oss rimlig grund för våra uttalanden nedan.

Årsredovisningen och koncernredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets och koncernens resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

Vi tillstyrker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för moderbolaget och för koncernen, behandlar förlusten i moderbolaget enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Stockholm den 4 juli 2002

ARTHUR ANDERSEN AB

Lars Svantemark
Auktoriserad revisor

Exempel på en oren revisionsberättelse

Revisionsberättelse

Till bolagsstämman i Daydream Software AB (publ)

Org.nr 556367-2913

Jag har granskat årsredovisningen, koncernredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i Daydream Software AB (publ) för räkenskapsåret 2003. Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Mitt ansvar är att uttala mig om årsredovisningen, koncernredovisningen och förvaltningen på grundval av min revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att jag planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra mig om att årsredovisningen och koncernredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens och verkställande direktörens tillämpning av dem samt att bedöma de betydelsefulla uppskattningar som styrelsen och verkställande direktören gjort när de upprättat årsredovisningen och koncernredovisningen samt att utvärdera den samlade informationen i årsredovisningen och koncernredovisningen. Som underlag för mitt uttalande om ansvarsfrihet har jag granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningskyldig mot bolaget. Jag har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Jag anser att min revision ger mig rimlig grund för mina uttalanden nedan.

Det föreligger osäkerhet om koncernen har behov av tillförande av likvida medel under innevarande räkenskapsår, jag hänvisar till förvaltningsberättelsens skrivelse avseende detta.

Årsredovisningen och koncernredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets och koncernens resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

Jag tillstyrker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för moderbolaget och för koncernen, behandlar förlusten i moderbolaget enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Umeå den 27 april 2004

Åke Elveros
Auktoriserad revisor
Ernst & Young AB

Exempel på en oren revisionsberättelse

Revisionsberättelse

Till bolagsstämman i A-COM AB (publ)

Org.nr 556291-2807

Vi har granskat årsredovisningen, koncernredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i A-Com AB (publ) för räkenskapsåret 1999-05-01 – 2000-04-30. Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Vårt ansvar är att uttala oss om årsredovisningen, koncernredovisningen och förvaltningen på grundval av vår revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att vi planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra oss om att årsredovisningen och koncernredovisningen inte innehåller väsentliga fel. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens och verkställande direktörens tillämpning av dem samt att bedöma den samlade informationen i årsredovisningen. Som underlag för vårt uttalande om ansvarsfrihet har vi granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningskyldig mot bolaget. Vi har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Vi anser att vår revision ger oss rimlig grund för våra uttalanden nedan.

Årsredovisningen och koncernredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets och koncernens resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

Vi tillstyrker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för moderbolaget och för koncernen och behandlar förlusten i moderbolaget enligt förslaget i förvaltningsberättelsen.

Som framgår av förvaltningsberättelsen lämnade den tidigare ledningen för Hollingworth Mehrotra Annonnsbyrå KB sina anställningar efter räkenskapsårets utgång. Händelsen som lett till betydande ekonomisk skada för A-Com koncernen, bl.a. genom bortskrivning av goodwill om 24.3 MSEK hänförlig till Hollingworth Mehrotra Annonnsbyrå KB, kommer att underställas rättslig prövning. Frank Hollingworth ingick i ledningen för Hollingworth Mehrotra Annonnsbyrå KB under räkenskapsåret. Han var även styrelsemedlem i A-Com AB (publ) fram till april 2000.

Iakttagelser under revisionen kan inte utesluta att förberedande åtgärder som lett till de ovan beskrivna händelserna företagits under den tid Frank Hollingworth var styrelsemedlem i A-Com AB (publ). På grund av denna osäkerhet kan vi varken tillstyrka eller avstyrka att bolagsstämman beviljar Frank Hollingworth ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Vi tillstyrker att bolagsstämman beviljar övriga styrelsemedlemmar och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Stockholm den 7 juli 2000

ARTHUR ANDERSEN AB

Lars Svantemark
Auktoriserad revisor